

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DODURGA BOYU HALK KÜLTÜRÜ (ARAŞTIRMA-İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYANIN

OSMAN İLBAŞ

DANIŞMAN

Prof. Dr. MEHMET NACİ ÖNAL

HAZİRAN 2017

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DODURGA BOYU HALK KÜLTÜRÜ (ARAŞTIRMA-İNCELEME)

OSMAN İLBAŞ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Mehmet Naci ÖNAL

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 21.06.2017

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 26.12.2014

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Mehmet Naci ÖNAL

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Ali Abbas ÇINAR

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Baki Bora HANÇA

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

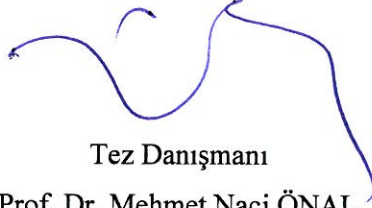
HAZİRAN 2017

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19/11/2014 tarih ve 655 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Osman İLBAŞ'ın "Dodurga Boyu Halk Kültürü(Araştırma-İnceleme)" adlı tezini incelemiş ve aday 26/12/2014 tarihinde saat10:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Naci ÖNAL

Üye

Yrd. Doç. Dr. Ali Abbas ÇINAR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Baki Bora HANÇA

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Dodurga Boyu Halk Kültürü(Araştırma-İnceleme)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21.04.2017

Osman İLBAŞ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :İLBAŞ

Adı : Osman

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Dodurga Boyu Halk Kültürü(Araştırma-İnceleme)

Y. Dil : Dodurga Clans Folk Culture (Research and Analysis)

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite :Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü :Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı :ÖNAL, Mehmet Naci

Ünvanı :Prof.Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Dodurga Boyu'na ait üç köyün alan araştırmasının yapılması.
2. Bu köylerin halk bilimi unsurlarının incelenmesi
3. Bu köylere ait halk edebiyatı unsurlarının incelenmesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Dodurga Boyu
2. Halk Kültürü
3. Halk Bilimi
4. Sivas, Denizli, Bilecik

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Dodurga's clan
2. Folk culture
3. Folklore

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	☒
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	☐
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	☐

Yazarın İmzası :

Tarih : 21.06.2017

ÖZET

Bu çalışmada Sivas/Zara İlçesine bağlı Tödürge Köyü, Denizli/Acıpayam İlçesine bağlı Dodurga Köyü, Bilecik/Bozüyük İlçesine bağlı Dodurga Beldesi'nin doğum, evlenme ve ölüm evrelerini kapsayan geçiş dönemi adetleri ve inanışlar, bayram, tören ve kutlamalar, halk inançları ve buna bağlı unsurlar, halk takvimi, köy seyirlik oyunları ve anonim halk edebiyatı ürünleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırma; konu, amaç, kapsam ve sınırlar ile çalışmada kullanılan yöntemler dâhilinde ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra araştırmaya konu olan Dodurga boyunun ve araştırma alanının tarihi, ekonomik yapısı hakkında da bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde Dodurga Boyu ile ilgili halk biliminin kadroları gösterilmiştir. Sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere dayalı âdet ve inanışlar değerlendirme bölümlerinde incelenmiştir.

Halk edebiyatı ile ilgili olan ikinci bölümde; manzum, manzum- mensur, mensur halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Bu ürünler tasnif edilirken, her konu için en uygun sınıflandırma seçilmiş ve elde edilen malzemeye göre çalışmaya uygulanmıştır.

Araştırmanın sonucunda, Dodurga Boyu halk kültüründe, hem orta Asya'nın hem de Anadolu'nun inanç ve kültür yapısının izleri bulunduğu görülmüştür. Tespit edilen bu inanç ve pratikler, bölüm değerlendirmelerinde anlatılmıştır.

ABSTRACT

It is emphasised on transition period customs that contain the stages of birth, marriage and death and related cults, feasts, ceremonies and celebrations, folk cults and the other factors relevant with these cults, folk calender, theatrical village plays and works of anonymous folk literature of Tödürge village which is related to Zara district of Sivas province, Dodurga village which is related to Acıpayam district of Denizli province, Dodurga town which is related to Bozüyük district of Bilecik province in this work.

In the introductory chapter of this work, the research is presented within the used methods subject, aim, extent and limits in the study. Besides, information is given about history of research area and economic structure of Dodurga tribe which is the subject of this research.

In the first chapter, frameworks of folklore about Dodurga clan are presented. Customs and cults which is based on information from oral sources are studied in the evaluation chapters.

In the second chapter which is about folk literature; it is given place to poetic, poetic-prose, prose folk literature works. While these works are classifying, the best classification is chosen for every subject and it is implemented to this work according to these achieved materials.

In the result of this research, not only traces of cults and cultural structure belonged to central Asia but also Anatolia are observed in folk culture of Dodurga Clan. These cults and practices which are founded by us are explained in the evaluations of chapters.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IX
KISALTMALAR	1
0. GİRİŞ	1
0.1. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	1
0.1.1. Konu	1
0.1.2. Amaç.....	1
0.1.3. Kapsam ve Sınırlar.....	2
0.1.4. Yöntem.....	2
0.2. OĞUZLAR VE DODURGA BOYUNUN MENŞEİ	3
0.3. DODURGA KELİMESİNİN ANLAMI.....	3
0.4. DODURGA BOYU'NUN TARİHİ VE COĞRAFYASI.....	3
0.5. ANADOLU'DA DODURGA ADINI ALMIŞ YERLEŞİM YERLERİ	4
0.6. ARAŞTIRMA ALANLARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

DODURGA KÖYLERİNİN HALK BİLİMİ İNCELEMELERİ

I. GEÇİŞ DÖNEMLERİ	7
1.DOĞUM ADETLERİ	7
1.1. DOĞUM ÖNCESİ ADETLER.....	7
1.2. DOĞUM ESNASI ADETLER	9
1.3. DOĞUM SONRASI ADETLER.....	10
2. ASKER UĞURLAMA	13
2.1. ASKERE GÖNDERME ÖNCESİ GELENEKLER.....	13
2.2. ASKERLİK ESNASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN GELENEKLER.....	14
2.3. ASKERLİK SONRASI YAPILAN GELENEKLER.....	15
3. DÜĞÜN	15
3.1. DÜĞÜN ÖNCESİ ADETLER.....	16
3.1.1. <i>Kız bakma/ Dünürlük</i>	16
3.1.2. <i>Nişan</i>	18
3.1.3. <i>Bayramcalık</i>	19
3.1.4. <i>Eğrilce</i>	19
3.1.5. <i>Yas Alma</i>	19
3.2. DÜĞÜN ESNASI GELENEKLER	20
3.2.1. <i>Düğünün Birinci Günü (Cuma)</i>	21

3.2.2.	<i>Düğünün İkinci Günü (Cumartesi)</i>	23
3.2.3.	<i>Düğünün Üçüncü Günü (Pazar)</i>	26
3.3.	DÜĞÜN SONRASI ADETLER	32
3.4.	DÜĞÜNLERDE KADINLARIN SÖYLEDİKLERİ TÜRKÜLER	33
3.5.	DÜĞÜNLERDE OYNANAN OYUNLAR	34
4.	ÖLÜM ADETLERİ	35
4.1.	ÖLÜM ÖNCESİ ADETLER	35
4.1.1.	<i>Ölüm Esnası Adetler</i>	36
4.1.2.	<i>Ölüm Sonrası Adetler</i>	36
II.	BAYRAMLAR	38
1.	DİNİ BAYRAMLAR	38
1.1.	RAMAZAN BAYRAMI (ŞEKER BAYRAMI)	38
1.2.	KURBAN BAYRAMI	39
2.	MEVSİM BAYRAMLARI	39
2.1.	KOÇ KATIMI	40
2.2.	SAYA GEZME	40
2.3.	HIDRELLEZ (EĞRİLCE)	41
2.3.1.	<i>Geçmişte Hidrellez</i>	41
2.3.2.	<i>Günümüzde Hidrellez</i>	42
3.	HALK İNANÇLARI	43
3.1.	YATIR ZİYARETLERİ	43
3.1.1.	<i>Derviş Baba</i>	43
3.1.2.	<i>Garipler Mezarı</i>	44
3.1.3.	<i>Serneferler</i>	44
3.1.4.	<i>Erenler</i>	44
3.1.5.	<i>Dedeler Yatırı</i>	44
3.1.6.	<i>Arap Kızı (Dede)</i>	45
3.1.7.	<i>Eski Köy Dedesi</i>	45
3.1.8.	<i>Domanıç Dedesi:</i>	45
3.1.9.	<i>Manasır Dedesi:</i>	45
3.1.10.	<i>Bulut Baba</i>	45
3.2.	HALK SAĞLIĞI	46
3.2.1.	<i>Süt Pınarı</i>	46
3.2.2.	<i>Urufiye Pınarı</i>	46
3.2.3.	<i>Göz Pınarı</i>	46

3.3. KURBAN/ ADAK	47
3.4. NAZAR/ KORUNMA.....	48
3.4.1. <i>Üzerlik Otu</i>	48
3.4.2. <i>Kurşun dökmek</i>	48
3.4.3. <i>İğde</i>	48
3.4.4. <i>Bardak Kırılması</i>	48
3.4.5. <i>Göz</i>	48
3.4.6. <i>Kurt Ağızı Bağlama</i>	48
3.4.7. <i>Eşiğe Oturma</i>	49
3.4.8. <i>Gece Su Atma</i>	49
3.4.9. <i>Bulaşık Suyu Atma</i>	49
3.4.10. <i>Ateşe Su Atma</i>	49
3.4.11. <i>Işık</i>	50
3.4.12. <i>Mezar Gösterme</i>	50
3.4.13. <i>Dikiş</i>	50
3.4.14. <i>Ayna</i>	50
3.5. TABİATLA İLGİLİ İNANÇLAR	51
3.5.1. <i>Deprem</i>	51
3.5.2. <i>Kar</i>	51
3.5.3. <i>Yağmur</i>	51
3.5.4. <i>Yıldız</i>	51
3.5.5. <i>Güneş</i>	52
3.6. HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR.....	52
3.6.1. <i>Köpek</i>	52
3.6.2. <i>Kedi</i>	52
3.6.3. <i>Yılan</i>	52
3.6.4. <i>Kumru</i>	52
3.6.5. <i>Tavşan</i>	53
3.7. UĞUR/ BEREKET İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	53
3.7.1. <i>Misafir</i>	53
3.7.2. <i>Karınca</i>	53
3.7.3. <i>Düğün</i>	53
3.7.4. <i>Ekmek</i>	53
3.7.5. <i>Kuzgun</i>	54
3.7.6. <i>Gülmek</i>	54
3.7.7. <i>Ayna</i>	54
3.7.8. <i>Ev</i>	54

3.8. EŞYALARLA İLGİLİ İNANÇLAR.....	55
3.8.1. <i>Bıçak</i>	55
3.8.2. <i>Kürek</i>	55
3.8.3. <i>Sabun</i>	55
3.9. OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANÇLAR	55
3.9.1. <i>Cin</i>	55
3.9.2. <i>Alkarısı(Albastı)</i>	55
3.9.3. <i>Mekir</i>	56
3.10. BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	56
3.10.1. <i>Saç</i>	57
3.10.2. <i>Leylek Gagası</i>	57
3.10.3. <i>Domuz Yağı</i>	57
3.11. ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	57
3.11.1. <i>Köpek</i>	57
3.11.2. <i>Yılan</i>	57
3.11.3. <i>Baykuş</i>	57
3.11.4. <i>Ala karga</i>	58
3.11.5. <i>Sakızkayan (Saksığan)</i>	58
3.12. DOĞUM İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	58
3.12.1. <i>Çocuk Üzerinden Atlama</i>	58
3.12.2. <i>Ad Verme</i>	58
3.12.3. <i>Kırkı Karışma</i>	58
3.12.4. <i>Makas</i>	58
3.12.5. <i>İğne</i>	59
3.12.6. <i>Tuz</i>	59
3.12.7. <i>Göbek Bağı</i>	59
3.12.8. <i>Tülbent</i>	59
3.13. GÜNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR	59
3.13.1. <i>Hidrellez</i>	59
3.13.2. <i>Bayram</i>	60
3.13.3. <i>Pazartesi</i>	60
3.13.4. <i>Perşembe</i>	60
3.13.5. <i>Cuma</i>	60
3.14. İNSAN VÜCUT VE ORGANLARIYLA İLGİLİ İNANÇLAR.....	60
3.14.1. <i>Tırnak Kesme</i>	60
3.14.2. <i>El</i>	61
3.14.3. <i>Ayak</i>	61
3.14.4. <i>Göz Seğirmesi</i>	61
3.14.5. <i>Kulak</i>	61

3.14.6.	<i>Dil Sürçmesi</i>	61
3.14.7.	<i>Kol Bağlama</i>	61
3.14.8.	<i>Diş</i>	61
IV.	HALK TAKVİMİ	62
1.	AY İSİMLERİ	62
2.	SOĞUKLARA VE RÜZGÂRLARA VERİLEN İSİMLER	63
2.1.	KOCAKARI SOĞUKLARI	63
2.2.	ABRULUN BEŞİ	64
2.3.	ÛLKER SOĞUKLARI	64
2.4.	GÜNDÖNÜMÜ	64
2.5.	KOÇ	64
2.6.	MAYIS YEDİSİ	64
2.7.	KIRLANGIÇ SOĞUKLARI	64
2.8.	SİTTE-İ SEVİR ÇİFTÇİYİ ÇEVİR:	64
2.9.	DERİ	65
2.10.	HAÇ	65
V.	HALK HEKİMLİĞİ	65
1.	İSİRİK VE SOKMAYA BAĞLI HASTALIKLAR	66
1.1.	ARI SOKMASI	66
1.2.	ZEHİRLENME	66
2.	YANIKLA İLGİLİ HASTALIKLAR	66
3.	DÜŞMEYE YA DA DARBEYE BAĞLI HASTALIKLAR	66
4.	DERİ HASTALIKLARI	66
4.1.	SİĞİL/SİĞİR	66
4.2.	ÇIBAN	66
4.3.	İT DİRSEĞİ	67
4.4.	İT MEMESİ	67
5.	AĞRILARLA İLGİLİ HASTALIKLAR	67
5.1.	BOĞAZ AĞRISI	67
5.2.	BAŞ AĞRISI	67
6.	ÇOCUK HASTALIKLARI	67
6.1.	İĞİLTİLİ/ ZAYIF ÇOCUKLARLA İLGİLİ HASTALIKLAR	67
6.2.	YARAMAZ ÇOCUKLARLA İLGİLİ HASTALIKLAR	68

7. DİĞER HASTALIKLAR	68
7.1. BASUR.....	68
VI. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI.....	69
1. SAĞDAN ONBAŞI.....	69
2. PARA OYUNU	70
3. SINIRDAŞI	70
4. HAMURLAMA	71
5. YÜZÜK	71
6. ASKER OYUNU	72

İKİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI

I. MANZUM ANONİM HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ.....	73
1. TÜRKÜLER.....	73
1.1. DÜĞÜN TÜRKÜLERİ	74
1.1.1. Yapılarına Göre Kararlı Olan Düğün Türküleri	75
1.1.2. Yapılarına Göre Kararsızlık Gösteren Düğün Türküleri.....	82
2. MANİ.....	84
2.1. SEVDA MANİLERİ.....	85
2.2. ŞEHİR MANİLERİ.....	87
2.3. CİNSEL KONULU MANİLER	87
2.4. MİLLÎ HİSLERLE SÖYLENMİŞ MANİLER.....	87
2.5. MEKTUP MANİLERİ	88
2.6. ASKERLİK MANİLERİ.....	88
2.7. SOSYAL KONULU MANİLER.....	89
2.8. FELEK İÇİN SÖYLENMİŞ MANİLER	89
2.9. İSİMLERLE KURULU MANİLER.....	89
2.10. GURBET MANİLERİ.....	90
2.11. AYRILIK MANİLERİ	90
2.15. ÖĞÜT MANİLERİ.....	91
2.16. DÜĞÜN MANİLERİ.....	91
3. NİNNİLER.....	92
3.1. SİVAS ZARA TÖDÜRGE NİNNİLERİ	92
3.2. DENİZLİ ACIPAYAM DODURGA NİNNİLERİ.....	93

3.3.	BİLECİK BOZÜYÜK DODURGA NİNNİLERİ	94
4.	AĞITLAR	95
4.1.	KİŞİLERE YAKILAN AĞITLAR.....	96
4.1.1.	<i>Hacı Kâhya'ya Yazılan Ağıt</i>	96
4.1.2.	<i>Dolaşık Deresi Ağıdı</i>	97
4.2.	SOSYAL OLAYLAR ÜZERİNE SÖYLENEN AĞITLAR	98
4.2.1.	<i>Kör Yusuf</i>	98
II. MANZUM-MENSUR ANONİM HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ		99
1.	ATASÖZLERİ.....	99
2.	DEYİM	106
3.	DUA / BEDDUA	114
3.1.	DUA.....	115
3.2.	BEDDUA	116
III. MENSUR ANONİM HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ.....		118
1.	EFSANE.....	118
1.1.	TARİHİ EFSANELER.....	119
1.1.1.	<i>Göller ve Sularla İlgili Efsaneler</i>	119
1.1.1.1.	<i>1.Tödürge Gölü(1)</i>	120
1.1.1.2.	<i>Tödürge Gölü(2)</i>	120
1.1.2.	<i>2. Mevkilerle İlgili Efsaneler</i>	120
1.1.2.1.	<i>Gelin Oldu</i>	120
1.2.	OLAĞANÜSTÜ VARLIKLAR VE OLAYLARLA İLGİLİ EFSANELER.....	121
1.2.1.	KELOĞLAN MAĞARASI	121
1.3.	MİSTİK EFSANELER	122
1.3.1.	<i>Ahmet Ali Pehlivan</i>	122
2.	YER ADLARI (TOPONOMİ).....	122
2.1.	SİVAS ZARA TÖDÜRGE KÖYÜNÜN YER ADLARI.....	123
2.1.1.	<i>Çadır Taşı</i>	123
2.1.2.	<i>Çatal Tepe</i>	123
2.1.3.	<i>Ese tepesi</i>	123
2.1.4.	<i>Gâvur Kuyusu</i>	123
2.1.5.	<i>Göç Yolu</i>	123
2.1.6.	<i>Kömüş Tepe</i>	123
2.1.7.	<i>Şehir Yolu</i>	123
2.1.8.	<i>Paşa Yeri</i>	123

2.1.9.	<i>Tazı Beli</i>	124
2.1.10.	<i>Tohlu(Toklu) Postu</i>	124
2.1.11.	<i>Topraklıh</i>	124
2.1.12.	<i>Yılanlı</i>	124
2.2.	DENİZLİ ACIPAYAM DODURGA KÖYÜNÜN YER ADLARI	124
2.2.1.	<i>Aslan ini:</i>	124
2.2.2.	<i>Gâvur Yolağı:</i>	124
2.2.3.	<i>Göksu</i>	124
2.2.4.	<i>Kızlar İni</i>	124
2.2.5.	<i>Şahanlar Deresi</i>	124
2.3.	BİLECİK BOZÜYÜK DODURGA BELDESİNİN YER ADLARI	125
2.3.1.	<i>Ali Mecik Taş Kırdığı Yer</i>	125
2.3.2.	<i>Ardıç Altı</i>	125
2.3.3.	<i>Armutlu</i>	125
2.3.4.	<i>Daş Yataklar</i>	125
2.3.5.	<i>Esir Ovası</i>	125
2.3.6.	<i>Gök Pınar</i>	125
2.3.7.	<i>Kiremitli</i>	125
	SONUÇ	127
	KAYNAK KİŞİLER	129
	KAYNAKÇA	131
	EKLER	134

ÖNSÖZ

Millet olarak var olmayı ve bu varoluşu devamlı kılmayı sağlayan kültür ve buna bağlı unsurların Dodurga halk kültüründeki izlerini tespit ederek kayıt altına aldık ve bu şekilde korumaya çalıştık. Yörenin saklı kalmış zengin ve oldukça renkli olan kültürel detaylarını açığa çıkararak hem bütün bunları gelecek kuşaklara aktarmak hem de yöre ile ilgili yapılacak olan çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlıyoruz.

Tezimizde, öncelikle Dodurga boyu hakkında bilgi verilmiş, inceleme alanı olarak belirlenen üç Dodurga köy/beldelerinin tarihi, nüfusu, ekonomik yapısı incelenmiş olup, daha sonra Dodurga Boyu Halk Kültürü'nün, Türk kültürü içerisinde, geleneksel geçiş dönemleri sırasında yapılan pratikleri, halk inanışları, halk hekimliği, köy seyirlik oyunları ve buna ek olarak manzum, manzum-mensur ve mensur ürünleri gibi toplumun kültürel ve geleneksel yapısını yansıtan uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmayla, üç ayrı bölgeden seçilen Dodurga Boyu'na ait köy/beldelerin sahip oldukları zengin halk kültürü tespit edilmiş ve ayrı bölgelerde olmasına rağmen halen ortak olarak devam gelenekleri ortaya çıkarılmıştır.

İki köy ve bir beldeden oluşan çalışma sahasında derleme esnasında kaynak kişilerle birebir görüşülmüştür. Derleme yapacağımız kaynak kişileri belirlerken, yörenin kültürel değerlerini iyi bilen ve bölgeyi iyi tanıyan kişilerden yararlanmaya dikkat ettik. Kaynak kişilerle görüşme sırasında, kamera, fotoğraf makinesi ve ses kayıt cihazlarından faydalandık.

Yaptığımız araştırma sonucunda derlediğimiz malzemeyi, halk bilimi ve halk edebiyatı olmak üzere iki başlık altında topladık. Tezimizin birinci bölümünde öncelikle geçiş dönemlerini ele aldık. Geçiş dönemlerinin ilki olan doğumla ilgili adet ve inanmaların İslam öncesi inançlarla ortak paydada buluştuğu sonucuna vardık. Doğumla ilgili olay ve durumlar karşısında yöre insanı gelişen tıbbi olanakların yanı sıra geleneğin kılavuzluğundan da yararlanmaya devam etmektedir. Geçiş dönemlerinin ikincisi olan düğünlerle ilgili adetlerin İslami motiflerle süslendiği görülse de Eski Türk İnancının izlerinin görüldüğü bir çok geleneğin halen yaşatılmakta olduğu tespit edilmiştir. İnsanoğlunun kaçınılmaz sonu olan ölüm olayını incelerken ölüm öncesi geleneklerin İslami inanç içerisinde sürdüğü tespit

edilmiştir. Ancak ölüm sonrası yapılan ritüeller bizi yine Eski Türk İnanç sistemine götürmektedir. Saha çalışmamız sırasında 10 adet yatır üç adet de ziyaret merkezinin varlığını tespit ettik. Yöredeki bu ziyaretlerin neredeyse tamamına yakınının dağ ve tepelerin üzerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Her bölüm başlığının sonunda, topladığımız malzemeyi değerlendirmeye çalıştık.

Tezimizin ikinci bölümünde anonim halk edebiyatı ürünlerini derledik. Bu malzemeyi sayısal olarak şöyle sıralayabiliriz: 15 türkü, 65 mani, 9 ninni, 3 ağıt, 167 atasözü, 170 deyim, 36 alkış, 48 kargış, 4 efsane, 24 yer adının verilmiş nedeni.

Araştırmamız sonucunda, Dodurga köy/beldelerinde, yöre halkı arasında İslâmiyet öncesi inanç izlerinin varlığı ve uzantıları birçok örnekleriyle tespit edilmiştir. Bu pratiklere, bölüm değerlendirmelerinde yer verilmiştir. Geçiş dönemlerinde uygulanan pek çok pratiğin köken olarak Orta Asya Türk kültürüne kadar uzandığını söyleyebiliriz. Pek çok eski inanç ve pratiğin de İslâm dininin etkisiyle, İslâmi bir renge bürünmüş olarak varlığını devam ettirdiğini saptamış bulunmaktayız.

Çalışma sırasında bilgilerine ve tecrübelerine başvurduğum kaynak kişilere, her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme ve sevdiklerime, süreç boyunca görüşlerini aldığım, çalışmanın tamamlanmasına kadar geçen uzun süreçte beni yönlendirerek, gerek engin bilgisi gerekse deneyimleri ile her konuda yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Naci ÖNAL'a sonsuz teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
BBD	Bilecik/Bozüyük/Dodurga
DAD	Denizli/Acıpayam/Dodurga
DLT	Divan-ı Lügati-t’ürk
SZT	Sivas/ Zara/ Tödürge

0. GİRİŞ

0.1. Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler

0.1.1. Konu

Dodurga boyu halk kültürü çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Dodurga köy ve beldelerindeki örf, âdet ve gelenekleri, manzum, mensur ve manzum-mensur halk edebiyatı ürünlerine çeşitli yönleriyle ele alınıp incelenmiştir.

Aynı boydan gelen bu üç yerleşim yerinin kültürel dokusundaki benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Üç ayrı bölgede bulunan Dodurga köy/beldelerinin alınması ile kültürel değişimlerde coğrafi faktörlerin etkisini de gözleme fırsatı elde edilmiştir.

İnsanoğlu, çağlar boyunca toplumla iç içe yaşamış ve yaşamı boyunca edindiği tecrübelerini, inançlarını, örflerini, adet, gelenek ve göreneklerini kuşaktan kuşağa aktararak neslinin kültürel anlamda ayakta kalmasını ve yaşamasını sağlamıştır. Bu çalışma ile son yıllarda teknolojinin etkisi ile kaybolmaya yüz tutan halk bilimi ve halk edebiyatı unsurları ortaya konulmuştur.

0.1.2. Amaç

Bu çalışma aynı boya mensup farklı coğrafyalar içerisinde bugün hayatını sürdüren, Dodurgaların halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları arasında nasıl bir kültürel değişim süreci geçirdikleri, ortak veya farklılaşan kültür paydalarının neler olduğu üzerinden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sebeple üç farklı bölge çalışmanın çerçevesini oluşturmuştur. Kültürel doku, yaşam yoluyla oluşmakta ve her neslin geleceğini belirlemektedir. Yapılan olan bu çalışma ile birlikte Dodurgaların kültürel dokusu açığa çıkarılmış, belleklerinde mevcut olan kültür kodları ile bölgeler arası bir karşılaştırma yapılmış, bu sayede daha halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları açığa çıkarılmıştır. Bu çalışma kültürel mirasın devamlılığına katkı sağlayabilir; Dodurgalar üzerinden yapılan bu araştırma ilerde diğer Oğuz Boyları üzerine yapılacak mukayeseli çalışmalara örnek teşkil etme yönünde bir adım oluşturmayı amaçlamaktadır.

0.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Araştırma üç ayrı bölge dikkate alınarak yapılmıştır. Araştırma alanı 1- Sivas/ Zara İlçesine bağlı Tödürge Köyü, 2- Denizli/Acıpayam İlçesine bağlı Dodurga Köyü 3- Bilecik/Bozüyük İlçesine bağlı Dodurga Beldesi ile sınırlandırılmıştır. Beldenin kendisine bağlı bir köyü olmadığı için sadece belde merkezinde inceleme yapılmıştır.

0.1.4. Yöntem

Türk Halkbilimi Köy, Kasaba, Kent Monografisi Çalışma Planı başlığı altında oluşturulan, halk bilimi kadrolarının yanında halk edebiyatı kadroları üzerinde durularak, derlemeler ışığında konular tespit edilmiştir. Bu kadroları, alan araştırmasıyla derlenen malzemenin kendi iç bütünlüğü ve içinde yer aldığı kültürel, coğrafi çevreye ait bilgilerle birlikte tasnif edilmesi önem arz etmiştir. Bu kadroların içerisinde olup çalışma yapılan bölgelerde bulunmayan kadrolar çıkarılmış, derleme malzemeleriyle ortaya çıkan yeni unsurlar dâhil edilmiştir.

Yapılan çalışmada, halk kültürü incelmelerinde kullanılan alan araştırması ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerini kullanılmıştır. Gözlem, görüşme ve anket yöntemleriyle inceleme alanındaki kişilere ulaşmaya çalışılması hedeflenmiştir. Gözlem tekniklerinden “katılnmalı gözlem” yoluyla kısa da olsa araştırılan topluluğun içerisinde bir süre yaşayarak sağlıklı ve ayrıntılı bilgiler edinmek ve kültürel dokuyu bizzat doğal ortamı içerisinde incelemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda, 2013 Mayıs ayından itibaren, her yerleşim yerine zaman ayrılarak bölgelerde geçici olarak ikamet edilmiştir. Görüşmeler öncesinde köyün veya beldenin yetkili kişileri ile görüşülerek onların rehberliği sayesinde daha sağlıklı bilgiler elde edilerek kaynak kişilere ulaşılmıştır. Derlemelerde ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve kamera gibi teknik malzemeler kullanılarak, anlatılanların daha doğru tespit edilmesi sağlanmıştır. İnceleme sahası olarak belirlenen yerleşim birimleri nüfus yoğunluğu az olandan çok olana doğru ele alınmıştır. Bu bağlamda Sivas/ Zara İlçesine bağlı Tödürge Köyü, Denizli/Acıpayam İlçesine bağlı Dodurga Köyü, Bilecik/Bozüyük İlçesine bağlı Dodurga Beldesi sırasıyla saha çalışmasına tabi tutulmuştur. İl, ilçe ve köy isimlerinin ilk harfleri kullanılarak kısaltma yapılmıştır.

0.2. Oğuzlar ve Dodurga Boyunun Menşei

Oğuz adının menşei hakkında birçok fikirler ileri sürülmüştür. Ünlü Macar bilginlerinden J. Nemeth, Oğuz sözünü ok+uz şeklinde tahlil etmiştir. Ona göre ok, boy (kabile), "z" de cemi edatıdır. Böylece Oğuz, boylar demektir. Gerçekten okun eski zamanlarda boy anlamına geldiği biliniyor. Batı Göktürk Devleti on boya dayanmakta olup, bu on boya "on-ok" denilmekte idi. Okun boy anlamına geldiğinin izi Oğuz elinin boy teşkilatında da görülmektedir. Oğuzeli, bilindiği gibi, iki kola ayrılmakta, bunlardan birine Boz-Ok, ötekisine de Üç-Ok adı verilmektedir (Sümer 1972: 1-3).

0.3. Dodurga Kelimesinin Anlamı

Kaşgarlı Mahmut'un DLT adlı eserinde geçmektedir. Oğuz maddesi içerisinde diğer boylarla birlikte on altıncı boy olarak gösterilen Dodurga'nın kelime anlamı, damgası ve ongunu verilmiştir. Buna göre; kelime anlamı " Yurt almayı ve tutmayı bilen" olarak geçerken, damgası "VA" ongunu ise "Kartal" olarak gösterilmektedir. Reşidüddin Camiü't Tevarih adlı eserinde 'ülke alan, kanun ve nizam kuran" anlamına geldiğini söylerken, Ebul Gazi Bahadır Han ise "yurt almağı ve onu saklamağı bilen" olarak Dodurga'nın anlamını vermektedir (Ögel 2003: 268).

0.4. Dodurga Boyu'nun Tarihi ve Coğrafyası

Dodurgalar üzerine kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. En kapsamlı çalışma Faruk Sümer'in Oğuzlar adlı kitabıdır. Bu eserde Sümer, Dodurgaları dört kola ayırmıştır. Ulu- Yörük, Tarsus, Boz-Ulus ve Ankara Dodurgalarını incelenen tahrir defterleri içerisinde sınıflandırır.

1.Ulu - Yörük: Bu Türk topluluğu arasında yaşayan Dodurgalar II. Bayezid devrinin ilk yıllarında yedi kola ayrılır. Turhal Dodurgaları olarak da bilinen bu kolun yaşadığı bölgede bugün halen bir Dodurga köyü mevcuttur.

2.Tarsus: Bu bölgede yaşayan ve kaynaklarda Varsak olarak anılan Türkmen oymakları arasında mühim bir Dodurga oymağı daha vardır. Bu oymak kendisini idare etmiş olan Esen Bey'in adı sebebiyle Esenlü adını da taşımaktadır. Varsakların Kırşehir Mucur ilçesine göç edenlerinin içerisinde bugün bir ailenin adı Dodurga

olarak geçtiğini Ahmet Gökbel, Anadolu'da Varsak Türkleri adlı eserinde belirtmektedir.

3.Boz-Ulus: II. Selim(1566 - 1574) devrine ait Boz-Ulus defterine göre, bu topluluk arasındaki Dodurga varlığı altı küçük kola ayrılmış bir oymaktır

4.Ankara: Ankara sancağına bağlı Haymana taifesi arasında küçük bir Dodurga oymağı görülmektedir. Bu oymak Kanuni devrinde aynı adı taşıyan bir köyde oturmakta olup, bu köy bugün de mevcuttur.

Ayrıca Sümer XIX. yüzyılın başında Oğuz hakkında İran'da yazılmış bir risalede, Dodurgalardan önemli bir zümrenin Türkmen çölünde (yani Yaka Türkmenlerinin yurdunda) yaşadığını, dayanıklı ve iyi koşucu soy atlara sahip olduklarını belirtir (Sümer 1972: 256-257).

0.5. Anadolu'da Dodurga Adını Almış Yerleşim Yerleri

Faruk Sümer Oğuzlar adlı eserinde Dodurga'nın tahrir defterlerinde "Dodurga, Doturga, Todurga ve Todırğa" olarak geçtiğini ve Anadolu içerisinde yirmi dört yerleşim yeri olduğunu belirtmektedir. 16 ve 17.yy tahrir defterlerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkan bu sayı bugün bizim tespitlerimizde 16 olarak görülmektedir. Bazı köylerin birleştirilmesi ve adlarının değiştirilmesi bu sayının düşmesinde en büyük etken olduğu söylenebilir. Dodurgalar sadece aynı adı taşıyan yerleşim birimlerinde yaşamamışlar, farklı oba ve boyların içerisinde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Özellikle Çukurova ve Tarsus bölgesinde otuz dört obaya ayrıldıkları tahrir defterlerinde yer almaktadır.

Anadolu'ya Malazgirt ile birlikte birçok Oğuz boyu gelmiştir. Bunların içerisinde Dodurgalar da mevcuttur. XIII. yüzyılın ikinci yarısında Tebriz'e gitmekte olan İtalyan seyyahlarından Pegolotti "Sivas'tan sonra Dudriaga denilen bir yere geliyor ki, bunun Dodurga olduğunda şüphe yoktur"demektedir. Kesin olarak elimizde bir bulgu olmasa bile Anadolu içerisinde ilk Dodurga yerleşim yerinin tezimizde de işlenecek olan bu Dudriaga (Tödürge) köyü olduğu kuvvetli bir ihtimaldir (Sümer 1972: 256-257).

Anadolu’da bugün Dodurga adını alan yerleşim yerleri şu şekildedir.

ADI	YERLEŞİM BİRİMİ
Dodurga	Ankara- Yenimahalle
Hacı Ömerler(Dodurga)	Balıkesir- Dursunbey
Dodurga	Bilecik-Bozüyük
Yeni Dodurga	Bilecik-Bozüyük-Dodurga
Dodurga	Bolu (Merkez)
Dodurga	Bolu- Mudurnu
Dodurga	Çankırı-Çerkeş
Dodurga	Çankırı-Orta
Dodurga	Çorum-Osmancık
Dodurgalar	Denizli-Acıpayam
Dodurga	Muğla-Fethiye-Eşen
Dodurga	Sinop-Boyabat
Demiryurt (Tödürge)	Sivas-Zara
Dodurga	Tokat-Çamlıbel
Dodurga	Bartın-Ulus

0.6. Araştırma Alanları ile İlgili Genel Bilgiler

Üç ayrı bölgeden seçilen Dodurga adlı yerleşim yerlerinin ikisi köy birisi beldedir. Denizli/ Acıpayam Dodurga köyü inceleme yapılırken belde olmasına rağmen son çıkan beldelerle ilgili kanunla köy konumuna düşmüştür. Yerleşim yerleri ile ilgili bilgiler şu şekildedir.

1.Tödürge Köyü: Sivas iline 50 km, Zara ilçesine 12 km uzaklıktadır. Köyün 2010 yılında nüfusu 250'dir. Köylülerin İstanbul içerisindeki nüfusu iki binin üzerindedir. Tarım ve hayvancılığın asıl geçim kaynağı olan köyde, bir zamanlar küp yapımı da önemli bir geçim kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Köy içerisinde bulunan kaya mağaraları yerleşim yerinin çok eski olduğunu göstermektedir. Ayrıca yukarıda belirtildiği gibi XIII. yüzyılın ikinci yarısında İtalyan seyyahlarından Pegolotti'nin Dudriaga olarak naklettiği yerleşim yeri bu köydür.

Köy 18.yy da Dodurga ismini taşıırken daha sonrasında adı Tödürge olarak değişmektedir. 18.yy âşıklarından Zaralı Karağolan bir şiirinde “ Dodurga'da Derviş Baba/Dertlerimi deme yâda” şeklinde köy hakkında bilgi yer almaktadır (Kaya 2005: 295).

2.Denizli/Dodurga Beldesi: Denizli iline 80 kilometre Acıpayam ilçesine ise 22 km uzaklıktadır. 2010 yılında nüfusu 1780 olan beldenin 3 mahallesi bulunmaktadır. Belde Yukarı ve Aşağı Dodurga adı taşıyan iki mahallenin birleşmesiyle oluşmuştur. Köy Osmanlı Döneminde Burdur iline bağlı iken, Acıpayam'ın 1871 yılında ilçe olmasıyla bu ilçeye bağlanmıştır. Geçim kaynağı tarım olan köyde tütün yetiştiriciliği öne çıkmaktadır. İlçe yakınlarında bulunan fabrikalar köylüye yeni iş imkânları sağlamaktadır. Köyü önemli kılan unsurlardan birisi de bugün Muğla ili Fethiye ilçesine bağlı Dodurga köyünün buradan göçen Dodurgalılar tarafından kurulmasıdır.

3.Bilecik/ Dodurga Beldesi: Bilecik iline 54 kilometre Bozhöyük ilçesine ise 20 km uzaklıktadır. 2010 yılında nüfusu 2453 olan beldenin 3 mahallesi bulunmaktadır. Domaniç ve Söğüt arasında olan Dodurga, jeopolitik olarak önemli bir yer olması, Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren köyde köklü bir yerleşimin olduğunu gösterir. Diğer iki Dodurga köyüne göre burası daha gelişmiştir. Tarım geçim kaynağının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Bozhöyük ilçesi sanayileşmenin yoğun olduğu bir bölgedir. Bu sebeple köylüler ilçede bulunan fabrika ve farklı işletmelerde geçimlerini sağlamaktadırlar. İlçeye yakın olunması dışarıya olan göçü kısmen de olsa azaltmıştır. Belde de 1999 yılından sonra her yıl haziran ve temmuz aylarında kültür şenliği düzenlenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DODURGA KÖYLERİNİN HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARI

I. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi içinde birtakım alt bölümlere ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde şekillendirmektedir. Bunun amacı kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumak, olumlu bir durum varsa da bu durumu muhafaza etmektir. İnsanın bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açık olduğuna inanılır (Örnek, 2000: 131).

1. Doğum Adetleri

Ailenin devamını çocuk sağlamaktadır. Bu sebeple, her aile çocuk sahibi olmak ister. Doğum, hayata atılan ilk adımdır. Anne ve çocuğa çevreden gelebilecek zararlardan korumak için bazı yöntemler, birtakım adet ve inanışlar uygulanmaktadır (Karataş, 1991: 63-69).

Doğum anlatıları, doğum öncesi, esnası ve sonrası olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır. Bu bölümlerde terk edilmiş ya da değişim gösteren gelenekler var ise bunların zaman aralıkları belirtilecektir.

1.1. Doğum Öncesi Adetler

Doğum öncesi gelenekler düğün başlangıcına kadar götürebilir. Çocuğun olacağı haberi hane halkı tarafından duyulunca, baba ve ailenin büyüklerinde erkek çocuk beklentisi olur.

Dodurga köylerinde düğünün son günü, gelin erkek evine gelince, bir erkek çocuğu olması için gelinin kucağına erkek çocuk verilir veya yatağında erkek çocuk yuvarlanır. Çocuğu olmayan aileler, bir ziyarete veya ağzı dualı birisine giderek

çocuklarının olması için manevi yardım alırlar. Bu sayede çocuk sahibi olanlar, dua eden kişinin veya ziyaretin adını çocuklarına verirler. Çocuğun cinsiyetinin tespiti ise anne karnının şekline göre tahmin edilir. Annenin karnı sivri ise kız, geniş ise erkek olacağına inanılır. Anne adayı, hamileliği döneminde özellikle erkeklerin yanında karnını saklayarak yürümesi, Anadolu'nun tüm köylerinde olduğu gibi Dodurga köylerinde de görülmektedir (SZT: K1,K2, / DAD: K4, K6 / BBD: K1, K2,).

SZT köyünde ana rahmine çocuk düştüğü zaman erkek çocuklarına bakması söylenir. Çocuğu olmayan aileler, özellikle Ahmet Turan ziyaretine giderler. Bu ziyaret sonrasında erkek çocuklara bu isim verilir. Çocuğu durmayan ya da çocuğu olmayan kişiler Tekke Köyü'nün ilerisinde bulunan Katır Kayalarına giderler. Burada kadının boynuna bir tülbent bağlanır ve kayanın etrafında üç kere dolandırılır. Dolandırırken dua ile birlikte: “ Bir atım var atarım/ Arkasına kulun satarım” denir (SZT: K1,K2,K9).

Katır zürriyeti olmayan bir hayvandır. İnsanlar burada terslik durumundan faydalanmak istemişler.

DAD beldesinde doğum öncesi ritüellerde karşımıza çıkan farklılık çocuğun cinsiyetinin tespiti ile alakalıdır. Çocuk ilk tekmeyi sağdan atarsa erkek, soldan atarsa kız olacaktır. Kaynak kişi bunun her zaman tuttuğunu söyleyerek inandırıcılığı güçlendirmiştir. Çocuğu olmayan aileler için kutsal yerlerin ziyareti yine önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuğu olmayan gelinlerin doğurganlık oranı fazla olan aileleri ziyaret ettiği ve onlarda bulunan doğurganlık gücünün kendisine geçmesini dilediği de çocuk sahibi olmak için aranan yöntemlerden bir başkası olduğu görülmüştür (DAD/ K1, K6).

BBD beldesinde görülen ritüeller diğer Dodurga köyleri ile aynı özellikleri göstermektedir. Ziyaretler diğer Dodurga Köylerine göre burada daha etkindir. Sadece çocuksuzluk için değil çocuğa verilecek isim için de ziyaretler önemli bir yer tutmaktadır. Hangi ziyarete gittikten sonra kadın çocuk sahibi olduysa ona göre bir isim verilir. Köyü çevreleyen ziyaretlerin her birisi için farklı bir isim verilmektedir. Bu isimler ve ziyaretler hakkındaki bilgiler “Halk İnançları” bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır (BBD/K1,K5).

Çalışma yapılan Dodurga köylerinde görüldüğü üzere doğum öncesi yapılan geleneklerin büyük bir çoğunluğunu çocuksuzluk üzerine yapılan ritüeller oluşturmaktadır. Bunlar ise kutsal kabul edilen mekânların aracılığı ile yapılmaktadır. Bu ziyaretlerde dileğin gerçekleşmesi için adakta bulunulur.

Yatıra adak adamak, dileğin gerçekleşmesi için onu aracı kılmaktır. Dilek gerçekleşince söz verilen adak yerine getirilir. Anadolu'nun her bölgesinde çocuk sahibi olamayan aileler bunu yapmaktadır. Özellikle İç Anadolu bölgesinde görülen Satı ve Satılmış isimleri bu ritüelin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Boratav 1973-42).

Çocuğun cinsiyeti üzerine tahminde bulunmak ise tamamen yıllar içerisinde meydana gelen tecrübe ile oluşmaktadır. Boratav'ın "100 Soruda Halk Bilimi" adlı çalışması incelendiğinde bu tahminin, sadece Dodurga Köylerinde değil Anadolu'nun her bölgesinde gerçekleştirildiği görülür.

SZT köyünde kadının bir kayaya bağlanması ise bu üç bölge içerisinde görülen en farklı ritüeldir. Eski Türk inanç sisteminde bulunan dağ kültürü, İslami düşünce ile birleştirilerek yapılır. Bu durum bir çok gelenekte karşımıza çıkmaktadır. Kültür kodlarında halen kaybolmayan eski gelenekler mevcut inanç sisteminin içerisinde onun şekli olarak yer bulmaktadır.

Dodurga köylerinde doğum öncesi gelenekler ortaklık göstermektedir. Ancak bu durum Anadolu'nun büyük bir kısmında da aynı ortaklığı gösterir. Bundan yola çıkarak köyler arasında geçmişte birlikte yaşanmışlıktan bahsedilemez.

1.2. Doğum Esnası Adetler

Bölgelerde yapılan incelemelerde, en zor bilgi alınan konu doğum esnası olmuştur. Mahremiyeti saklama düşüncesi sonucun bilgi almakta zorlanılmıştır. Genel hatlarıyla bir takım anlatımlar yapılmıştır.

Doğumdan hemen önce ebeye haber verilir temiz bezler ve sıcak su gibi ebenin istediği malzemeler hazırlanır. Erkeklerin evin içerisinden uzaklaştırılır. Doğumun ne zaman olacağı belli olmadığı için, doğumun yaklaştığı hissedilince ev her an doğum olacak gibi tetikte olur. Doğum gerçekleştikten sonra ebe göbek bağını keserek, erkeklere müjde vermesi için birisini gönderir ve doğum sonrası bahşisini

evin büyüğünden veya babadan alır. Çocuğun göbek bağı kesilince, ailesi çocuğun geleceğini şekillendirmek için büyüdüğüde nasıl birisi olmasını istiyorlarsa ona göre okul veya cami avlusuna göbek bağını gömerler (SZT K2, DAD K4, BBD K1). Son eş kelimesinin karşılığı olarak DLT’de ‘‘Umay’’ kelimesi geçmektedir. Ana Tanrıça olan Umay ile eşleştirilmesi çocuğun geleceğindeki etkiyi gösterir. Göbek bağı evde olursa çocuk eve bağlı olur. Dışarıda atılırsa gözü sokakta olur. Eğer bir sıçan alır giderse de çocuk hırsız olur (Boratav 1973-151,152).

SZT köyünde doğum olacak haberi duyulunca komşu veya aileden birisi çocuk için höllük hazırlamaya gider. Höllük çocuk doğduktan sonra kundakla birlikte sardıkları ısıtılmış topraktır (SZT K2).

Doğum sırasında yapılan gelenekler içersinde en önemli unsur göbek bağıdır. Aileler için çocuğun dünyaya gelmesi kadar önemli bir şey varsa o da çocuğun geleceğidir. Bu gelecek ise çocuğun göbek bağı ile bir paralellik gösterir. Çocuğun göbek bağı yanlış kişilerin eline geçmemeli ve kısa sürede bir yere gömülmelidir. Anadolu’nun büyük bir bölümünde olduğu gibi Dodurga Köylerinde de bu ritüel ortaklık göstermektedir.

1.3. Doğum Sonrası Adetler

Dodurga köylerinde yapılan incelemeler sonrasında, doğum sonrası ritüellerin küçük ayrıntılar dışında ortak olduğu tespit edilmiştir.

Çocuk doğduktan sonra, lohusa kadının yanına kırk gün girilmez. Kırk gün içinde doğum yapan kadınlar birbirlerini göremezler, eğer aksi bir durum olursa kadınlar arasında iğne değiştirilir bu sayede bebeği ve anneyi kırk basmaz. Çocuk için isim doğmadan önce, aile büyükleri tarafından tespit edilmiştir.

Çocuk isimleri ailenin daha önce ölen aile büyüklerinden olabileceği gibi, gebelik sırasında yapılan ziyaretlerin de çocuklara verilecek isimde etkili olduğu görülür. Çocuğa verilecek isimlerde ailenin beklentileri de önemli yer tutmaktadır. Verilen adın karakterini alacağı düşünüldüğü için aile içinden isim verilmeyecekse dini ve milli kimliği olan bir büyüğün adı verilerek, çocuğun karakteri şekillendirilmek istenir. Ancak son yirmi yılda anne ve baba da çocuğun isminde etkin rol oynamaya

başlamıştır. Konulacak ad tespit edilince hoca tarafından, sağ kulağına ezan okunarak adı üç kere söylenir. Mahşer günü çocuğun bu isimle çağrılacağına inanılır.

SZT ve BAB köylerinde doğumdan hemen sonra çocuğu kucağına alan kadın evin üzerinde bir tur atar. Bu bebeğin kötü ruhlardan arınmasını sağlar. Akşam çocuğun elbisesinin dışarıda bırakılmaması yine aynı gelenek dairesi içerisinde.

Bebek 40 günü doldurunca, kırk çıkarma denilen ritüel karşımıza çıkar. Çocuk ılık bir suyla yıkanır ve tuzlanır. Çocuğun tuzla yıkanması kokmasına engel olmak içindir. Ancak arka planda tuzun nazardan koruduğu ve uğur, bereket getirdiği yatmaktadır (Boratav 1973-152). Çocuğun üzerine veya yastığına iğde ağacının bir parçası konulması da yine nazara karşı önlem almak içindir.

Örnekleri çok fazla olmasa da kimi zaman beşik kertmesi de yapıldığı görülür. Bu durum iki dost veya iki büyük aile arasında gerçekleştirilir.

SZT ve BBD köylerinde ziyaret sonucu olan çocuklar bazen konuşmaya başlayana kadar bazen de yedi yaşına gelene kadar kurban kesilir (SZT/K2, DAD/K4, BBD/K1).

SZT köyünde verilen çocuk isimlerine baktığımızda, genel adların dışında ziyaretler sonucunda gelişen Ahmet Turan ismini sıklıkla görmekteyiz. Ayrıca çocuksuzluk motifi ve çocuğun cinsiyetinin değişimine göre adlar verilir. Dursun, Durmuş, Durdu ve Yaşar gibi erkek isimleri çocuğu doğumdan sonra ölen ailelerde sıklıkla görülür. Döndü, Döne, Yeter, Yaşa gibi kız isimleri ise çocuğun cinsiyetinin değişmesi dileğiyle alakalıdır.

Kadının lohusalık döneminde yastığına iğne takılır yastığının altında makas ya da bıçak gibi kesici aletler bulundurulur. Köyde ve çevrede sıklıkla karşılaşılan, anneyi Al basmasından(Al karısı) korumak içindir. Çocuk kırklanırken ılık su, kevgirin üzerinden akıtılarak çocuk yıkanır (SZT:K 1, K2, K3, K9, K5, K7).

DAD beldesinde çocuğun adının konulmasında belirli bir yol izlendiğini tespit edilememiştir. Ancak diğer bölgelerde de olduğu gibi ailenin büyükleri ya da bölgede yetişmiş kahraman kişiliklerin isimleri çocuklara verilir. Köyün efsanevi kahramanı olan Ahmet Ali Pehlivanın adı özellikle son yıllarda çocuklara isim olarak

konulduğu görülmüştür. DAD köyünde kırklama yapılırken suyun içerisine mersin, bal, tuz ve pekmezin karıştırılarak çocuğın yıkandığı anlatılmıştır. Evde doğan ilk erkek çocuk için ormandan bir ağaç kesilerek kütük yapılır. Bu kütük çocuk evlenene kadar evde saklanır. Düğün günü ateşi, ilk önce bu kütüğün atılarak yakılması ile başlar (DAD K4,K9).

BBD köyünde doğum sonrası ritüeller ortak olmakla birlikte doğan çocuk sarı bir tülbende sarılarak, sarılık hastalığından korunur. Köyde ad vermede ziyaretler önemli bir yer tutmaktadır. Köyün hemen yukarısında bulunan Arap Dede ziyaretinde çocuğu olmayan aile, mezar başında kara tavuk keserek adakta bulunur. Ziyaret sonrası doğan çocuk erkek ise Osman kız ise Fadime(Fatma) konulur. Eskiköy Dede'sinde yapılan adakta ise kız olursa Firdevs erkek olursa Mehmet emin adı verilir. Köyün yakının da Domaniç'te bulunan ziyaret sonrası doğumlarda ise erkek olursa Selim kız olursa Selime adı verildiği görülmüştür. SZT ve DAD köylerinde düğünlerde gördüğümüz sağdıç BBD köyünde doğduktan hatta bazen doğmadan önce tespit edilir. Bir birine yaş olarak denk olabilecek erkekler akrabalık ve dostluk ilişkileri de göz önüne alınarak sağdıç yapılır. Bu gençler artık kan kardeşi gibi bir ömür sırdaş ve yoldaş olurlar. Bu durum köyde kardeşlikle aynı yerde tutulur (BBD K1, K2, K3, K6).

Dodurga köylerinde görülen doğum öncesi, esnası ve sonrası gelenekler, eski Türk inancının izlerini göstermektedir. Çocuğın kırklanırken su ile yıkanması ve içerisine güç verecek nesnelere konması çocuğu bu iyeler sayesinde kötülükten korumak içindir(Erk, 1976: 106–107).

Çocuğın göbek bağının cami avlusuna, cami duvarına, gömülmesi, okulun bahçesine, duvarına saklanıp, gömülmesi; evin duvarına, bahçesine, avlusuna, eşiğinin altına saklanması, sandığın ya da yastığın içine konması, ahıra gömülmesi, süpürgeye bağlanması, tarlaya gömülmesi çocuğın bu yerlerle doğuştan bir bağ kurması ve hayatını buna göre şekillendirmesi isteği yatmaktadır (Örnek, 1979: 107–108).

Çocuğun kırk basmasını engellemek için yastığın altına konulan iğne, bıçak ve makas gibi aletler demir iyelinin gücünden faydalanmak içindir. Demir ateşe hükmeder ve ateş koruma ve arınmayı temsil eder (Eliade, 2000: 90).

İğde ağacı tanrısal ağaçlardan birisidir. Türk inancına göre bazı ağaç ve bitkiler Tanrı katında yetiştiği için onların da koruyucu özellikleri bulunmaktadır. İğde ağacından alınan bir parça ile Tanrı'yı temsil eden, mavi renkli boncuklarla çocuğun içliğine ya da yastığına dikilmesi bu iyelerin çocuğu nazardan ve kötü ruhlardan koruyacağı inancı ile alakalıdır (Ergün, 2004, 323)

DAD beldesinde görülen kütük atma Türk kültüründe soyun devamı olarak kabul edilir. Kütük soy ağacını temsil etmektedir. Dağdan yani göğe yakın yerden gelir ve evin direğini temsil eder. Bu sayede Tanrı ile çocuk arasında bağ kurulmuş olur (Ergün,2004: 232).

Dodurga köylerinde görülen doğum gelenekleri genel itibariyle bir birleri ile benzemektedir. Çok ufak farklılıkların bulunması farklı coğrafyalarda bulunmalarından da kaynaklanmaktadır. O bölgenin iklimi ve coğrafyası kültürlerinin üzerinde etki bırakmıştır. Bu durum ad verme geleneğinde daha anlaşılır halde karşımıza çıkar. O yörenin tarihsel ya da efsanevi kahramanları çocuklara isim olarak verilir.

2. Asker Uğurlama

Kutsal bir görev olarak kabul edilen askerlik, üç köyümüzde de önemli bir yer teşkil etmektedir. Halk arasında erkeklige atılan son adım olarak görülmekte, olgunlaşmanın ve büyümenin son halkasını temsil etmektedir.

2.1.Askere Gönderme Öncesi Gelenekler

SZT köyünde genç askerliğini nerede yapacağını öğrendikten sonra yakınları ile tek tek vedalaşarak helallik alır. Tabi bu sırada gence asker harçlığı verilir. Gencin gururunu kırmadan harçlık vermenin yöntemi eve yemeğe çağırmaktır. Genç en güzel yemeklerle karşılanır. Yemekler yenilip çaylar içildikten sonra ev sahibi gencin cebine harçlık koyar. Askere gidecek kişi evli ise hanımı ile dışarıda vedalaşmaz.

Son 20 yıldır köyde askerler için eğlenceler tertip edilmektedir. Askere gidecek gençler bir araya gelerek yemek yerler. Sesi güzel olanlar türküler söyler, köy seyirlik oyunları oynanır. Özellikle asker oyunu bu gecelerin vazgeçilmezidir (SZT/ K1, K2, K3, K5, K6, K8, K12).

DAD köyünde askere gidecek gençler köyün meydanında bulunan şehitlikte toplanır, orada dualar okunur, kınalar yakılır ve davul zurna ile askere gönderilir.

Askere gidecek gençler şehitlik çevresinde toplanır. Tüm köylü bu törene katılır. Gençlerden birisi kasap olur birisi ise kurban olur. Diğer gençlerle birlikte kasap olan kişi, gözleri bağlanmış olan kurbanın etrafında Koroğlu oynayamaya başlar. Elinde iki bıçak vardır. Önce kurban edilen gencin pantolonun tek tarafı kesilir. Oyun devam ettikten sonra pantolonun diğer tarafı kesilir. Sonrasında üzerindeki gömlek bıçakla kesilmeye başlanır. Bu kurbanın dersinin yüzülme işlemidir. Yüzme işlemi bitince kasap halka döner “ Ey ahali, kurbanımız kestik yüzdük ama eti için para lazım” der. Bunu duyan köylüler kalkarak kurbanın üzerine para atmaya başlarlar. Kurban üzerinde toplanan paralar, askere gidecek gençler arasında paylaşılır. Bir kısmı ile de kendi aralarında yapacakları eğlencenin maddi kısmı karşılanır (DAD/ K1, K12, K10, K11).

BBD köyünde ise askere gidecek gençler için köylüler eğlence tertip ederler. Akşam yemekler verilir, eğlenceler tertip edilir. Askere gidecekler köyün içerisinde bir tur atarlar. Bu sırada hediye veya para verenler olur. Gençlerin ellerine kına yakılır. Bu tören dualar eşliğinde yapılmaktadır. Askere gidecekleri zaman ise köyün dışına kadar aileler tarafından yürüyerek uğurlanırlar (BBD/ K1, K3, K7).

2.2.Askerlik Esnasında Gerçekleştirilen Gelenekler

Dodurga köylerinde gençler askere gidince telaşlı bir bekleyiş olmaktadır. Aileler sağ salim dönmeleri için dualar eder, bazen adaklarda bulunurlar. Askerlik esnasında halk biliminin konusunu ilgilendiren birçok unsur bulunur. Bu dönemde asker mektupları, fotoğraf arkası sözler, maniler, asker türküleri, şehit olmuşsa ağıtlar yazılır. Mahremiyet sebebiyle derlemeler yapılırken, fotoğraf arkası sözleri ve mektupları inceleyemedik ancak maniler içerisinde askerdeki eşi için yazılmış olan maniler tespit edilmiştir (SZT/ K1, K2/ DAD/ K1, K12/ BBD/ K1).

2.3.Askerlik Sonrası Yapılan Gelenekler

Askerlik sonrasında gelen gençler için anne ve baba tarafından kız bakma işlemlerine başlanır. Askerlik bitirme toplum içinde artık büyüme ve olgunlaşmanın son evresi olarak görülür. Askerliğini yapan kişiler halk tarafından saygı görür. Birçok kişi hayat boyunca taşımış olduğu lakapların bir kısmını askerliğine borçludur. Çavuş ve on başı gibi unvanlar askerlik sonrasında halk tarafından kişiye artık bir unvan olarak verilir. Özellikle SZT köyünde bu lakapların kullanımı daha çoktur. Öyle ki bazen ismin yerini bile aldığı olmuştur (SZT/ K1, K2/ DAD/ K1, K12/ BBD/ K1).

3. Düğün

Evlilik kadınla erkeğin, sosyalleşme sürecinin bir aşamasıdır. Toplum içerisindeki bağları güçlendirerek, aileler arası dayanışmayı sağlar. Evlilikler, yaşanan toplumun ön gördüğü inanmalara bağlı olarak, belirli kural ve kalıplar çerçevesinde gerçekleşir (Artun, 2005-147). Evlilik insan hayatında uzun bir dönemi kapsamaktadır. Bu sebeple öncesi ve sonrasında birçok törensel gelenek karşımıza çıkmaktadır.

Evlilik, toplum ve din tarafından özel olarak bir ilgi gösterilen husustur. Türk toplumu İslamiyet öncesinde de evliliğe ayrı bir önem göstermekte. Evliliği kutsal kabul ederler, Oğuz Kağan'ın eşleri gök ve yer menşelidir. Uygur Türeyiş Destanında hükümdar kızlarını yalnızca tanrı ile evlenebileceklerini düşünür. Türklerde evlenmeye, “ev bark sahibi olmak” denilmektedir. Bark, Orhun Kitabesi'nde “mabet, ibadet edilecek yer” anlamındadır (Gökalp, 1995: 255).

İslam inancı evlenmeyi ve çoğalmayı emreder. “İçinizden bekârları ve kölelerinizden, cariyelerinizden iyileri evlendirin. Eğer yoksul iseler, Allah onları lütfüyle zengin eder”(Kur'an, Nur, 32) demektedir. Anadolu'da halen söylenen nikâhta keramet vardır sözü bu ayetle paralellik göstermektedir. Tirmizi evliliği peygamberin sünnetlerinden birisi olarak gösterir. Buhari'nin belirttiği hadiste ise ‘ ey gençler, içinizden evlenmeye gücü yetenler evlensin. Zira evlilik gözü haramdan, namusu peymal olmaktan kurtarır. Peygamber efendimiz evlenecekleri kadınları görmelerini söyler. Evlilik dini bir vecibedir ve yapılması gerekir (Yavuz 1991,s-45).

İnceleme sahası içindeki Dodurga köylerinde, kız bakma, nişanlanma ve sonrasında düğün ve düğün ertesi yapılan ritüeller incelenerek, bu köyler de bulunan benzer ve farklı geleneklerin açıklamaları yapılacaktır. Düğünler de her köyün o gün de yapılan gelenekleri anlatıldıktan sonra benzer yönleri ortaya konacaktır.

3.1.Düğün Öncesi Adetler

3.1.1. Kız bakma/ Dünürlük

Evliliğe ilk adım dünürlükle başlar. Köylerde görücü usulü evlilik yaygındır. Akraba evlilikleri köylerde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunda anne babanın yaşlandığında kendi bakımlarını düşünmesi etkilidir. Ayrıca mal varlığının bölünmesini engellemekte akraba evliliklerini doğurur. Evlilik yaşı gelen kız ya da erkekler çeşitli şekillerde ailelerine bu isteklerini anlatırlar. Bazen doğrudan bir anlatım olsa da genellikle dolaylı anlatımlardır. Bazı hareketler kişinin evlenmek isteğini temsil eder. Eve geç gelme, yemek beğenmeme, işleri boş verme, hoşnutsuzluk bildiren tavırlar, gurbete çıkma isteği ve aile arasında yapılan sohbetlerde evlenen arkadaşlarının konusunun açılması aynı sohbetlerde üşüdüğünün söylenmesi evlilik yaşı gelen erkeğin evlenmek isteği olarak yorumlanır. Kızlarda ise böyle bir ima yapılmamaktadır. Erkekler bunun dışında aileye yakın olan birisini evlenmek isteğini iletmek için aracı olarak da kullanabilir. Kızın evlenmek isteğini belirtmesi köylerde ayıp karşılanır ve o kızlara iyi gözle bakılmaz.

Evlenme yaşının geldiğini düşünerek oğullarını evlendirecek aileler, öncelikle komşularından ve yakın çevrelerinden başlayarak kız ararlar. Güvenilen eşe dosta haber verilir ki iyi bir kız duyarlarsa haber versinler. Dünür gitmeden önce, kızın aile yapısı, ahlakı, el becerisi araştırılır. Daha sonra, oğlan evinden birkaç kadın kızın evine görücü ziyaretine giderler. Bu ziyaret normal komşuluk çerçevesinde olur. Ancak ne için geldiklerini kız tarafı da az çok bilmektedir. Anne tarafından işler kızı yaptırılır. Bu sayede kız becerilerini gelen misafirlere göstermiş olur. Kızın yaptığı her hareket gelen kadınlar tarafından dikkatle izlenir. Kadınların bulunduğu her istek kızı daha yakından görmek ve işe olan yatkınlığını incelemek içindir. Dodurga köylerinde kadınların kızıdan belirli bir istekte buldukları tespit edilememiş olsa da bazı bölgelerde bunlar kalıplara oturtulmuştur. Hatay'da kızlara görücü gidince

testiden su doldurmasını isterler eğer testiden bardağa suyu doldururken tek damla bile su dökülmezse kız maharetli sayılır (Koşar,1944-23).

Gelen görücüler kızını beğenmişse birkaç gün içinde kız evine ikinci bir ziyaret daha yapılır. Bu ziyarete dünürçü olarak gidilir ve oğlan evi niyetini söyler. Eğer kız evi bu duruma sıcak bakıyor veya kararsızsa beyi ve kızını ile konuşmak için zaman ister, yok istemiyorlarsa münasip bir dille geri çevirirler.

Dünürçü gelindikten sonra olumlu bir düşünce var ise kız evi de damadı araştırmaya başlar. Damatta aranılacak hususların başında, içki ve kumarının olmaması ve bir iş sahibi olması gelir.

Oğlan tarafı süreyi uzatmadan kesin sonuç için kız evine bir daha gider. Kız evinin bu evliliğe aklı kesmişse, “Kısmetse olur veya kızla oğlan birbirini bir görsünler” derler. Olumsuz cevap verecekse de “Kız daha küçük” diyerek kırmadan geri çevirirler. Aile olumlu niyetini ortaya koyduktan sonra kızla erkek birbirlerini görürler. Eğer onlarda tamam derlerse söz kesilir.

Tabii bu son yirmi beş yıla yakın dönemde olan dünürlüktür. Eskisinde ise kızla erkek birbirlerini nişana kadar göremezler. Aile büyüğünün sözü işin bitmesi için yeterli olur. Kız babası büyüklerine sorar onlar olumlu bir cevap verirlerse söz kesilir ve nişan günü tespit edilir (SZT/ K1, K2, K3, K5, /DAD/ K1, K2, K5, K7, K8 / BBD/ K1, K2, K3, K5, K11).

Evlilik öncesi dünürçülük geleneği ve evlenme isteğinin iletilmesi Anadolu'nun birçok bölgesinde ortaklık göstermektedir. Ancak Adana ve Çankırı'da kızlarda evlenme isteğini farklı yollarla anlatmaktadırlar. Adana'da erkekler kızlara leblebi ve şeker vererek evlilik istediğini belirtirken, Çankırı'da içlerinde erkek çocuğu olan annelerinde olduğu yetişkin kızlar Murat Baba Türbesine giderek burada üç kere türbenin etrafını dolanırlar ve “Talibim;lebbeyk” derler. Bu evlenmek istediklerinin göstergesidir (Koşar,1944-1,2).

Kültür birlikteliği olan bölgelerde ihtiyaçlar karşısında sergilenen tavırlar da ortaklık gösterir. Dodurga Köylerinde evlilik öncesi kız bakma ve evlenme isteklerinde tespit edilen ortaklık bunun göstergesidir.

3.1.2. Nişan

Nişan günü tespit edildikten sonra gelinlik kız çarşıya götürülür ve elbise, takı gibi malzemeler alınır. Ayrıca kız evinden gelinin yanında gelenlere de bazı hediyeler alınmaktadır. Nişanda lokum, şerbet gibi yiyeceklerin tüketimi daha fazladır. Kız evi gelenlere lokum ve şerbet ikram eder. İmam gelir dua ederek mutlu olmaları ve hayırlı evlatlar yetiştirmeleri temennisinde bulunur. Nişanlarda çalgı son 15 yıla kadar kullanılmamıştır. Ancak son yıllarda nişan törenleri daha çok salonlarda yapıldığı için çalgı kullanıldığı görülmüştür. Nişandan en fazla bir hafta sonra, kız evi ile erkek evi alışverişe çıkar. Gerekli hediyeler kız tarafına, oğlan evi tarafından alınır (SZT/ K1, K2, K3, K5, /DAD/ K1, K2, K5, K7, K8 / BBD/ K1, K2, K3, K5, K11).

SZT köyünde nişana kahve içme adı verilir. Nişan öncesi damadın yanında ailede evlenecek yaştaki en büyük erkek el öpmeye rehberlik eder. Önce bekâr sonra da damat içeride bulunan büyük küçük herkesin elini öperler. Bu geleneğin bir benzeri Çankırı'da bayanlar arasında olur. Gelinin yanında bulunan ailenin yengelerinden birisi ona rehberlik eder ve sırayla içeride bulunan herkesin eli öpülür (Koşar,1944-15). Nişandan bir hafta sonra imam nikâhı yapılır. Bundaki amaç nişanlı oldukları süre içerisinde çiftlerin görüşüklerinde günah işlemelerini engellemektir. Ayrıca bir birlerini sahiplenme duygularını pekiştirmek amacı da vardır (SZT/ K1).

DAD köyünde nişanda ikram edilen çerezlerin olduğu tepsiye, gelenler para atarlar bu para geline kalır. Damat nişana katılmaz. Akşam kız evine yakın olan kadınlar, oğlan evine baklava götürürler. Oğlan evi de gelenlere hediyeler verir. Buna ' nişan karşılığı' denir (DAD/ K1).

BBD beldesinde nişan töreninden önce çiftler arasında dini nikâh kıyılır. Nişan törenleri ailenin isteği üzerine mevlitli ya da çalgılı olabilmektedir. Dünürücü gidildiği tarih ile nişan arasında olumsuz bir şey yaşanmaması halinde gelinin aileye uğur getireceği düşünülür. Aksi durumda geline karşı ön yargı bulunur (BBD/ K1). Bunun benzeri bir geleneği Çepni Türkleri arasında görmekteyiz. Çepniler karar verdikleri kızı istemeye gitmeden önce bir okka tuz alırlar. Eğer bu tuz bitene kadar bir uğursuzluk yaşanmaz ise kızı istemeye giderler (Koşar,1944-14).

Nişan veya söz kesme törenleri topluma çiftlerin bir arada olmalarının ilanı gibi görülür. Onların, ailelerin onayı ile bir yola girdiklerini ve bunu da herkesin bilmesi gerektiği düşünülür. Bu sayede meydana gelebilecek olumsuzluklar öncesinden önlenmiş olur. Dodurga köylerinde nişanlar genel hatlarıyla benzerlikler göstermektedir. Son on yıl düşünüldüğü de ise nişan törenlerinde ki salonların getirmiş olduğu maddi yük, törenlerin aile arasında yapılmasına sebebiyet vermiştir.

3.1.3. Bayramcılık

İnceleme yapılan üç köyde de bu geleneğe rastlamak mümkündür. Dini bayramlarda erkek evi, başta gelin olmak üzere kız evine çeşitli hediyelerden ve yiyeceklerden oluşan bir tepsi götürür. Bu nişanlılık döneminde geçen her bayramda tekrarlanır. Kız evi de damat için daha önceden aldığı hediyeleri bugünde verir. DAD köyünde ramazan bayramında elbise, kurban bayramında ise ailenin imkânları dâhilinde ise koç olmaktadır (SZT/ K1, DAD/ K1, K2, BBD/ K1, K2). Bu geleneği özellikle kıyı bölgelerinde (Antalya, Adana, Hatay, Muğla) daha fazla görmekteyiz (Koşar,1944-29).

3.1.4. Eğrilce

SZT köyünde Hıdrellezin adı eğrilce olarak söylenir. Bu gün de nişanlı gençler bir nevi yüze çıkarılır. Tabi bekâr erkek anneleri de özellikle burada kız bakarlar. Eğrilce öncesi, eğrilceye çıkılacağı haber verilir. Özellikle kuru yemiş ve içecekler alınır. Köyün diğer sakinleri de bütçelerine göre yanlarında hediye getirirler ve geline bu hediyeleri verirler (SZT/ K2,K3).

3.1.5. Yas Alma

SZT ve BBD köyünde düğün öncesinde o yıl içerisinde (veya genç biri ise önceki yıllarda da olabilir) bir ölüm gerçekleşiyse, erkek evi yas almaya gider. Bu bir nevi izin almak ve saygı göstergesidir. Sizin acınızı paylaşıyoruz ama, düğünümüz için davul zurna çalacağız demektir. SZT köyünde yas almaya gidilirken “poaç^{*}” adı verilen yağlı ekmek yapılır ve yanına sabunda konularak yas evine götürülür (SZT/ K2,K3).

* Poaç: Hamurdan yapılmış, yağlı bir tür ekmek.

3.2.Düğün Esnası Gelenekler

Düğün başlamadan önce düğünü haber vermek için düğün sahipleri tarafından, oku/ okuntu dağıtılır. Bu bir nevi davetiyedir. Oku almayan evler düğüne gitmek istemeyebilirler. Okular da genellikle, havlu, yazma, sabun, kibrit veya giyecek elbiseler olur. Okudaki hediyein değeri davet edilenin düğün sahiplerine yakınlığı ile doğru orantılıdır. Okuntunun dağıtılması genellikle düğünden bir hafta önce olur. Elazığ ve Malatya'da üç gün önce, Eskişehir, Karadeniz Bölgesi, Niğde, Muğla ve Diyarbakır'da okuntu bir hafta önce dağıtılır. Anadolu'da her düğünde görülen oku/okuntu Hatay'da bulunmamaktadır (Koşar,1944-63,66). Düğünler 3 ya da 7 gün olarak yapılır. 7 gün olsa bile düğünün asıl günleri Cuma ile Pazar arasındır. Önceki günler düğüne hazırlık aşamasıdır.

SZT köyünde okunun yanı sıra dış köyden bir kız alınca yozucu gönderilir. Yozucu, kız alınan köye gönderilen kişiye verilen addır. Köye yozucunun gelmesi bir hafta içerisinde düğünün başlayacağını gösterir. Yozucunun en önemli görevi o köydekilere görünmeden köyden herhangi bir eve girmektir. Eğer kimseye görünmeden o eve girerse köydekilere istediği her şeyi yaptırabilir. Ancak köylülerde yozucunun geleceğini bildikleri için tetikte olurlar. Eğer yozucu bir eve girmeden köylüler tarafından yakalanırsa köylüler ona ceza keserler. Bu cezaların en büyüğü bir tekere bağlayarak tepeden yuvarlamaktır. Perşembe günü damat evi düğünde vereceği yemeklerin yapımına başlarlar. Ekmek yapılması için çıkarılacak un daha önce hiç açılmamış bir torbadan alınır. Yemeği hazırlayan kadınlar köylülerin saygı duyduğu ağzı dualı kişiler olur (SZT/ K4,K6).

DAD köyünde Perşembe günü erkek evinden daha önce hazırlanan buğday, bayraklık ile üzerine kilim örtülerek değirmene götürülür. Buna 'düğün tarlaya' denir. Düğün tarlaya erkek evi gider. Değirmenden buğday cuma günü gelir, davul zurna ile karşılanır. Gençler başlarında kızan ile birlikte dolaşık (sarmaşık) ve akşam yakmak için odun toplamaya giderler (DAD/ K1).

BAB köyünde Perşembe akşamı davul erkek evine giderek burada düğünün başladığını ilan eder. Bu gece de gelin ve gelinin arkadaşı olan kızlar bir araya gelirler. Buna 'salkı' denir. Salkı günü damat ve damadın birkaç arkadaşı kızın

olduğu eve giderler. Erkek evinde çalan davul zurnaya ise “ahenk” denir (BBD/ K1, K2).

Düğünün başlama günleri Cuma olsa da düğünün ilan edilmesi ya da düğün içerisinde yapılacak olan işlerin Perşembe gününden başlaması bugünün kutsal gün kabul edilmesi ile alakalıdır. Halk arasında Cuma gecesi olarak söylenen bu gece de hayırlı işler yapılır. Bu gecenin kutsallığını düğüne yansımaları için hazırlılar bugün içinde tamamlanır.

3.2.1. Düğünün Birinci Günü (Cuma)

Dodurga köylerinde düğünler genellikle Cuma günü yapılmaktadır. 3 gün süren düğünlerde gelenekler son yirmi yıldır artık yapılmamaktadır. Bu dönem de köy düğünlerinin yerini bir günde biten salonlarda yapılan düğünler almıştır. Düğünlerde anlatılan gelenekler elli yıllık (1940-1990) bir zaman dilimini kapsamaktadır.

SZT düğünün ilk günü güva (güvey) giydirmedir. Bu günde ilk önce davul ile köye düğünün başlayacağı haber verilir. Damat evinde sameni toplanır. Eskiden atla yapılan sameni gezmesi şimdi traktörlerle yapılmaktadır. “Sameni*” toplandıktan sonra damat evinden yola çıkar ve köyün çevresi dolaşılır. Dikkat edilmesi gereken husus caminin giderken sağında gelirken solundan gelinmesidir. Caminin yakınına gelince davul zurna susar. Damat gezerken yolda komşular tarafından en atma denilen hediyeler verilir. Bunlar genellikle hediyelik kumaşlardır. Bu kumaşlar damadın ve yanındakilerin boynuna dolandır. Damadın olduğu traktörde bir bayrak bulunması şarttır. Köy tamamen dolaşıldıktan sonra gelin almaya gidilene kadar bu bayrak düğün evinde kalır. Köyde sameni gezerken davul susturularak gençler tarafından bazı beyitler söylenir. Bunlar şu şekildedir;

Arap atlar nalı çatlar
Şu giden koç yiğitler
Koç yiğitler aşkına
Diyelim bir Allah Allah
Allah Allah la ilahe illallah
Resule verelim salâvat
Sallü ala Muhammet

* Sameni: Damadın yanında bulunan ve gelin almaya giden köy halkına verilen isim.

Eli kan, kılıcı kan
Sinesi yanan, ciğeri püryan
Kerbela'da olan şehitler aşkına
Diyelim bir Allah Allah
Allah Allah la ilahe illallah
Resule verelim salâvat
Sallü ala Muhammet

Harmanda kazlar
Kömür gözlü kızlar
Kömür gözlü kızlar aşkına
Diyelim bir Allah Allah
Allah Allah la ilahe illallah
Resule verelim salâvat
Sallü ala Muhammet

Köyün tamamı dolaşıldıktan sonra damat evine gelinir. Burada davul zurna ile oynanır sonra köylü akşam tekrar bir araya gelmek üzere dağılır.

Köy halkı dağıldıktan sonra sağdıç şerbet ikram etmek için tutulan kahveci ve davulcuyla alarak evine yemeğe götürür. Bu sırada damat ile sağdıç veya sağdıcin vekil tayin ettiği bir kişi el öpmeye çıkarlar. Yakın akrabalara ve ailesinin yakın arkadaşlarına gidilir. El öpmeye giden damatla sağdıca harçlık olarak para verilir. Bu arada sağdıçta harçlıktan nasibini alır. Daha sonra birlikte damat evine giderek güva (damat) yemeği verilir. Akşam damatla sağdıç düğün odasına giderler. Orada oyunlar oynanır ve gece yatmaya gidilir. O gece damat ve sağdıcin yanında köyün gençleri de kalırlar. Damadın eli kınalanır ve düğünün birinci günü sona erer (SZT/K1, K2, K3, K5, K6, K8, K12).

DAD köyünde düğünün ilk günü olan Cuma günü oğlan evi yakını kadınlar, kız evine kına yakmaya giderler. Gelinin başına kına oğlan yengesi tarafından yakılır. Kına yakma işi esnasında çeşitli türküler ve maniler söylenir. Kına yakarken oğlan evi tarafı kına tepsisine para atarlar. Oğlan evi misafirleri daha sonra dağılır. Cuma akşamı kız evinde yapılan eğlenceye, küçük kına (kirli kına) denir. Küçük kına da çalgı genellikle leğendir. Leğen çalınır, türküler söylenir. En meşhur oyunları, Cemilem, Meşeli, Konyalı oyunlarıdır. Bu ezgiler türküler bölümünde yazılı olarak eklenecektir. Kınaya gelen genç kızlara sakız, cep aynası, saç tokası dağıtılır. Cuma günü ikindiden itibaren, oğlan evinde davullar çalınmaya başlanır. Yemeklik hayvanlar kesilir, yemek pişirme hazırlıkları yapılır. Akşam ise çocuğun doğduğu

gün kesilen kütük meydana getirilerek ateş yakılır. Bu ateşin etrafında insanlar oturur. Bu geleneğe “maşal yakma” denir. (DAD/ K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8).

BBD köyünde düğün hazırlığı Perşembe yapılır ancak düğün Cuma günü başlar. Düğünün ilk günü davul zurna erkek evine gider. Gençler davul zurna eşliğinde damadın akrabalarını gezerek çeşitli yiyecekler ve gittikleri kişinin maddi gücüne göre para alarak akşam kendi aralarında yapacakları eğlence için kaynak temin ederler. Bu gece erkek evinde çalan davul zurnaya “ahenk” denir. Aynı gece gelin ve gelinin arkadaşı olan kızlar bir araya toplanırlar. Buna “salkı” denir. Damadın yengesi yanına dört kadın alarak kız evine kına götürür, bu duruma “tel dağıtmak” denir (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K8, K10, K11).

3.2.2. Düğünün İkinci Günü (Cumartesi)

SZT köyünde 1970 sonrasında iki gün (Cumartesi, Pazar) birleştirilerek tek gün (Cumartesi) olması sağlanmıştır. Düğünün ikinci gününe büyük düğün adı verilir. Bu günde yapılan tek etkinlik davul zurna eşliğinde oynamaktır. Davul zurna, sabah yemeğini yendikten sonra çalmaya başlar. Bazen damat evinde bazen de kız evinde çalarlar. Akşam ise kız evinden kız alınır ve “al yeşil^{*}”inin çıkması için al yeşil evine götürülür. Genellikle kız evine uzak bir ev seçilir al yeşil için. Maksat davulun uzak bir yerden gelmesidir. Akşam kızlar al yeşil evinde toplanır kendi aralarında oyunlar oynarlar. Damatla sağdıç gece yarısı al yeşil evine giderler. Damat ile gelin burada oturur konuşurlar. Sağdıçla gelinin yanındaki kız damadın gelirken yanında getirdiği kuru yemişleri yerler. Ayrıca bu yemişlerin bir kısmı da içerdeki kızlara götürülür. Damatla gelinin muhabbeti bittikten sonra sağdıç damadı alarak kimseye görünmeden tekrar düğün evine döner. Böylelikle düğünün ikinci günü de bitmiş olur. Son otuz yıldır 2. gün ile 3. Gün birleştirilmiştir. Tabii bu durumda kız al yeşil evine düğünün ilk günü götürülür ve yukarıda belirtilen gelenekler ilk gün yapılır.

Oğlan evinden bir grup kadın kız evine bohça götürürler. Bohça içerisinde kırk adet yağlı ekmek, basma denilen kumaş, havlu, sabun, gelinin akşam kınada giyeceği elbise ve orada bohça açılırken bulunacak kadınlara bazı hediyeler bulunur. Kız evi ise bohça getiren kadınlara hediye hazırlarlar. Yemekler yenilir. Kızın kınası oğlan

* Al yeşil: Bu isim gelin ve gelinin yanındaki kızların başındaki yazmalardan kaynaklanmaktadır. Gelinin başına al, yanındaki kızların ise yeşil bir yazma atılır.

evi tarafından kız evine verilir ve oğlan evinin o günkü işi biter. Al yeşil ismi ise gelinin ve yanındaki iki kızın başına örtülen örtüden gelmektedir. Gelinin başına yeşil yanındaki kızların ise başlarına kırmızı örtüler atılır. Kadınlar bu işi yaparlarken sağdıç, davul zurna ekibi, köyün korucusu ve genç kızlardan oluşan bir grup da akşam kızın yattığı al yeşil evine giderler. Davul zurna çalarak gidilen evde al yeşil evi tarafından hazırlanan yemekler yenilir. Bu sırada al yeşil evinden kızlar gelinini vermeyiz diyerek kapıya kilit vururlar. Bu sayede sağdıçtan para kopartılır. Gelini alan grup yine davul zurna ile kızı kendi evine bırakırlar. Akşam ise kızın kınası gerçekleşir. Al-yeşil günü kız evine gidilir kına yakılır. Dört kadın karşılıklı oynayarak kına yakarlar. Gelin elini açmayınca bahşişi verilir. Daha sonra oyunlar oynanır, yaşlılar dağılır. Gelin inince oyuna kaldırmak için şu söylenir:

Gelin çıktı meşeden,
Oğlan çıktı meşeden
Kolcuları köşeden,
Dört kolcu bir köşeden
İp attım kulaç deyin,
Çeğayı dolaş deyin,
Kız ben seni aldım ki
Gönlüme ilaç deyin
Yareme ilaç deyin

Gelinin de kalkmasıyla oyunlar oynanır. Kızın eline harçlık koyarlar. Kınasını yakarlar ve kızlar o gün evde kalırlar (SZT/K1, K2, K3, K5, K6, K8, K12).

DAD köyünde cumartesi sabahtan itibaren her iki tarafta da yemekler pişirilmeye başlanır. Pişen düğün yemekleri ise soğanlı yahni, kuru fasulye, dolma, patates yemeği ve helvadır. Cumartesi öğlen sonrası oğlan evinden kız evine yapılan çeyizler, odun, bir çuval un, tereyağı ve helva, oğlan evinde pişirilen yemeklerden gönderilir. Buna da “çeyiz atma” denir. Çeyiz atma davul zurna eşliğinde ya da mevlitli yapılan düğünlerde ilahi ile yapılır. Oğlan evinde okucular, davul ve zurna ile damat önderliğinde karşılanır. Okucular, damada para asarlar ve çalgıcılara bahşiş veriler. Okucular damatla birlikte düğün evine giderlerken, davul zurna onları takip eder. Tebrikler yapılıp yemekler yenir, yemek sonrası dua okunur ve okucular düğün

evinden ayrılır. Damat yakınlarını ise evlerinden davul zurna eşliğinde düğün evine getirilir.

Yakınları evlerinden baklava sinisi ile çıkar. Davul zurna ile düğün evine gelirler. Cumartesi günü gündüz kız evine de okucular gelir, yemekler yenilir. Cumartesi gecesi kız evinde tekrar kına gecesi yapılır. Oğlan evinden kına getirilir, davul zurna eşliğinde gelin ile damat oynatılır. Kına gecesine damat haricinde başka erkeklerin girmesi yasaktır. Kız evinde eğlencenin son zamanlarında kadınlar tarafından çeşitli oyunlar çıkarılır. Sonunda kız evinde kızın yakın arkadaşları kalır. Gece kına evinde kalan kızlar yemekler hazırlar, bu yemekler yenilmeden yatılmaz. Gece yenilen bu yemeğin adına yat-geber ekmeği denir.

Sonra kızlar kızın başına toplanır. Yengesi geline kına yakar. Kına yakma sırasında maniler söylenerek gelini ağlatırlar. Bu esnada söylenen manilerden bazıları şunlardır;

Elimin kınasını çamur ettiler,
Başımın boymasına sürme çektiler,
On iki yaşında gelin ettiler,
On iki yaşında gelin mi olunur.

Ekinciler ekin eker anıza,
Gemiciler gemi sürer denize,
Öksüz kızlar kendi sarar çeyize,
Eller anam babam mı var,
Kendim sardım çeyizimi, gidip giderim

Gelin kız arkadaşları ile beraber yatağa yatar. İçlerinden uyanan diğerlerini elbiselerinden yatağa diker. Kına gecesinde gelin kınalık elbisesini giyer, kız arkadaşları ise uskuf (üçetek) giyerler (DAD/ K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8).

BBD köyünde salkı sabahı kızlar erkek evinin ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlık yaparlar. Erkek evinin yiyecekleri hazırlanarak kadınlar tarafından götürülür. Erkek evinden gelen gençler ise kız evinde ocağı yakmak için odun kırarlar. Bu gençler yine salkıda bulunan kızlar tarafından doyurulur. Kızlar işlerini bitirdikten sonra gelin hamamına götürülür. Gelin hamamında yiyecekleri erkek tarafı hazırlar. Hamamda kadınlar eğlencelerini yaparken, erkeklerin bir kısmı düğüne gelen

davetliler ile ilgilenir. Diğerleri de akşam yapılacak eğlenceler için hazırlık yaparlar. Akşam kız evinde davul zurna eşliğinde oyunlar oynanır (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K8, K10, K11).

3.2.3. Düğünün Üçüncü Günü (Pazar)

Düğünün son günü (Pazar) ise gelin alınmaya gidilir. Sabah erkende kalkılır köyün yaşlıları ve oğlan evinin yakınları çeyiz yazmaya giderler. Muhtarda çeyiz yazma işinde hazır bulunur. Yazılan çeyizler oğlan tarafından kıza verilir. Bunu belgelemek için de çeyiz eşyalarının yazılı olduğu kâğıt kız ve oğlan babası tarafından imzalanarak muhtara verilir. Muhtarda mühürleyip imzasını atar ve kâğıdı geline ver. Çeyiz yazma ve gelin alma en çok kız evinin çocuklarına yarar. Çocuklar kapı kitiyle damat evinden para alır. Daha sonra sandıktaki eşyalar yazılırken çocuğun biri sandığa oturur, harçlığını alana kadar da sandıktan kalkmaz. Bir kişi de gelinin ayakkabılarını saklar, gelin ayakkabısız gidemeyeceği için ona da para verilir ve ayakkabılar alınır. Bu gelenekleri genelde kızlar ve çocuklar gerçekleştirirler. Kız evinin gençleri ise o sırada kimseye belli etmeden samenin bayrağını çalar. Samen bayraksız yola çıkamayacağı için sağdıç gençlere yemeklik para verir. Gençlerde getirir bayrağı teslim ederler. Çeyiz yazmada şerbet dağıtmak için tutulan kahveci tepsi açarak oradakilerden para toplayarak, damat evinden alacağının dışında ayrıca bir para kazanmış olur. Çeyiz yazma işi bittikten sonra oğlan tarafı tekrar düğün evine döner.

Çalan davul zurna ile samen toplanmaya başlar. Toplanan samen kalabalık halde gelin evine gider. Bu arada kız evi de gelecek samene yemekler hazırlarlar. Yenilen yemeklerden sonra davulcu gelin alma havasını çalar. Gelinin giydiği elbiseler yirmi yıl öncesine kadar geleneksel bir kıyafettir. Son yirmi yılda artık beyaz gelinlikler, geleneksel gelinliğin yerini almış durumdadır. Bu gelinlikte ilgi çeken gelinin duvağıdır. Bir küleğin etrafına renkli bir bez dikilir. Bu bezin üzerine daha önceden koparılp, ağırlıklı olarak kırmızı, yeşil, siyah renklerine boyanmış tavuk tüyleri dikilir. Rengi farklı olan horozların tüyleri ise boyanmadan eklenir. Bu duvak küleğin üstüne dikilir. Duvağın ön yüzünde biniş arka yüzünde ise peştamal olur. Bu sırada içeride 'el yaman olur' türküsü söylenir. Ağıt şeklinde söylenen türkü şu şekildedir.

Atlarını depe depe geldiler
Geldiler de havlumuza doldular
Anamın elinden beni aldılar

El olur bey olur El yaman olur
Sular coşkun akar sel olur

Bende büyük evin sucusuydum
Çifte gardaşların da bacısıydım
El olur bey olur El yaman olur
Sular coşkun akar sel olur

Kız senin saçını örerlerken
Burdaki huyu bırak orda öğren
Sel önünden düşürürler odunu
Bilemedim gelin kız adını

El olur bey olur El yaman olur
Sular coşkun akar sel olur

Gelin evden çıkarken erkek kardeşi kardeş kuşağını bağlar. Eğer kardeşi yoksa yakın bir akrabası bu görevi yapar. Kuşak bağlanırken damadın babasına ; ‘bu kuşak bol oldu tutmuyor denilir’ durumu anlayan damat babası kuşağın arasına para koyar. Parayı alan gelinin kardeşi geline sarılıp helalleşir. Gelin ata ya da onun için hazırlanmış bir arabaya bindirilir. Samen gelinle davul zurna eşliğinde köyde bir tur atar. Sonrasında mezarlığa götürülür. Gelin ve damat burada dua eder. Bu sırada daha önceden hazırlanan gençler belirledikleri yerde gelin arabasının önünü keserek sağdıçtan para alırlar. Gelin önü kesme kız evine yakınlar tarafından yapılır. Gelin eve girerken damatla sağdıç bacada da durarak gelinin üzerine bozuk para ve kuru yemiş atarlar. Eve bereket getirmesi dilenir.

Gelin inerken yapılan adetler vardır. Bunlar şöyledir; kapıdan girer iken Bakır leğene ya da bir demire ayağı ile bastırılır. Keskin olması için balta eline verilir. Sacayağı verirler, ocağın başına götürürler ki yemekli aşlı olsun.

Gelini direğe yaslayıp başının üstüne çivi çakarlar ki gelin geldiği evde kalıcı olsun. Kız evinden bereket bolluk olsun diye buğday, arpa, tuz getirip oğlan evine atarlar. Sağdıç damat ile geline yemek getirir. Yemek yendikten sonra gelin sağdıçın küçük çocuğu varsa ona ördüğü çorabı koynundan çıkarıp tepsiye koyar. Damat da bir miktar harçlık verir.

Kız evinde hüznü oğlan evinde ise tatlı bir telaşa başlar. Gelin indikten sonra sağdıç damadı, damadı “çimdîr*” ecek kişiye teslim eder. Eğer bu saatten sonra damat kaçırılır veya ayakkabısı saklanırsa çimdiren mesul olur. Çimdiren kişi damadı eve götürür. Orada onun için yemek hazırlanmıştır.

Akşam yaşlılar ve çimdiren kişinin komşuları yemeğe davet edilir. Genellikle en atan kişiler yemeğe çağrılır. Yemek yendikten sonra imam damadın kınasını yakmak için elini tutar. Ancak damat elini açmaz. Çünkü avucunda bir miktar para vardır. İmam oradakilere dönerek “ne yapalım komşular” der. Orada bulunanlar da “hoca bizim acelemiz yok bugün eve gidek yarın geliriz” derler. Sonrada çimdirene dönerek “gardaş sen bugün damadı sizde yatır biz yarın geliriz. Ne olacak hayırlı olsun da bir gün sonra olsun” derler. Bunu duyan damadın elleri yavaş yavaş açılır. İmam dua ederek kınasını yakar.

İlahiler söylenerek damat gerdek odasına götürülür. Gençlerin bir kısmı burada hazır beklemektedirler. Damat gerdek odasına girerken sırtına vurmaktır adettir. Yaşlılar bunu engellemeye çalışsalar da bunda başarılı olamazlar. Bu törenden sonra düğün sona erer. Damat babasına herkes hayırlı olsun dileklerini sunduktan sonra evlerine giderler. Damat babası imamı da alarak oda da imam nikâhını kıyılır (SZT/K1, K2, K3, K5, K6, K8, K12).

DAD köyünde Pazar sabahı kalkan kızlar, oğlan evinden gelen karanfili ıslatır ve dizerler. Gelin hamamı yapılır. Geline gelinlik veya üçetek giydirilir. Kız arkadaşları gelinin başını süslerler. Kız evi damat bohçasını, oğlan evine götürür. Bohça götürülenlere hediyeler verilir, yemek yedirilir. Öğlen vakti oğlan evi kız evinden kız çeyizini götürmeye gelir. Kızın çeyiz sandığı bahşişle alınır. Kızın çeyiz sandığının içerisine kız evi tarafından bir parça taş konur, bunun amacı taş gibi gittiği yerde ağır başla olsun dıyedir. Kız yakınları oğlan evine çeyiz döşemeye gider. Gelin alma işi hazırlıkları başlar.

Öğle namazına müteakip güvey donanımı yapılarak gelin alma işine hazırlanılır. Damat ve küçük kardeşi veya yoksa küçük en yakını sağdıç olarak hazırlanırlar. Damat ve sağdıç hocaların önünde yerini alarak tekbir ile dışarıya meydana çıkarılır.

* Çimdirmek: Düğünün son günü sağdıç tarafından damadın teslim edildiği kişidir. Damadın banyosunu yaptırır akşam yemeğini verir. Gelin odasına o götürür.

Orada hazırlanan sandalye üzerine otururlar. Hocalar sağdıçın önünde yayılan halı üzerine oturup, Kur-an'ı Kerim okunur ve dua edilir. Dua sonrası davullar çalar. Orada bulunanlar damada ve sağdıca para asarlar. Bundan sonra damat ve sağdıç önce babalarının ayağını, sonrada elini öperler. Oradakilerle tokalaşırlar. Damat ve sağdıç hocaların önünde tekbir ile eve kadar götürülür. İçeride annesinin elini öper, yakınlarının elini öper, para takarlar. Oğlanın yakınları kadınlar, uskuf giyip başlarına fes takıp, greplerle ve yapma çiçeklerle altınlarla süslenirler. Bunlara ‘‘Gelin Alıcı’’ denir. Gelin alıcıları ayrı bir arabaya biner, oğlan babası, annesi, yengesi ve damat gelin arabasına biner ve gelin almaya gidilir. Kız evine varılır. Kız evinin avlu kapısı, kız yakınları tarafından dayaklanır. Buna ‘‘kapı dayaklama’’ denir. Bahşış alınarak kapı açılır, damat elinde çiçekle gelinin yanına, gelin alıcıları ile beraber çıkar. Kız evi gelin alıcılarına şerbet dağıtır. Gelin alıcıları tepsiye para atarlar. Gelin alıcıları da kız evinden başta çivi olmak üzere buldukları eşyalardan, kız evine belli etmeden alarak götürürler. Oğlan evinden gelen gelin alayı kız evinin önünde çalar, oynar. Daha sonra gelinin yakınları elini öptürür ve para takarlar. Sonra gelin kız, babası tarafından arabaya bindirilir. Gelin araba veya ata binince yüzünü mezarlığa çevirirler ve sonra erkek evine götürürler. Dualar okunur, gelin arabasının üstüne buğday, şeker, kabak çekirdeği, çörek otu atılır. Bunun anlamı; buğday gibi çoğal, kabak gibi dallan, şeker gibi tatlan, nazardan korun demektir.

Gelin alayı kız evinden ayrılarak, kasaba içinde gelini gezdirerek oğlan evine getirir. Gelin inmeden damat, babası ve kardeşleri oynatılır. Yakınları damada para asarlar.

Gelin indirilince kaynana geline bir yazma ile boynunu bağlar ve içeri alır. Oda kapısına vardığında geline tereyağı verilir. Gelin kapıya üç kere bu yağı sürer, kapı eşiğindeki (özel olarak konan) demire basar ve girer. Damat, geline görümlük takar. Birlikte lokum yenir ve dışarıya çıkılır. Gelin sandalyeye oturtulur, damat dışarıya çıkarak misafirleri yolcu ettikten sonra düğün alayına katılan gençlere lokum, şeker, fındık, fıstık verir (DAD/ K1, K2, K3, K4, K5, K7, K8).

BBD köyünde Pazar günü erkeklerin hamam günüdür. Sabah erkenden yenilen kahvaltıdan sonra damat ve damadın arkadaşları erkek hamamına giderler. Önceden kız evinde hazırlanan yemekler alınarak hamama götürülür. Hamam sırasında damadın yakın akrabası veya sağdıçını elbiseleri üzerinde iken ıslatmak gelenektir.

Hamamda sağdıç damadın ayakkabılarına dikkat eder. Çünkü damadın ayakkabıları çalınarak sağdıçtan harçlık alınır. Hamam da yapılan eğlence sonrası erkek evi toplanmaya başlar. Erkek evi başta damadın babası ve ailenin büyükleri olmak üzere kalabalık bir şekilde daha önceden hazırlanan “dombayla”* gelin almaya giderler. Gelin evine gelince kız evinden birisi gelinin olduğu evin kapısını kilitler, kızı vermek için bahşiş ister. Alınan bahşişten sonra kapı açılır. Çeyizler dombaya yüklenirken, çeyizin büyük bir bölümünün saklı olduğu çeyiz sandığına birisi oturur ve bahşiş almadan vermek istemez. Alınan bahşiş sonrası sandığın üzerinden kalkarak, sandığı dombaya götürürler. Gelin evdekilerle helalleşirken, erkek kardeşi gelinin beline kırmızı bir kurdele takar, damadın babasından harçlık alır. Ata ya da arabaya bindirilen gelin erkek evine getirilir. Eve girmeden önce kız evinden getirilen buğday ve un erkek evinde bulunan ambar ve un çuvalına katılır. Attan inen gelin demire bastırılır. Eline sacayağı ve oklava verilir. Gelinin ağzına kaynanası tarafından şeker konulur. Gelin odasındaki yatağa bir erkek çocuk getirilerek çocuk yatakta yuvarlandırılır ya da gelin odasına giren gelinin kucağına bir erkek çocuk verilir. Gelin indikten sonra verilen yemekte gelinin gelirken yanında getirdiği un kullanılır. Yemek sonrası hoca ve büyüklerin duaları ile damat gelin odasına götürülür. Damadın gerdek odasına girmesiyle düğün sona erer (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K8, K10, K11).

Düğünlerde, yemeğe verilen önem, eski Türk kültüründeki toy geleneğinin bir uzantısıdır. Göktürklerden başlayarak günümüze kadar gelen bu uygulamada, açlar doyurulup çıplaklar giydirilerek, herkesin gönlü alınmış, ağzı dualıların duasıyla düğün kutsanmış olur (Şimşek, 2003: 20). Dodurga köylerinde yemekler düğünlerde önemli bir yer teşkil eder. Düğün devam ettiği sürece evden sofraya hiç kaldırılmaz. Alan çalışmasına gittiğimiz zaman çevrede Dodurga köylerini sorduğumuzda bize söylenen en belirgin özellikleri üç bölgede de misafirperverlikleri olmuştur.

Dodurga köylerinde düğünlerde ortaya çıkan geleneklerin kendi aralarında ve Anadolu’da diğer bölgelerle örtüşen yanlarını ve farklılıklarını anlatmak gerekir. Önce kendi aralarında ki benzerlik ve farklılıkları sonrasında da diğer bölgelerle örtüşen yanlarını anlatmaya çalışacağız.

* Dombay: Öküz arabası

Düğünün birinci günü SZD ve BBD köylerinde damat alayı davul zurna eşliğinde köy içerisinde gezdirilir. DAD ve BBD köyünde kız evine kına bu gece götürülür ve küçük kına yakılır.

Düğünün ikinci günü üç bölgede de iki taraf arasında yemek getirip götürme işlemleri yapılır. SZT köyünde farklı olarak kına bugün yapılmaktadır. BBD köyünde ise gelin hamamı yapılır. Bu diğer iki köyde görülmez.

Düğünün üçüncü günün de yapılan gelenekler birbirleri ile daha fazla paralellik göstermektedir. Gelin evden çıkarken SZT köyünde ve DAD köyünde gelin mezarlığa götürülür ya da yönü mezarlığa çevrilir. SZT ve BBD köyünde gelinin kardeşi tarafında geline kuşak bağlanır. Üç köyde de damat evine gelen gelin kapıda demire ayak bastırılır bu onun geldiği yerde sağlam olarak kalması içindir. Ayrıca geline atılan saçılar da tüm Anadolu’da olduğu gibi bu köylerde de aynıdır. SZT ve DAD köylerinde gelin indikten sonra eve çivi çakılır. Bu gelen kişinin yine demir de olduğu gibi geldiği yerde kalıcı olması ile alakalıdır. Erzincan/Kemaliye, Eskişehir ve Hatay’da gelin indikten sonra, kız evinden getirilen çivi damadın evine çakılır(Koşar, 1994:215-227). Eline sacayağı veya oklava verilmesi gelin indirmede görülen ortak ritüeller arasındadır. DAD köyünde farklı olarak gelin kapıdan geçerken tabağın içinde bulunan yağa elini batırıp, kapının üst kısmına sürer. Bu geleneğin sebebini köylüler, kocasının evinde geçimi yağ gibi olsun diye açıklarlar. Alacahöyük’te bu geleneğin aynısı yapılırken, Erzincan/Kemaliye’ de yağ yerine kapıya bal, Hatay’da ise hamur sürülür (Koşar, 1994:200-215).

SZT köyünde görülen iki adet Toroslar’da yaşayan Türkmenler arasında da görülmektedir. Gelinin başına tavuk tüylerinin boyanarak takılmasına “tozak” adını verirler (Yalgın 1977, 136). Düğün bittikten sonra ihtiyar birisinin evine damat götürülerek, yemek yedirilir ve hoca buraya gelir (Yalgın,1993:216). Bu SZT köyünde görülen “çimdirmeye” geleneğinin benzeridir.

DAD köyünde yakılan ateş önemlidir. Ateş Türklerde tapınma objesi değil, temizleme vasıtasıdır(Güngör, 2007:5). Yakılan bu ateş düğünü kutsayacak ve temizleyecektir. Kuzey Altaylarda gelin ve damat ilk ateşi yakarlar. Üç gün bu ateşin etrafında olurlar. Kırgızlar gelin ateşi yakarlar ve ateşin her şeyi temizleyeceğine

inanırlar (İnan, 1986: 66-68) Adana ve Konya/ Seydişehir’de kına gecesine meşaleler yakılarak gidilir (Koşar, 1994:149-173).

BBD köyünde yapılan gelin hamamı da ateş gibi su iyesinin kutsallığından ve suyun koruma gücünden kaynaklanmaktadır.

Anadolu’da yapılan düğünlerin hemen hepsinde saçı vardır. Gelinin geldiği gün başına atılan saç, yabancı soya mensup olan bir kız, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısı olarak görülmektedir (İnan, 1986: 167).

SZT köyünde düğünün birinci günü damat gezdirilirken söylenen manilerin benzerine Alacahöyük’te de rastlanır.

“ Bayrak çekme kimden kaldı
Uludan pırlar kaldı
Uğurumuz hayri,
Salâvat verelim Muhammed’e

Peygamber canına verelim salâvat” (Koşar, 1994:200) sözü ile SZT köyünde söylenen maniler konu ve söyleniş olarak bir birleri ile örtüşmektedirler.

Dodurga köylerinde düğünler birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların temel sebebi yaşadıkları bölgenin gelenekleri ile girdikleri ilişkiden kaynaklanmaktadır. Düğün esnasında sadece üçüncü gün gelin indirmede yapılan geleneklerin önemli bir kısmı birbiri ile benzerlik taşımaktadır. Dikkati çeken bir benzerlik SZT köyü ile DAD köylerinde gelenin başının bağlanmasıdır. SZT köyünde bu tavuk ve horoz tüyleri ile yapılırken DAD köyünde ise çevresinde kolaylıkla buldukları çiçek ve dolaşık(sarmaşık) ile yapılmasıdır. Düğünler her ne kadar İslami düşünce yapısı ile şekillendirilmiş olsalar da ateş, su ve demir kültürlerinin halen gelenek içerisinde yer bulduğu gözlemlenmiştir. Özellikle gelin indirilirken bu iyelerin kutlarından faydalanılmak istenmektedir. Bu ritüellerin tamamı gelinin geldiği evde yaşayacağı hayatı düzenleme kaygısından geçmektedir. Akraba topluluklar uzun zaman sonrasında yaşadıkları coğrafyayla bütünleşirler.

3.3. Düğün Sonrası Adetler

Dodurga köylerinde düğün sonrası yapılan adetler ortaktır. Düğünden bir gün sonra kadınlar damat evinde toplanır. Damat evinde kazanlarla yemekler yapılır. Tüm köylü yemeğe davet edilir. Kadınlar büyük bir evde toplanarak geline yüz görümlüğü takarlar. Gelinin kucağına bir erkek çocuk verirler. Yemekte yapılan ekmekler, düğünün son günü komşular tarafından getirilen undan yapılır. Getirilen unlar birbirine karıştırılarak ekmek yapılır. Bu sayede herkesin çorba da tuzu olmuş olur. Bu tören bitince artık düğün tamamen sona erer. (SZT/ K1, DAD/ K1, K2, BBD/ K1, K2).

Düğün ertesi çeşitli yörelerde farklı isimler verilmektedir. Bunlar; Çarşaf (Toroslar),Duvak(Bolu), suphe(Hatay), gerdek ertesi(Maraş, Kütahya), samet (Sinop), kâkûl- günü(Yörükler), güveybaşı (Kayseri), gelin-ertesi(Isparta) (Boratav 1973-188). Gelin görme (Kastamonu), gelin daveti (Niğde) şeklindedir (Koşar,1944 317)

Düğün sonrası yapılan adetler kadınlar arasında yapılır. Bu gelinin insanlara ispatlanması olarak görülmektedir. Alının kızın bir gün sonra insan içersine çıkması onun bir eksikliğini olmadığını gösterir. Gerdek odasına girdiği zaman kucağına aldığı erkek çocuğun tekrar kucağına verilmesi, erkek çocuk isteğinin pekiştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

3.4. Düğünlerde Kadınların Söyledikleri Türküler

Kadınlar, düğünlerde halay veya yöresel oyunlar eşliğinde türküler söylemektedir. Bu türkülerden bir örnek gösterilecektir.*

DENİZİN DALGASI

Denizin dalgasını deryalar savuşturur
Denizin dalgasını deryalar savuşturur.
Yarinen ikimizi hocalar kavuşturur.
Yarinen ikimizi hocalar kavuşturur.

Bal koydum baltasına denizin ortasına

* Türkülerin tamamı için "Türküler" bölümüne bakılmalıdır.

Bal koydum baltasına denizin ortasına
Beni yardan ayıran sürmüye haftasına
Beni yardan ayıran sürmüye haftasına

Bal koydum yiyeceksin bana ne diyeceksin
Bal koydum yiyeceksin bana ne diyeceksin
Aldım yarı elinden beni mi yiyeceksin
Aldım yarı elinden beni mi yiyeceksin

İğne soktum ketene indi gitti vatana
İğne soktum ketene indi gitti vatana
Vallahi kan ederim yariminen yatana
Billahi kan ederim yariminen yatana

(SZT/K9)

3.5. Düğünlerde Oynanan Oyunlar

Düğün esnasında oynanan bu oyunlar akşam erkekler arasında oynanır. **

Kabak Oyunu

Kabak oyununda belirli bir oyuncu sayısı yoktur. Düğün odasında oturan herkes oyuna dâhil olabilir. Oyunda başarılı olmak için en önemli şey dil becerisidir. Oyun oynanırken öncelikle baş kabak seçilir. Baş kabak belirli bir şeye göre seçilmez bir kişi kemerini alır baş kabak olur. Ancak genellikle tecrübeli biri baş kabak yapılır. Baş kabak herkese bir numara verir. Oyuncu kendisine verilen numarayı unutmamalıdır. Çünkü oyunda ona o numara ile hitap edilecektir. Örneğin 10 kişinin oynadığı kabak oyununda baş kabak sırayla birden ona kadar oyunculara numaralarını verir. Oyun baş kabağın ‘Ektim biçtim tarlaya 3 kabak (örnek olarak bu rakamı verdik başka rakamda olabilir) demesiyle başlar. Bundan sonra 3 kabak olan oyuncuyla baş kabağın arasında şu konuşmalar geçer;

‘3 Kabak: 3 kabak olmaz.

Baş kabak: Ya kaç kabak olur.

3 Kabak: Baş kabak olur.

Baş kabak: Baş kabak olmaz.

3 Kabak: Ya kaç kabak olur.

** Oyunlar “Köy Seyirlik Oyunları” başlığı altında incelenecektir.

Baş kabak: 3 kabak olur.’

Diye atışma devam eder. Bu sırada 3 kabak olan oyuncu ya da baş kabak millet atışmaya dalmışken başka bir kabağın adını vererek onu gafil avlayabilir. Baş kabağın haricinde şaşırın olunca baş kabak elindeki kemerle şaşırının eline vurarak onu cezalandırır. Eğer baş kabak biriyle atışırken şaşırırsa onunla yer değiştirir ve bu sefer o oyuncu baş kabak olur. Baş kabakta o oyuncunun numarasını alır. Oyun bu şekilde sıkılana kadar uzar gider.(SZT/K12)

4. Ölüm Adetleri

İnsan hayatının geçiş dönemlerinin son halkası ölümdür. Ölüm, bireysel görünse de toplumu ilgilendiren bir olgudur. Anadolu’da yaşatılan ölüm ile ilgili inançlar, coğrafyadan etkilenmiştir. Ölüm ile ilgili uygulamalarda İslam dininin büyük bir etkisi vardır. Ancak, İslamiyet öncesi ritüeller, İslamiyet’le bütünleşerek kendini korumuştur (Artun 2005-170). Ölüm hadisesinin geçiş töreni olarak kabul edilmesi, yaşayanların ölen şahısla ilişkilerini devam ettirmesindedir (Görkem, 1993: 489-491). Türklerin, eski ve halen mensubu buldukları dinler itibariyle inançlarında; ölümlerle her şeyin bitmediğine, ölümün sadece bir alem değişme olduğuna, ölümlerle yok olunmayıp bu dünyadan öteki dünyaya geçildiğine inanılmıştır (Kalafat, 1998:239-266).

4.1.Ölüm Öncesi Adetler

Ölüm öncesi, ritüeller ancak yaşam umudu kalmamış kişiler için görülür. İnceleme yapılan köylerde ölüm öncesi geleneklerin İslami inançla örtüştüğü görülmüştür. Hasta başında su bulundurulması ve bir kişinin devamlı Yasin suresini veya farklı ölümlerle ilgili ayetleri okuduğu 3 bölgemizde de görülmektedir. Hasta öleceğini bilse bile ona belli etmeden, ölüm hazırlıkları yapılır. Su kaynatılır, uzaklardaki yakınlarla haberler verilir. Eğer kişi gurbette ise bazen memleketine götürülür. Halk bu duruma “toprak çağırıldı” demektedir. Kimi zaman ise insanlar rüyalarında öleceğini hissedebilmektedir. SZT köyünde Arif Hoca’nın ölmeden kısa bir zaman öncesinde “ben yazı göremem, sakın arkamdan fazla ağlamayın” diye vasiyette bulunduğu söylenmektedir (SZT/ K1, K6, DAD/ K1,K5, BBD/ K1, K3, K11).

4.1.1. Ölüm Esnası Adetler

Ölüm gerçekleşince hoca ölünün çenesini bağlar. Beyaz bir örtü örtüldükten sonra, ölünün üzerine bıçak konur. Ölünün yanında birinci derece yakınları kalır. Erkekler başka bir yerde taziyeleri kabul ederken, kadınlar ağıt yakarlar. Genç bir ölüm yaşandıysa ya da ölüm insanlarda farklı bir etki yarattı ise yakılan ağıt herkes tarafından bilinir. Cenaze evinde yemek yapılmaz, genellikle komşular tarafından getirilir. Özellikle son beş-on yıldır ise cenazeden hemen sonra, cenaze sahipleri gelenlere yemek vermeye başlamıştır. (SZT/ K1, K6, DAD/ K1,K5, BBD/ K1, K3, K11).

4.1.2. Ölüm Sonrası Adetler

Bütün Türk dünyasında ölümler güneş battıktan, hatta bazı yörelerde ikindi vaktinden sonra gömülmezler. Çünkü Türk toplulukları güneşin batımı ile birlikte yerlerin mühürlendiğine /kilitlendiğine inanmaktadırlar. Eğer bu vakitten sonra yer kazılır ve orada bir delik açılırsa yeraltında yaşadıklarına inanılan kötü ruhlar yeryüzüne çıkarak insanlara her türlü kötülüğü yapabilirler (Güngör, 2007:4).

Cenazenin kaldırılma saati belli olunca ki bu genellikle öğlen veya ikindi vaktidir. Bir grup görevlendirilerek mezar eşilir. Mezarı eşenlere kişilere bir miktar para verilmektedir. BBD köyünde ise paranın yanı sıra helva ikram edilmektedir.

Cenaze götürülürken uyuyan insanlar özellikle çocuklar uyandırılır. Ölünün ağırlığının çocuğa geçmesinden korkulur. Kayseri’de buna ölüm uykusu denir (Boratav, 1973:195). Sivas’ta Bir mahallede ölüm olayı olduysa, mahallede su dolu kaplar boşaltılır.”Azrail bu suya parmağını batırır” denir (Boratav, 1973:194). SZT ve BAB köylerinde mezar eşilirken kemik çıkarsa bunlar toplanır ve ayak kısmına konur. DAD köyünde mezar kazılırken kemik çıkarsa, yerin satın alındığını göstermek için mezara bozuk para atılır. (SZT/ K6, DAD/ K1, BBD/ K1,).

DAD köyünde tabutlar farklılık gösterir. Demir bir beşiğe benzer ve tabutun üzeri açık olur. Tabutun başına bir çiçek bağlanır. Bu çiçek defin işleminden sonra baş kısmına bağlanır.

SZT ve DAD köylerinde kefenlenen cenaze bir kilime sarılır. Bu kilim sonrasında camiye verilir, eve getirilmez. SZT köyünde 30 – 40 yıldır bu gelenek yapılmamaktadır. Kilimler genellikle çeyiz kilimleri olur. DAD köyünde, artık kilimler camiye verilmese de halen cenaze kilime sarılır. Mezarın üzerine toprak atılırken kürek elden ele verilmeyip yere bırakıldıktan sonra alınır. Demirden yapılmış olan küreğin cenazelerde elden alınmayıp yere bırakılarak alınması, demirin büyüsek bir nitelik taşımasından kaynaklanmaktadır (Boratav, 1973:66). Defin işleminden sonra mezar taşına kadınlar için kırmızı bir tülbent bağlanır. Erkekler için ise beyaz tülbent ya da kefende ki beyaz bez parçasının bağlandığı görülür. BAB köyünde ise eski mezarlarda kurdeleler olduğu görülmüştür (SZT/ K1, K6, DAD/ K1,K5,).

DAD köyünde mezarlar ağaç olduğu gibi, taş mezarlara da rastlanmaktadır. Bu taş mezarlarda karşımıza çıkan semboller ve damgalar Dodurga boyunun izlerini taşımaktadır.

BAB köyünde yirmi beş yıl öncesine kadar mezarın etrafı tekne şeklinde çevrenirdi. Ancak günümüzde normal tahta olur veya sonrasında mermerle çevrenir. Mezarlıklarda ağaçlar bulunmaktadır. Bu dikilen ağaçlar, ağacın kut sembolü olması ve hayat ağacını temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Mezarda yatan kişi bu ağaç sayesinde Tanrı katına ulaşacaktır (Ergün,2004 :387).

Defin işlemi bittikten sonra mezarlığın çıkışında taziye verilir. Taziye işleminden sonra eve geçilerek taziyeler alınır. Taziyeye gelenler içerisinde bilen varsa ölenin arkasından Kur'an okur. Cenaze evinde kadınlar ve erkekler için ayrı bölmelerde taziye kabul edilir. Ölen kişinin iyi huyları ve hayırları anlatılır. Yas üç ya da yedi gün sürer.

Ölen kişinin elbiselerine "soyka" adı verilir. Cenazeden sonra bu elbiseler fakirlere dağıtılır.

Üç bölgede de ölümün kırkıncı günü mevlit okutularak yemek verilir. Özellikle son beş yıl içerisinde bunun yanı sıra cenazeden hemen sonra da yemek verildiği görülmüştür. Yemeklerin genellikle etli olanları tercih edilir. Bunun yanı sıra özellikle SZT köyünde ölen kişiyi rüyasında gören yakını, onun en sevdiği yemeği

bir ihtiyaç sahibine verir. Bu sayede ruhun huzur bulduğu söylenir. (SZT/ K1, K6, DAD/ K1,K5, BBD/ K1, K3, K11).

II. BAYRAMLAR

XI. yy.da Kaşgarlı Mahmut'un DLT adlı eserinde görülür. Kelimenin aslı "bedhrem" olarak geçmektedir. Oğuzlar "beyrem" şeklinde kullanmaktadır. XI.yy'da çiçeklerle süslenen, çıra veya meşalelerle aydınlatılan bayram yerlerinde insanlar eğlenirlerdi. Türklerin Hunlardan beri birçok tören ve bayramları vardır. Göktürklerde her yıl belirli zamanlarda Gök Tanrı adına kurban kesilerek bayram kutlamaları yapılmaktaydı. Bu bayramlarda kıymızlar içilip şarkılar söylenmekteydi.

Eski Türklerde bayram ve festivallerin oluşmasında tabiat ve iklim şartlarının etkisi vardır. Sert kış aylarında birçok şeyden mahrum kalınması, baharın gelişini özgürlüğe kavuşmak olarak temsil etmektedir. Bu sebeple Türklerin kutsal ay ve günleri bahar aylarını kapsamaktadır. (Artun 2005,201-202)

Türk kültüründe bayramlar sonbahar ve bahar aylarında yoğunlaşmıştır. Ancak zamanla sonbahar bayramları terk edilmiş, bahar bayramlarının kutlanması yoğunluk kazanmıştır(Önal 2011, 241).

1.Dini Bayramlar

Dini bayramlar küskünlüklerin unutulduğu herkesin birlik beraberlik içerisinde olduğu günlerdir. Dini bayramlarımız iki tanedir birisi Ramazan Bayramı (Şeker Bayramı) ve Kurban Bayramıdır.

1.1.Ramazan Bayramı (Şeker Bayramı)

Ramazan bayramının diğeri bir adı da şeker bayramıdır. Sabah erken kalkılır. Genellikle sabah şekerli hurma yenilir. Daha sonra topluca camiye gidilerek bayram namazı kılınır. Bayram namazından sonra bazı evler komşuları sabah yemeğine çağırırlar. Bayramlaşma ilk önce aile içerisinde yapılır. Sabah yemeğinde bayram için hazırlanan yemekler yenilir. Kabristan ziyaretinden sonra ilk önce akrabalar ziyaret edilir. Akriba ve eş dost gezildikten sonra köydeki yaşlı ve hastalarla

bayramlaşma yapılır. Bayramlaşma için gidilen evlerde gelenlere şeker ve kolonya tutulur. Eğer tatlı yapılmışsa gelene tatlı da ikram edilir. Ramazan bayramı üç gün sürmektedir. Ancak asıl bayram ilk gündür. İkinci gün ise genellikle uzakta olan yakınlarla bayramlaşılır. Yaşça küçük olan büyüğünü ziyaret eder. Gençler bayramlaşmaya tek başlarına giderken evli olanlar bayramlaşmaya eşleri ile birlikte giderler. Ramazan bayramı en çok çocukların ön planda oldukları bayramdır. Çocuklar toplanarak tek tek evleri ziyaret ederek evlerden şeker toplarlar. Bazı çocuklar ise şekerle birlikte harçlık toplarlar. Her aile bayramdan önce çocuklara vermek için bozuk paralarını ve şekerlerini evde hazır tutarlar.

SZT ve BBD köylerinde abdestler alındıktan sonra evden çıkmadan önce ağza şekerli bir şey atılarak oruç bozulur(SZT/K4, BBD/K3).

1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramının hazırlığı bayramdan çok önce başlar. Bayramdan 15 gün önce durumu yerinde olanlar kurbanlık bakmaya başlarlar. Yemekler yenildikten sonra tekbirlerle kurban kesilir. Kurban kesemeyen ailelere kurban kesenler tarafından et gönderilir. İlk gün kurbanla zaman geçer. Bayramlaşma ziyaretleri ancak ikinci gün yapılır. İkinci günde kabristan ve eş dost ziyaretleri yapılır. Bayram 4 gün sürer. Kurban bayramı boyunca genellikle etli olan yemekler yapılır. Hem ramazan bayramında hem kurban bayramında özellikle yetim ve öksüzlere hediyeler olarak onlarında bayrama sevinçle girmeleri sağlanır.

SZT köyünde bayram öncesi ölen olmuşsa, ölen kişinin yakınları ziyaret edilerek yas bayramı alınır(SZT: K4, K6, K8, K10).

DAD köyünde arife günleri öğle vakti herkes evinden yemek ve ekmek getirip cami avlusunda bu yemekleri yer ve dualar ederler. Evlerde ise “kömbe” denilen hamur işi hayır olarak dağıtılır. Arife günü mezarlık ziyareti yapılır, bayram namazı sonrası cami dışında hoca mezarlığa duasını oku(DAD/ K2).

2. Mevsim Bayramları

2.1. Koç Katımı

Koç katımı Anadolu'da küçükbaş hayvanlığın yaygın olduğu bölgelerin tamamında karşımıza çıkmaktadır. Dodurga köylerinde kasım ayının ilk iki haftası içinde koç katımı yapılır. Daha önceden belirlenen koçlar, köyün dışında toplanan sürüye katılmak için götürülür. Koçlar boyanarak, boynuzlarına halka şeker ve elmalar takılır. Koçlar, genellikle kırmızı veya yeşil renge boyanır. Boynuzlara takılan bu hediyeler çobanlar içindir. Çobanlara bunun haricinde çeşitli hediyelerde verilir. Maddi durumu iyi olan sürü sahipleri çobanlara para vermektedirler. Koçların katılacağı yerde şenlikler düzenlenir. Tüm köylü bu eğlenceye katılır. DAD köyünde 50 yıl öncesinde güreşler yapıldığı görülmüştür (SZT/ K1, DAD/ K1, K2, BBD/ K1, K2).

Koç katımında yolda erkeğe rastlanırsa kuzu erkek, kadına rastlanırsa kuzunun dişi olacağı düşünülür. Ayrıca koçun üzerine erkek çocuk bindirilirse erkek, kız çocuğu binerse dişi kuzu olacağı düşüncesi de vardır (Boratav 1973-212).

2.2. Saya Gezme

SZT köyünde şubat sonlarına doğru (yirmisinden sonra) başlar. Koyunlar yüz yetince yani karnına kuzu düşünce başlayan geleneksel bir bayramdır. Ancak köyde küçükbaş hayvan kalmadığı için bu geleneksel bayram köyde yapılmamaktadır.

Erkekler, saya gezmede kendi aralarından bir tanesini gelin yaparlar, yanına da bir damat verirler. Bazıları da etraflarına kelekleri bağlayarak ses çıkarırlar. Bu şekilde haneler tek tek dolaşılmaya başlanır. Saya tekerlemesi söylenerek dolaşılacak hanelerden bazıları gençlere yiyecek veya para verirken bazı evlerden de bolluk bereket olsun, yağmur yağsın diye gelenlerin üzerlerine su atıp içeriye koymazlar. Bu şekilde tüm evler gezilir alınan hediyelerle gençler kendilerine ziyafet çekerler. Saya gezmede söylenen tekerleme ise şu şekildedir;

Hey ne kaldı, ne kaldı
Elli günümüz kaldı
Elli günden sonra
Foşur foşur sağarlar
Gümbür gümbür yayarlar
Sayıcı geldi sakının
Dembül dümbül takının

Sayıcının b...unu
Kına deyin yakının
Elimi attım çat diye
Çatma yere yatmıya
Bir kaşık yağ vermeyen
Kocasıyla yatmıya
(SZT/ K1, K5, K6)

Malatya, Kars bölgelerinde sayadan sonra kuzular doğunca, çoban sürü sahiplerine gönderir. Sürü sahipleri de çobana “dölcek” dedikleri hediyeler getirirler (Boratav 1973-215).

2.3.Hıdrellez (Eğrilce)

Hıdrellez inanişaya göre Hz. İlyas ile Hızır'ın buluştukları gündür. Daha çok kadınların ve kızların bayramıdır. Genç kızlar salıncak kurup sallanırlar. Boratav bu işin Anadolu'nun bir çok bölgesinde bu şekilde gerçekleştiğini söyler (Boratav 1973-223). Bugün eski coşkunluğunu yitiren hıdrellez DAD köyünde son 30 yıldır kutlanmamaktadır. SZT köyü ve BBD köyünde ise gelenek tam kaybolmamış olsa dahi, 25 yıl öncesi yapılan ritüeller bugün yapılmamaktadır. SZT köyünde daha da canlanan gelenek BBD köyünde kaybolmaya yaklaşmıştır. Bu sebeple konu 25 yıl öncesi ve bugün olmak üzere iki başlık altında incelenecektir (SZT/ K1, K2, K3,K5 DAD/ K1, K2, BBD/ K1, K2).

2.3.1.Geçmişte Hıdrellez

Bundan yirmi beş yıl öncesine kadar, hıdrellez bir akarsu kenarında veya düzlük bir alanda kutlanmaktaydı. Bir gün öncesinden hazırlıklar yapılır, yemekler hazırlanır. Hıdrellez günü aileler yanlarında getirdikleri yiyecekleri ortaya koyarak paylaşırlardı. Daha önceden pişirilmiş olan yumurtalar çeşitli renklere boyanır, yumurtalar bir birleri ile tokuşturularak küçük bir yarışma yapılırdı. Eğlenceler öğlen sonu gibi biterdi.

SZT köyünde çok eskiye dair kesin bilgilere ulaşmakta zorluklar yaşanmıştır. Köyün yaşlıları hatırlatmalar yapınca ancak bazı gelenekleri söylemişlerdir. Köyde bugüne eğrilce adı verilmektedir. Hıdrellez gününe renk katmak için köylüler kendi

aralarında gürleşler tutarlar. Bu gürleşlerin sonucunda bazen hediyeler verildiği de görölür (SZT/ K1, K2, K3,K5).

BBD köyünde hıdrellez günü köyün çıkışında ki tepeden yumurta yarışmaları yapılırdı. Yumurtaların karışmaması için farklı renkler veya yumurtaya ayırt edici bir desen çizilerek, tepeden aşağı yuvarlanan yumurtalardan hangisi önce aşağı inerse yarışmayı o kazanırdı. Yine aynı tepede bulunan ağaca nişanlı çiftler salıncak kurarlardı. Kadınlar kendi aralarında eğlenceler düzenleyip yöresel oyunlarını oynarlardı (BBD/ K1, K2, K3).

2.3.2. Günümüzde Hıdrellez

SZT köyünde hıdrellez bekâr oğlu olan aileler için gelin adayı bakma, kızı veya oğlu nişanlı olan aileler içinse onları yüze çıkarma günüdür. Çocuğu nişanlı olan aileler eğrilceye gelinlerini çıkaracaklarını veya çıkarmayacaklarını köylüye söylerler. Eğer töreli yapacaklarsa eğrilce günü geline para verilir veya en adı verilen kumaşlar atılır. Genellikle takılan töreler elbiselik kumaşlar veya günlük ihtiyacında kullanacağı havlu, çamaşır sabun gibi malzemeler olur. Gelini eğrilceye çıkaracak ailelerde eğrilce için hazırlıklar yaparlar.

Arife günü, kömbe, yağlı ekmek, börek yapılır; yemekler pişirilir. Kavurga yapılır, kuru yemişler ve içecekler alınır. Gelini olan aileler geniş bir arazi seçimi yaparak gelinlerini oraya götürürler. Bu genellikle harmanlar olur.

Takı takmalarla eğrilceye başlanır. Daha sonra oğlan evi kendisisine takı takan ailelerden gelenleri ikişer üçer sofralara oturtup hazırladıkları yemekleri verirler. Daha sonra bir kişi getirilen kuru yemişı yemeğini yiyip kalkan ailelere belli ölçüde verir. Kuru yemiştan kalan kız evine götürölür. Kadınlar yemeklerini yedikten sonra eğrilceye gelen genç kızlar oyunlar oynamaya başlarlar. Oyunlar oynandıktan sonra fazla geç kalmadan eğrilce yeri dağılır. Eğrilce günü başka bir işin yapılması hoş görölmez. Erkek ve kadınların bir arada bulunduğu hıdrelleze bugün erkekler katılmamaktadır. Düz bir alan da yapılma sebebini Hızır ile İlyas'ın düz bir arazide buluştukları alanın yeşillik ve düz bir yer olduğunu söyleyerek açıklamışlardır (SZT/ K1, K2, K3,K5).

BBD köyünde hıdrellez günü yapılan bir çok gelenek yok olmaya başlamıştır. Önceden yapılan yarışmalar artık yapılmamaktadır. Bazı aileler piknik amaçlı bir araya gelmektedir. Kadınlar birlikte hazırladıkları başta gözleme ve diğer yemekler yeşilliği bol olan alanlarda yenilir. Geçmişten kalan tek gelenek ise tepede bulunan çınara nişanlı gençlerin salıncak kurması ve kendi aralarında orada eğlenmeleridir (BBD/ K1, K2, K3).

3. Halk İnançları

Halk inancı bir düşüncenin, bir olgunun ya da bir varlığın bazı kişi ve toplumlarca kabul edilmesidir. Din ve ahlak kuralları gibi kesinlik olmamakla beraber, topluluktan topluluğa değişiklik gösterebilirler. Toplumlar hayatlarına yerleşen adet, inanç ve gelenekleri farklı bir kültüre girdiklerinde fark etmezler fakat değişebilirler.

Türk toplumu binlerce yıllık tarihinde çeşitli dinler ve kültürlerle etkileşim halinde olmuş, İslamiyet'ten sonra da bu kültürün etkisini sürdürmüştür. Anadolu'nun farklı yerlerinde halk inanışları konusunda benzerlikler bulunması, bu insanların aynı tarih ve kültüre sahip olduğunun göstergesidir. (Artun,2005:240-241)

Halk inancı ile yapılan çalışmalarda, derlemeler sonucu elde edilen malzemeye göre bir tasnif yolu izlenmiştir. Dodurga köylerinde yapılan derlemeler sonucu elde edilen malzemeler buna göre tasnif edilerek anlatılmıştır.

3.1.Yatır Ziyaretleri

İncelemesi yapılan Dodurga köylerinde ziyaretler önemli yer tutmaktadır. Her köyün ziyaretinin baskın rolü farklıdır. SZT köyünde türbe yerine kutsal mekânların öne çıktığı görülmüştür. Eski Türk inancının izlerini ziyaretler içerisinde yapılan ritüellerde görmekteyiz.

3.1.1. Derviş Baba

Derviş Baba, köyde caminin hemen yukarında ve köyün merkezinde bulunan bir yerdedir. Köyde ziyaretin adı tam olarak bilinmemektedir. Derviş Baba'nın adı ve yaşadığı yüz yıllla ilgili bilgileri, 17. yy.da yaşamış olan Kara'oğlan'nın şiirinden

öğreniyoruz. Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya'nın deşifre ettiği şiirde hem ziyaretin adını hem de 17.yy.da köyün adı geçmektedir.

Dodurga'da Derviş Baba
Dertlerimi deme yâda
Yetiş gayri gel imdada
Kızıl Baba derman eyle

Ziyarete belirli bir ritüel yoktur. Keramet olarak sabah namazına ziyaretin yakınında kişileri uyandırması söylenir (SZT/ K4, K5).

3.1.2. Garipler Mezarı

Köyün hemen girişinde sol da kalan duvarlarla çevrili olan bu küçük mezarlığa halk garipler mezarı denilmiştir. Yer ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Ancak köyden geçerken ölen kişiler olabileceği söyleniyor (SZT/ K4).

3.1.3. Serneferler

Yatan kişinin kim olduğu bilinmemektedir. Köyün ilerinde bulunan çamlıklar içerisinde bir tepededir. Buraya giden kişiler her sabah yatırın çevresinin tertemiz olduğunu görürler. Ayrıca ziyaretin olduğu yerden kesinlikle ağaç kesilmesinin iyi olmayacağına inanılır. Ancak kurumuş ve yere düşmüş olan odunlar camii için getirilebilir (DAD/ K1, K5, K7, K8).

3.1.4. Erenler

Eşeler Dağı'nda beş adet mezar vardır. Bu mezarların çevresi taşlarla çevrilidir. Hayatları hakkında kesin bir bilgi yoktur. Köylülerin yaşlıları, 1. Dünya Savaşında bu tepeden top sesleri geldiğini söylemektedirler. Erenlerde bulunan yatırların savaşa katıldıklarına inanılır (DAD/ K1, K5, K7, K8).

3.1.5. Dedeler Yatırı

Dedeler de yatan yatırın hakkında bir bilgi yoktur. Fakat köylüler diğer iki yatırın aksine bu yatırı ziyaret etmektedirler. Her yıl nisan ayında buraya yağmur duasına çıkılır. Kurban kesilerek yemek yapılır ve yemek dağıtılır. Köyün hocası ve halk dua ettikten sonra bereket geleceğine inanılır. Serneferler de olduğu gibi Dedeler'in olduğu yerden ağaç kesip getirenlerin başına bir uğursuzluk geleceğine inanılır.

Ayrıca mezarın çevresinde bulunan ağaçlar günümüzde rastlanmasa da bir 15 yıla kadar dilek ağacı özelliği de taşıdığı söylenmiştir (DAD/ K1, K5, K7, K8).

3.1.6. Arap Kızı (Dede)

Yenice mahallesinin üst kısmında bulunan yatıra ziyaret çocuğu olmayan kişiler tarafından yapılmaktadır. Yatır hakkında bilgi yoktur. Çocuğu olmayan kişi yatırın başında bir kara tavuk keserek, adakta bulunur. Ziyaret sonrası doğan çocuk kız olursa Fadime, erkek olursa Osman adı verilir.

3.1.7. Eski Köy Dedesi

Eski köy Dede'sinin hayatı hakkında bilgilere ulaşamamıştır. Ziyaret çocuğu olmayan kişiler tarafından yapılır. Yatırın başında bir kara tavuk keserek, adakta bulunur. Ziyaret sonrası doğan çocuk kız olursa Firdevs, erkek olursa Mehmet Emin adı verilir (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.1.8. Domaniç Dedesi:

Diğer yatırlarda gördüğümüz doğurganlık ritüeli burada da karşımıza çıkmaktadır. Hayatı hakkında bilgi edinemediğimiz yatırın başında bir kara tavuk keserek, adakta bulunur. Ziyaret sonrası doğan çocuk kız olursa Selime, erkek olursa Selim adı verilir (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.1.9. Manasır Dedesi:

Köylüler tarafından manastıra verilen bir isimdir. Manasır dedesinin çevresi ağaçlıktır. Bu bölgede yetişen ağaçlar kutsaldır. Cami haricinde başka bir yer için ağaç kesilmez. Köylüler tarafından bu bölgeden alınan ağaçlarla yapılan evin yandığı söylenmektedir (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.1.10. Bulut Baba

Köyün ilerisinde bir tepede bulunan Bulut Baba yağmur duası için gidilen yerlerden birisidir. Bulut Baba hakkında anlatılan tek şey çocukları çok sevdiği ve her zaman onlara hediyeler dağıttığıdır (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

Dodurga köylerinde yatır ziyaretleri ihtiyaca göre yapılmaktadır. Sadece SZT köyünde yatır köy içerisinde bulunur. Diğer iki Dodurga köyünde bulunan yatırlar köyü çevreleyen tepelerde bulunmaktadır. DAD köyünde yapılan ziyaret her yıl yapılan yağmur duası içindir. BBD köyünde ise yatırların ziyaret edilmesinin sebebi çocuksuzluktur. Bugün bu yatırlar eskisi kadar ziyaret edilmemektedir. Öyle ki köye en yakın olan Arap Kızı'nı ziyaret etmek istememize rağmen köylüler yerini unuttuk diyerek bizi götürmemiştir. Yatır ziyaretinde kurban kesmek yine sadece BBD köyünde gerçekleşmektedir.

3.2. HALK SAĞLIĞI

3.2.1. Süt Pınarı

Köyü çevreleyen mağaraların olduğu yerde bulunan süt pınarı, köylüler ve çevre köylerden gelen annelerin ziyaret yeridir. Sızıntı şeklinde akan su, sütü kesilen annelerin sütlenmesini sağlayacağı düşünülür. Buraya gelen kadınlar suyu alarak göğüslerini yıkarlar ve bu sayede tekrar sütlerinin geleceğine inanırlar (SZT/ K1, K4, K5).

3.2.2. Urufiye Pınarı

Köyün üst kısmında bulunan pınar mağaraların tam ortasındadır. Pınardan günümüzde dışarıya su çıkmamaktadır. Ancak mağaranın içerisinde halen sudan oluşan çamur bulunmaktadır. Ciltlerinde olan derma, sedef gibi hastalıkları bulunan kişiler buraya gelerek çamuru vücutlarına sürerler. Bu sayede ciltlerinde ki bu hastalığın geçeceğine inanılır (SZT/ K1, K4, K5).

3.2.3. Göz Pınarı

Göz pınarı köyün çıkışında bulunan mağaraların üstündedir. Buradaki su gözle ilgili hastalıklara iyi geldiğine inanılır. Çevre köylerden de buraya ziyaretler gerçekleşmektedir. Küçük çocukların ciltlerinde ki bazı hastalıkları da iyileştirdiği düşünülmektedir (SZT/ K1, K4, K5, K8).

Kutsal kabul edilen yerler hastalık sağiltma yerleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekânların tamamı SZT köyünde bulunmakta ve sadece köylüler değil çevre

köylerden de ziyaret edilmektedir. Suyun şifalı olduğu ve hastalığı giderdiği düşünülür ki bu bizi su kültürüne götürmektedir.

3.3.KURBAN/ ADAK

İnceleme yapılan Dodurga köylerinde adaklarla kurban arasında bir paralellik görülmüştür. Kurban ve adak için duyulan gereksinimlerin ortak olduğu gözlenmiştir. İnsanları kötü ruhlardan korunma veya işlerinin yoluna girmesi, kendilerinin gideremedikleri eksiklikler Tanrı ile bağ kurmak için adakta bulunmaya veya kurban kesmeye yöneltmiştir.

Kurban kesme ya da kurban adama, kötülüklerden, kazadan ve beladan korunma için kesilenler, bir dileğin yerine gelmesi için veya dilek yerine geldikten sonra şükran için kesilenler şeklindedir. Kimi zaman nazar için veya büyük bir felaketten kurtulduktan sonra da kurban kesildiği görülmüştür. Askere giden genç sağ salim dönerse adak adanır. Çocuğu olmayanlar olması için adak adar. Erkek çocuk isteyip de uzun bir süre sonra sahip olanlar kurban keser. Çocuğu sık sık düşen veya doğup ölen kadınlar adakta bulunurlar. Adak sahibi anne adayı ya da aileden başka birisi olabilir. İsteddiği kişi ile evlenmek isteyen kız ve erkekler ya da görücüsü gelmeyen kızlar dilek ağaçlarına adakta bulunurlar. Bazen bir işin gerçekleşmesi durumunda kurban keseceğini söyleyerek adakta bulunulduğu da görülmüştür. İstek yerine geldikten sonra adak hemen yapılmalıdır, aksi takdirde kişinin başına kötü şeyler gelebilir. Adak eğer bir kurban ise adak sahibi kurbanın etinden yiyemez. Yerse yediği etin değeri kadar bir fakire yardımda bulunur.

DAD ve BBD köylerinde yağmur duası için de kurban kesildiği görülmektedir. Kesilen kurbanın eti yemeklerin içerisine katılarak duaya gelenlere ikram edilir(DAD/ K1, K5, K7, K8, BBD/ K1, K3, K5)

BBD çocuğu olmayanların gittikleri ziyaretlerde kara tavuk kestikleri görülmektedir (BBD/ K1)

3.4.Nazar/ Korunma

3.4.1. Üzerlik Otu

SZT ve BBD köylerinde nazara gelmemek için üzerlik otu yakılarak tütsüsü evin içinde dolandırılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.2. Kurşun dökmek

SZT, DAD ve BBD köylerinde nazara geldiğine inanılan kişiye kurşun dökülerek nazardan ve kötü ruhlardan korunma sağlanır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.3. İğde

Özellikle küçük çocukların içliklerine yontulmuş iğde ağacının parçası dikilir. Bu sayede çocuk nazardan korunmuş olur (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11). İğde ağacının koruyucu özelliği doğum ritüellerini anlatırken söylemiştik.

3.4.4. Bardak Kırılması

Bardak veya cam kırıldığı zaman evin üzerindeki nazarın kalkacağına inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.5. Göz

Gök (mavi) gözlülerin nazarının olduğuna inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.6. Kurt Ağızı Bağlama

Hayvanı kaybolan kişi, duasını bilen birine bir bıçak götürür. Duası okunarak bu bıçak kapatılır ve bir iple bağlanır. Bu sayede kurtların ağzının bağlandığına ve kaybolan hayvana bir şey yapmayacağına inanılır. Ancak bu hayvan suya girerse bu tılsım bozulur. İnanışa göre bu dua Hz. Yusuf kaybolduğu zaman kurtların ona zarar vermemesi için Hz. Yakup tarafından okunur ve kurdun kuşun ağızı bağlanır (SZT/

K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.7. Eşiğe Oturma

Kapının girişine oturma iyi karşılanmaz. Eve musibet gireceği düşünülür. İnanca göre kötü ruhlar ya da insana kötülük getiren, görülmeyen varlıklar eve aşağıdan girerler. Kapının eşiğine oturan kişi ise direkt bu ruhlarla ilişkiye girerek zarar görür (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.8. Gece Su Atma

Geceleyin su atması halinde atan kişinin başına bir iş geleceği düşünülür. Çünkü geceleri insanın gözle göremediği canlılar (cin vs.) dışarıda olurlar. Bundan kurtulmak için su atmak zorunda kalan kişi “destur” diyerek suyu atmalıdır. Bu sayede bu canlılardan izin alınmış olur ve zarar görülmesi engellenir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.9. Bulaşık Suyu Atma

Yine görülmeyen canlıların atık su atılan yerleri mesken tutacağı ve insanlara kötülük getireceği düşüncesiyle bulaşık suyu atılmaz. Ayrıca içinde yiyecek şeylerinde bulunması da atılmamasında etkindir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.10. Ateşe Su Atma

Ateşi karartmak için su döken kişinin üç kere besmele getirmesi gerekir. O da bu sırada ateşin çevresinde olan insana zarar verecek canlıların uzaklaşmasını sağlamak içindir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.11. Islık

Islık çalan kişinin şeytanları başına topladığına inanılır. Bu sebeple ıslık çalınması tavsiye edilmez. Islık çalan kişi besmele çekerek başına toplanan şeytanları kovar (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.12. Mezar Gösterme

Kabristanda, kabir elle işaret edilmez. İşaret eden kişi parmağını ısırıp ayağının altına alır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.13. Dikiş

Eğer birinin üzerinde iğne ile bir şeyle dikilecekse ipin ucundan kişinin ağzına ip verilir. Eğer bu ipi ağzına almazsa dikişle birlikte nasibinin de kapanacağı söylenir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.4.14. Ayna

Gece aynaya bakmak uğursuzluk getirir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

Nazar ve korunma ile ilgili inançlara baktığımızda korunmaların tamamı insan dışı varlıkların verebileceği zararlardan kendini koruma içgüdüğü ile geliştiğini görürüz. Eski Türk inanç sisteminin içerisinde olan bu düşüncelerin İslamiyet sonrası dini bir kimliğe bürünmüş olduğunu görmekteyiz. Korunma esnasında besmele çekilmesi bunun göstergesidir. Korkmaya bağlı oluşan bu korunmalar üç Dodurga köyünde de ortaklık göstermektedir. Bu durumu sadece Dodurga Köyleri ile açıklayamayız Anadolu'nun büyük bir kısmında bu korunma şeklini görmemiz mümkündür. Nazarın olduğunu kabul eden köylüler ondan korunma yollarında da ortak bir yol benimsemişlerdir. İncelendiğin de farklı olarak üzerlik otunun SZT ve BBD köylerinde nazardan korunma ögesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Üzerlik otunun nazardan korunma ile ilgili en iyi açıklanması Gaziantep yöresinde söylenen

bir sözdür. “üzerliksin, havasın/ Yetmiş iki derde devasın/ Gelmiş, gelecek belayı savasın” (Boratav, 1973:106). Ortak bir kültür paydasından gelen insanların, nazar ve korunmalar üzerine verdikleri bu tepkimelerin örtüşmesi çok doğal karşılanmalıdır.

3.5.TABIATLA İLGİLİ İNANÇLAR

3.5.1. Deprem

Tavukların sık sık gıdaklaması deprem habercisi olarak görülür(SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.5.2. Kar

Sonbahar da esen kabayel kar getirir. İlkbaharda esen kabayel ise karları eritir. Ağaçlar yapraklarını tepeden dökerlerse kış erken gelir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

SZT köyünde kuşburnu çok olursa kışın çetin geçileceğine inanılır (SZT/ K1, K3,K5, K6, K 9, K10).

3.5.3. Yağmur

Yağmurlu havada poyraz eserse yağmuru dağıtır. Ancak yağmur poyrazla yağarsa çok yağar. Şimşek çakınca salâvat getirilir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

SZT köyünde yılan yakınca yağmur yağacağına inanılır (SZT/ K1, K2,K4, K6, K8, K 9).

3.5.4. Yıldız

Gökte yıldız kaydıgını gören dilek tutar ve kimseye söylemezse bu dileğin kabul olacağına inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.5.5. Güneş

Güneşin battığı yerde kızılık olduğunda ertesi gün hava açık olur. Gün doğarken kızılık varsa o gün soğuk ya da yağmurlu geçer (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

Dodurga köylerinde tabiat ile ilgili inançlar yıldız haricinde deneme yanılma ve yılların getirmiş olduğu bir birikimle oluşmuştur. Şimşek çakması ve yıldız kayması inancı dışında kalan tabiat inançları köylülerin yaşamlarını kolaylaştıracak tahminler bütünüdür. Kış ve yağmur geçimini çiftçilikle kazanan topluluklarda önemli bir yer teşkil etmektedir.

3.6.HAYVANLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

3.6.1. Köpek

Köpek sadıktır ve sahibine ihanet etmez (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.6.2. Kedi

Kedi nankör olarak görülür. Köpeğin sahibinin iyi olması için dua ettiği, kedinin ise sahibinin gözlerinin kör olması istediğine inanılır. Kedi için bu olumsuz inancın dışında, kedinin hep ayak üzerine düşmesinin sebebinin, Hz. Muhammed'in kedinin başını okşaması ve “ Sırtın yere değmesin” demesinden kaynaklandığı düşüncesi de vardır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.6.3. Yılan

Yılan soğuk bir hayvandır ve genelde görüldüğü yerde öldürülür. Ancak evin içindeki yılan dokunulmaz. Eğer evdeki yılan öldürülürse, ev halkına zarar geleceği düşüncesi vardır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.6.4. Kumru

DAD köyünde kumru öldürmek iyi sayılmaz (DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8.).

3.6.5. Tavşan

Tavşan öldürmek ve etini yemek iyi karşılanmaz (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

Hayvanlarla ilgili inançlarda, beslenme ve hayvanın varlığının uğuru ile ilgili düşünceler karşımıza çıkmaktadır. Bu hayvanlar içerisinde sadece yılan evcilleştirilememiştir. Kumru ve tavşanın eti ile ilgili inançları Alevi/Bektaşî kültürü içerisinde de görmekteyiz. Bu iki hayvan haricinde diğer hayvanların insanlarla ilgili düşünceleri ya da onlara verdikleri zararlar inancın oluşmasını etkilemiştir.

3.7.UĞUR/ BEREKET İLE İLGİLİ İNANÇLAR

3.7.1. Misafir

Eve her zaman misafir gelmesi, evin bereketini artıracığına inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.2. Karınca

Karınca bereketi temsil etmektedir. Eğer karınca eve doğru giriyorsa eve bereket geleceğı, evden dışarı çıkıyorsa bereketin bu yıl gideceğıne inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.3. Düğün

Gelinin evinden getirilen buğday ve unun eve bereket getireceğı söylenir. Gelinin üzerinden atılan bozuk para, şeker ve buğday bereket getirir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.4. Ekmek

Ekmek bereketi temsil eder. Ancak bir insan ekmeğe basarsa kıtlığın geleceğıne inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.5. Kuzgun

DAD köyünde iki kuzgun havada çarpışırse o yıl bir nikâhın bozulacağı düşünülür (DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8).

3.7.6. Gülmek

Akşamları fazla gülmek iyi karşılanmaz. Gülenin başına bir iş geleceğine inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.7. Ayna

Kırılan ayna uğursuzluk getirir ve evden 7 yıl kimsenin evlenemeyeceğine inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.7.8. Ev

DAD köyünde ev yapılırken evin temeline çörek otu ve şeker atılır. Bu sayede yeni yapılan evin olası uğursuzluklardan korunacağına inanılır. (DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8).

Bereketi temsil eden inançlar insanlar tarafından kutsal kabul edilmektedir. Hayvanlar içerisinde çalışkanlığı sebebiyle karınca her zaman kutsal görülmüş ve insanlara örnek teşkil etmiştir. Sözlü kültür içerisinde var olan atasözü ve deyimler bunu net olarak açıklamaktadır. Ekmek ile ilgili düşünce yine kutsallığından gelmektedir. Düğün insanların geçiş dönemleri içerisinde, mutluluk hissi veren bir zaman dilimidir. Bu durum onun bereket getirmesi ile doğru bir orantı kurulmasına yol açmıştır. DAD köyünde görülen kuzgunların çarpışması sonucu nikâhın bozulması ve uğursuzluk/bereketsizlik olarak kabul edilmesi düğün inancını daha net açıklamaktadır. Uğursuzluk olarak görülen inançlar Anadolu coğrafyasının tamamında benzerlikler göstermektedir.

3.8.EŞYALARLA İLGİLİ İNANÇLAR

3.8.1. Bıçak

Bıçağın uzatılırken sapından tutularak değil ucundan tutularak alınır. Direk elden alınmaz, yere bırakılır ve yerden alınır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.8.2. Kürek

Kürek ölünün üzerine toprak atılırken elden verilmez, yere bırakılır ve toprak atacak kişi küreği yerden alır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.8.3. Sabun

DAD köyünde sabun elden verilmez, yere bırakılır (DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8).

İlk iki eşya demirden yapılmıştır. Demirin büyüsel bir işlevi olduğunu ölüm sonrası gelenekleri anlatırken belirtmiştik. Bu sebeple elden alınmaz, yere bırakılarak verilir. Bu sayede demirde olabilecek büyüsel güç toprağa aktarılır ve alan kişiye zarar vermez.

3.9.OLAĞANÜSTÜ VARLIKLARLA İLGİLİ İNANÇLAR

3.9.1. Cin

Köyde cinler hakkında yaygın olan inanış her zaman insanlara deşebilecekl olmalarıdır. Genellikle pis yerlerde oldukları düşünülür bu sebeple çöplük denilen yerlere su atılması, akşam bulaşık suyunun ortalığa dökülmesi iyi karşılanmaz. Bu atılan malzemelerin cinlere gelebileceğı düşüncesi hâsıl olur ki bu sebeple atıklar atılmadan önce destur denilerek izin alınır. Ayrıca cin kelimesi söylendiğı zaman cinlerin oraya geleceğıne inanılır. Çünkü cin adının geçtiğı yere gidermiş. Bu nedenle cin yerine 'üç harfli' sözcüğü kullanılır. . Cinlerle birlikte olan kişilerden özellikle atlar huylanır ve yanlarına yaklaştırmazlar. Köydeki inanışa göre cinlerin parası sarımsaktır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.9.2. Alkarısı(Albastı)

Halk arasında Alkarısı olarak adlandırılan bu varlık birçok yörede albastı olarak bilinmektedir. Türk folklor ve hurafelerinde Al karısı, albastı, albis, almis, adları ile yer almaktadır (İnan, 1986: 169) Alkarısının inanişına göre fiziki yapısı şu şekildedir. Saçları beline kadar uzun, yüzü çok güzeldir. Normal insanda ayrılan tek özelliği başparmağının olmamasıdır. Alkarısı genel olarak nohusa kadınlara gelir. Bebeğinin kırkı çıkmadan önce kadınlara gelerek bebeğe ve çocuğa zarar verirler. Erkeğin olduğu yere gelmeyen alkarısının diğer bir özelliği de atların üzerine binmesidir. Atların gece üzerine binerek onları koştururlar ve yevelerini bir kızın saçını örer gibi örerler. İnanışına göre alkarısını yakalayan eve bereket gelir. Onun kölesi gibi her dediğini yapar. Alkarısını yakalamanın yolu ise ona iğne batırmaktır. Başparmağı olmadığı için iğneyi çıkaramaz. Ayrıca nohusa kadınların ve çocukların ciğerleri ile beslendiklerine inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.9.3. Mekir

SZT köyünde Mekir de alkarısı gibi var olduğuna inanılan ama varlığı ispatlanamayan bir varlıktır. Mekirin en büyük özelliği her kılığa girebilmesidir. Özellikle kedi ve keçi kılığına girerler. Bunda halkın bu iki hayvanı nankör olarak görmesi etkindir. Mekir yakaladığı kişinin kılığına girer ve onları boğar. Mekirden korunmak için mekir görüldüğünde ezan okunur. Ezan okununca mekir, ezan okuyandan kaçmaya başlar (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10).

Anadolu'nun orta ve doğu bölgelerinde (Tokat- Erzurum) cinler için "mekir" adı verildiği görülür (Boratav, 1973:77). Ancak SZT köyünde mekir olarak adlandırılan varlığın cinlerle aynı olduğu kabul edilmez.

3.10. BÜYÜ İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Dodurga köyleri büyüünün olduğuna inanmakla birlikte, büyü yapanı ve yaptıranı hoş karşılamazlar. Bunların cehennemlik oldukları söylenmektedir. Kişi kendisine bir büyüünün yapıldığını işlerinin hep olumsuz gitmesinden anlar. İyi bir hocaya giderek çaresini arar. Hoca tarafından yazılan muska genellikle boyunda veya evin bir köşesinde saklanır. Bu sayede yaptırılan büyüünün bozulduğuna inanılır. Büyü işi

bazen birisini kendisine bağlamak olacağı gibi bazen de iki kişinin özellikle karı kocanın arasını bozmak için kullanılır.

3.10.1. Saç

Saç teli ile muska yazılacağı ve eşinden ayrılmaya kadar, huzur bozucu şeyle yapılacağı düşüncesiyle saç teli kimse verilmez (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.10.2. Leylek Gagası

BBD köyünde leylek gagasının büyü için kullanılan bir parça olduğuna inanılır (BBD/ K1, K2, K3, K6, K10, K11).

3.10.3. Domuz Yağı

BBD köyünde büyü yaptırmak isteyen kişi domuzun yağını büyü yapacak kişiye götürür. Bu yapılan büyüün çok güçlü olduğuna inanılır (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.11. ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANÇLAR

3.11.1. Köpek

Ezan okunurken köpeğin uluması o evde bir ölüm olacağına işaret eder. Bu sebeple köpek ulurken evden uzaklaştırılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.11.2. Yılan

Bir kişi yılanı öldürmüşse onun eşini de öldürmelidir. Eğer o öldürmezse yılanın eşi onu bulur ve öldürür. SZT köyünde bundan kurtulmak için öldürülen yılanı toprağın altına gömerler (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10).

3.11.3. Baykuş

Evin önünde baykuş ötmesi uğursuzluk sayılır, evden bir kişinin öleceğine inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.11.4. Ala karga

Baykuş gibi Alakarganın ötmesi de eve ölüm getirir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.11.5. Sakızkayan (Saksığan)

DAD köyünde sakızkayan adı verilen kuşun ötmesi uğursuzluktur ve ölüm getirir (DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8).

3.12. DOĞUM İLE İLGİLİ İNANÇLAR

3.12.1. Çocuk Üzerinden Atlama

Bir çocuğun üstünden atlandığı zaman boyunun uzamayacağı düşüncesi olduğu için buna izin verilmez (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.2. Ad Verme

Yaşayan bir insanın adı çocuğa verilirse adı verilen kişinin ömrünün kısılacağına inanılır(SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.3. Kırkı Karışma

Doğum yaptıktan sonra geçen kırk güne çocuğun kırkı denir. Kırk gün sonra çocuğun kırkı çıkar. Çocuğun kırkı çıkmadan doğum yapan kadının yanına, yeni doğum yapmış biri girerse çocukların kırkı karışır. Bu durumdan sonra çocuğa veya doğum yapan anneye zarar geleceğine inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.4. Makas

Doğum sonrası, lohusa kadınların yastıklarının altına konur. Albasmasına engel olur (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.5. İğne

Kırkları karışmış iki anne bir birlerini görürlerse iğne değiştirirler. Bu sayede çocukları kırk basması önlenir(SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.6. Tuz

Çocuk 15 günlük olunca ılık bir suyla tuzlanır. Tuz çocuğun derisine iyi gelir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.7. Göbek Bağı

Çocuğun göbek bağı kesildikten sonra, ahırın damına, camiye ya da okulun bahçesine gömülür. Nereye gömülürse çocuk o iş ile ilgilenir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.12.8. Tülbent

BBD köyünde yeni doğan çocuk sarı bir tülbent içerisine sarılır. Küçük çocukların sarılık hastalığına kolay yakalanacağını düşünen halk bu sayede çocuğun hastalıktan kurtulmasını sağlar (BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.13. GÜNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Halk arasında haftanın bazı günleri ve kutsal kabul edilen günler için farklı inanışlar gelişmiştir. Bu günlerde belirli işleri yapmama, evden dışarıya hiçbir şey vermeme gibi yönlerden halk arasında inanış açısından farklı farklı değerlendirilmiştir.

3.13.1. Hıdrellez

Bu günde ikinci vaktine iş görülmesi ayıplanır. Hangi işi gördüyse onunla bağlantılı olarak başına bir iş geleceğine inanılır. Genelde doğacak hayvanlarda veya çocuklarda işe göre bir sakatlık olacağı görüşü hâkimdir. DAD köyünde yaklaşık 70 yıldır hıdrellez kutlanmadığı için bir gelenek tespit edilememiştir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.13.2. Bayram

Bayram günleri bir işin yapılması hoş karşılanmaz. Yapılan işlerin bayramlarla ilgili olması gerekmektedir. İki bayram arasında nikâh olmaz (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.13.3. Pazartesi

Haftanın günleri içerisinde uğurlu sayılan günlerden birisidir. Bu günde yapılan işlerin hayırlı sonuçlanacağına inanılır. Kız istemeye gidilecek günlerden birisidir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.13.4. Perşembe

Cuma akşamı olarak söylenir. Bu günde Kur'an-ı Kerim okumak sevap kabul edilir. Kız istemeye pazartesi olmazsa bu gün gidilir. Düğünlerin başlangıcı olarak bu günün akşamı alınır. Perşembe günü yapılan işler hayırlıdır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.13.5. Cuma

Müslümanların kutsal günüdür. Cuma namazı saatinde başka bir iş yapılmaz. Bu saatte yapılan işten, yapana hayır gelmez. Hayırlı gün olduğu için üç gün süren düğünler Cuma günü başlatılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14. İNSAN VÜCUT VE ORGANLARIYLA İLGİLİ İNANÇLAR

3.14.1. Tırnak Kesme

Akşam tırnak kesmenin günah olduğu söylenir ve kestirilmez (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.2. El

Sağ elin ayasının kaşınması para geleceğine, sol elin ayasının kaşınması ise başına kötü bir şey geleceğine işarettir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.3. Ayak

Ayak kaşıntısı uzun yolda gidileceğine işarettir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.4. Göz Seğirmesi

Sağ gözün seğirmesi iyiye, sol gözün seğirmesi kötüye yorulur. Göz seğirmesinden sonra Allah hayırlara yazsın denir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.5. Kulak

Kulak çınlaması birinin seni andığına işaret eder. Sağ kulak çınlayınca iyi söylenir, sol kulak çınlayınca kötü söylenir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.6. Dil Sürçmesi

Bir olay anlatılırken anlatıcının dili sürçüp olayla ilgisi olmayan birinin ismini söyleyince, ismini söylediği kişinin onu andığı söylenir (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.7. Kol Bağlama

Kollar birbirine bağlandığı zaman kısmetin kapanacağına inanılır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3.14.8. Diş

Bir çocuğun ıkan veya kırılan diş eğer ineğin altına atılırsa onun danasının erkek olacağına inanılır. Evin bacasına atılırsa eğer ocuk doğacaksa doğan ocuk erkek olur inancı vardır (SZT/ K1, K2, K3,K5, K6, K8,K 9, K10, DAD/ K1, K2, K3, K5, K7, K8, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

IV. HALK TAKVİMİ

Halk takvimi, insanların geleneksel yöntemlerle yaptıkları hava tahminleri ve ay adlandırmalarını kapsamaktadır. Günler miladi takvimi 13 gün geriden takip etmektedir. Halk meteoroloji bilimi ortaya çıkmadan önce, tahminlerini hayvanların şekline ve hareketlerine, gök cisimlerine bitkilerin durumlarına bakarak yaparlardı. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan halklar günlük işlerini bu hava tahminlerine göre ayarlamışlardır. Deneyim ve birikim sonucu elde edilen bu kazanımlarda tahminlerde yanılma olasılığının az olduğu gözlemlenmiştir. (Artun, 2005:186) Bu bölümde Dodurga köylerinin meteoroloji ile ilgili tahminleri, aylara verdikleri isimler, yerel rüzgâr ve soğuklar, bu bağlamda gelişmiş halk arasında yaygın olan sözlü kültür ürünleri incelenecektir.

1. AY İSİMLERİ

Ocak: Zemheri SZT, DAB, BBD

Şubat: Gücük SZT, DAB,

Mart: Mart

Nisan: Abrul SZT, DAB, BBD

Mayıs: Mayıs

Haziran: Kiraz ayı SZT

Temmuz:-

Ağustos: Orak ayı SZT, DAB, BBD

Eylül: Harman ayı SZT, DAB, BBD

Ekim: Ekim ayı (SZT)

Kasım: Koç ayı SZT, DAB, BBD

Aralık: Karaağaç (karağaç) SZT, BBD (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD/ K1, K4, K6, K9, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11)

SZT köyünde bu aylarla ilgili sözler dikkat çekmektedir. Bu sözler bir nevi bu ayın köylüye neler getirebileceğini veya sorunlarını anlatır.

Gücük ayındaki soğuk tandırdaki güveci çatlatır.

Mart ayı ‘eğer kabayel olmasa ben karı abrula yetiştiririm.’dermiş.

Koç ayından ya on gün önce ya on gün sonra kar yağar. Eğer koçta kar yağmazsa karaağaç karalık geçer.(bereketsiz geçer)

Martta yağmur yağsa
Nisanda gah yağsa gah yağmasa
Mayısta sıçan siğmese
Gelin kız olur
Koyun yoz olur
Ekin saz olur (SZT/ K5, K6, K8, K9)

BBD köyünde ise mart ayı ile ilgili bilinen bir atasözüne eklemeye yapılarak, bir söz meydana getirilmiştir.

Mart kapıdan baktırır,

Koca öküzün, üstüne attırır (BBD/ K1,K3)

2. SOĞUKLARA VE RÜZGÂRLARA VERİLEN İSİMLER

Dodurga köyleri yörelerin coğrafi şartlarına göre ve tarımla ilgilendikleri için tarım zamanına göre yaşanan soğuklara isimlendirmeler yapmışlardır. Genel itibari ile aynı adlandırmalar verilse de coğrafi durum bu adlandırma da farklılığa yol açmıştır. Soğuklara verilen isimler nedenleri ile birlikte açıklanacaktır.

2.1. Kocakarı Soğukları

Üç Dodurga köyünde de bu soğukların adı adlandırma hikâyesi ortak çıkmıştır. Mart ayının sonunda olan bu soğuk hava insanları görünüşü ile aldatır. Havalar çok güzel görünür ancak soğuk kendisini geceleri iyice hissettirir. Bu isimle adlandırılmasının sebebi ise; kocakarı havaları güzel görünce yaylaya çıkmaya karar verir. Gitme

diyenlere aldırış etmeden yaylaya çıkar. Kocakarından haber alınamayınca yaylaya gidenler kocakarının kazanın altında donarak öldüğünü görürler. O günden sonra bu ayda yaşanan soğuklara kocakarı soğukları denmiştir (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD/ K1, K4, K6, K9, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11).

2.2. Abrulun Beşi

Nisan ayının 13'ünde başlayıp bu ayın 18'ine kadar süren yaklaşık bir haftalık soğuğa verilen addır. Adını eski takvimde (Rumi) denk geldiği günden alır göre alır. SZT köyünde bu ayda yaşanan soğukların gücünü anlatmak için “kork abrulun beşinden ayırır kömüğü eşinden.” demiştir (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD K1, K4, K6, K9,, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11).

2.3. Ülker soğukları

Mayısın 27'sinde başlayıp yaklaşık bir hafta süren soğuklara verilen addır (SZT/ K5, K6, K8, K9).

2.4. Gündönümü

Haziran ayının ikinci haftası başlayıp Haziranın 21'inde biten soğuk ve yağmurlu günlere verilen addır. Halk gündönümünden sonra yaz ayının geldiğini söyler. DAD ve BBD köylerinde gündönümünden sonra yaylaya çıkılır (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD/ K1, K4, K6, K9,, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11).

2.5. Koç

Kasım ayının ilk haftalarına denk gelmektedir. Koç katımı denilen koçların sürüye bırakılması bu haftada yapılır. Bu adı alması bu törensel ritüelden kaynaklanmaktadır (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD/ K1, K4, K6, K9,, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11).

2.6. Mayıs Yedisi

SZT ve DAD köylerinde mayısın 12'sinden başlayıp 20'sine kadar süren soğuklara verilen addır (SZT/ K5, K6, K8, K9, DAD/ K1, K4, K6, K9,).

2.7. Kırlangıç Soğukları

DAD ve BBD köylerinde nisan ayının ilk haftasında oluşan soğuklar için verilen adlandırmadır (DAD/ K1, K4, K6, K9, BBD/ K1, K2, K3, K7, K11)

2.8. Sitte-i Sevir Çiftçiyi Çevir:

SZT köyünde Arpaların ekilmeye başlandığı nisan ayının ilk günlerinde kısa süreli olan genelde akşama doğru yağmur yağın günlere verilen addır. Adını çiftçiyi işinden geri koymasında alır (SZT/ K5, K6, K8, K9).

2.9. Deri

SZT köyünde Ağustos ayının son haftası olan soğuğa verilen addır. Bu ayda yaşanan soğuklarda bazen kar yağdığı da görülmüştür. Bu soğuklardan sonra yaylalardan inilir. Bu ay içerisinde yapılan mekân değişikliğini göstermek amacıyla köylüler ‘dağlara deri geldi, herkesin yeri geldi’ demiştir (SZT/ K5, K6, K8, K9).

2.10. Haç

SZT köyünde eylül ayının sonuna gelen bu soğuklar artık harman vaktinin bittiğini gösterir insanlara bu yüzden ‘haç yabayı, halburu, kucağa al kaç’ denmiştir (SZT/ K5, K6, K8, K9).

Poyraz çiftçi için önemli bir rüzgârdır. Estiği zamana göre çiftçinin ekinini korur veya zarar verir. Yağmur yağınca buğday başaklarının kırılmasına yol açan yaz aylarında poyraz yağmurlu havayı dağıtır. Bahar ayında ise poyrazla gelen yağmur verimi artırır. DAD köyünde insanlar poyraz için “Hoyraz Dayı” demektedirler. Köylüler “Hoyraz Dayı varsa çiftçinin sırtı yere gelmez.” derler. 40-50 yıl öncesinde hasat mevsimi buğday saman rüzgâr gücü ile ayrılırdı. Bunun için en uygun rüzgâr ise poyraz olduğu söylenir (DAD/ K4, K6,).

Kabayel hasatların donmasını engeller. Ağaçların çiçeklerinin donmaması ve buğdayın kar altında çürümemesi için ilkbaharda kabayele ihtiyaç vardır.

Kış ayı için kullanılan kara sıfatı, çiftçinin iş göremediği ay olduğu için olumsuzluk olarak belirtilmiştir. Ülker takımyıldızı mayıs ayının sonlarına doğru görülür, Mayıs 27’inde başlayan soğuklara bu ismin verilmesi bu sebeptendir (Boratav, 1973:138).

V. HALK HEKİMLİĞİ

Halkın olanaklarının bulunmadığı ya da bazı sebeplerden dolayı doktora gidemediği zaman hastalıklara teşhis koyma ve iyileştirmesi için başvurduğu yöntem halk hekimliği denir (Boratav, 1973:122).

Dodurga köylerinde yapılan derleme çalışmalarında görülmüştür ki, halk her hastalık için doktora gitmemekte kimi zaman hastalığı kendi imkânları ile iyileştirmektedir.

Çiftçilikle uğraşan köylüler, birçok hastalığa pratik çözümler bulmuşlardır. Birçok hastalık sağaltma işlemi Dodurga Köylerinde ortaktır.

1. Isırık ve Sokmaya Bağlı Hastalıklar

1.1. Arı Sokması

Domates ikiye bölünerek kızaran bölgeye konulur. Bu sayede bölgenin şişmesi engellenir (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

1.2. Zehirlenme

Yoğurt panzehir olarak bilinir. Zehirlenme şüphesi olan ısırıklarda kişiye yoğurt yedirilir.

2. Yanıkla İlgili Hastalıklar

Yanıklarda da yangın üzerine yoğurt sürülür. Güneş yanıklarında da kızarıklığın üzerine yoğurt sürülür (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

3. Düşmeye ya da Darbeye Bağlı Hastalıklar

Vücutta incinme veya burkulma olduğunda bölgeye sıcak su ve sabun ile masaj yapılır. Vücutta düşmeye bağlı oluşan et ezikliklerinde BBD ve SZT köyünde bölgeye et sarılır. SZT ve DAD köylerinde ise bölgeye çekirdeksiz zeytin sarıldığı da görülür. SZT köyünde ise bazı zamanlar ıslatılmış hamurda sarılır (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

4. Deri Hastalıkları

4.1. Siğil/Siğir

Elin üzerinde oluşan siğirler dua ile geçirilir. Duası makbul görülen bir kişiye hasta götürülür. Sağaltmacı okuduğu dua ile siğirlerin üzerini kalemle işaretler. Yazı silinirken hastalıkta beraber vücuttan gider. Bazı sağaltmacılar ise hastanın yanında getirdiği arpayı okur ve bir çiçeğin dibine gömülmesini ister. Arpa çürüdükçe elde ki siğirlerde gider. DAD köyünde süpürge ile süpürüldüğü de görülür (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

4.2. Çıban

SZT ve DAD köylerinde vücutta oluşan çıbanın üzerine bağ yaprağı konularak temiz bir bezle sarılır. Yaprak çıbanın deşilmesini ve iltihabın kurumasını sağlar (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10).

4.3. İt Dirseği

DAD ve BBD köylerinde gözde çıkan itdirseği adı verilen hastalığın iyileştirilmesi için hasta yere yatırılır. Üzerine bir kalbur ve içerisine de bir ekmek konulur. Köpeğin kalburun üzerinden bu ekmeği yemesi sağlanır. SZT köyünde ise köpeğin su içtiği kaptan hastanın gözü yıkanır (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

4.4. İt Memesi

SZT köyünde it memesi denilen göğsün alt kısmında çıkan et parçasının kopması için sabun ve yumurtanın beyazı bir arada rendelenir, et parçasının üzerine temiz bir bezle sarılır. Belirli bir süre sonrasında parça vücuttan kopar (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9).

5. Ağrılarla İlgili Hastalıklar

5.1. Boğaz Ağrısı

Boğaz ağrıları veya öksürük için süt içerisine bal katılır. Bu sayede boğaz yumuşayarak hastalık hafifletilir (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

5.2. Baş Ağrısı

Baş ağrısı için SZT ve DAD köylerinde patates dilimlenerek bir tülbentin içerisine konulur. Sonrasında tülbent sıkı bir şekilde başa sarılır. Bu baş ağrısını hafifletir (SZT/ K1,K 3, K4, K6, K9, DAD/ K1, K2, K3, K5,K 7, K8, K10).

6. Çocuk Hastalıkları

6.1. İğiltılı/ Zayıf Çocuklarla İlgili Hastalıklar

DAD köyünde *İğiltılı** çocuklar için Yazır köyü yakınlarındaki altı oyuk olan kavak/çınar ağacına gidilir. Hasta olan çocuk ağacın altından üç kez geçirilir. Ağzı dualı kadın bu işlemleri yaparken 3 kez Fatıha ve İhlâs suresini okur. “Al çocuğumu, ver çocuğumu” der. Sağaltma işlemi bitince çocuğa *ağdiş aşı**** yapılır. Çocuğa verilen bu aş daha sonra el ayak değmeyen bir yere atılır. Bu sayede çocuk

* Zayıf ve çelimsiz çocuklara verilen isim.

** İçerisine taş ve çeşitli bitkiler konulan bir tür sıcak su.

hastalıktan kurtularak sağlığına kavuşmuş olacağı inancı vardır (DAD/ K2, K4, K5, K9).

6.2. Yaramaz Çocuklarla İlgili Hastalıklar

DAD köyünde yaramaz çocuklar ahırın penceresinden dışarıya çıkarılır. Çocuk pencereden uzatılırken, iğne batırıldığı da olur. Çocuğun kötü olan alışkanlıklarını pencereden geçerken bırakacağı inancı vardır (DAD/ K2, K4, K5, K9).

7. Diğer Hastalıklar

7.1. Basur

SZT ve BBD köyünde basur hastalığı için sığırkuyruğu ile tedavi yapılır. Toplanan sığırkuyruğunun çiçekleri sıcak su da kaynatılır. Hasta bu sıcak suyun bir kısmını içer, kalan suyun buharının üzerine oturur. Hastalıkta iyileşme görülene kadar buna devam edilir (SZT/ K1, K3, K4, K6, K9, BBD/ K1, K2, K3, K5, K6, K10, K11).

Dodurga köylerinde hastalıklar için yapılan tedaviler deneme yanılma yoluyla tespit edilmiştir. Herhangi bir ocağa rastlanmamıştır. Siğil/siğer hastalığı haricinde diğerlerini tüm köylüler kendi başlarına uygulayabilmektedir. Bu iyileştirme yöntemleri içerisinde sadece hastalıklı çocuğun çınar ağacının altından geçirilmesi farklılık gösterir. Ağaç költünün, İslami motiflerle süslenerek karşımıza çıktığını görmekteyiz.

Çınar ağacı gücü ve kuvveti temsil etmektedir. Sağaltma esnasında hitap edilen kişi Tanrı'dır. Çocuk kutsal ağaç vasıtasıyla Tanrı tarafından gönderilmiştir. Bu sözle çocuğun sağlıklı olarak geri gönderilmesi sağlanmak istenmiştir. Ayrıca çınar ağacının bazı yörelerde çocuğun doğumu ile birlikte dikildiği görölmüştür. Çocuğun ömrünün uzayacağına bağlanan bu inanç burada hastalıktan kurtulup ömrünün uzaması dileğine dönüşmektedir(Ergün,2004: 232,287).

Artvin, Yusufeli'nde hastalıklı çocuk, cinlerin uğrak yerleri olan ıssız yerlere götürölür ve " Sizin ise alın götürün, bizimkini getirin." denir (Boratav 1973-138).

Hastalığı iyileştirme yöntemi ortak olmasa da burada çocuğun başka bir boyuttan varlık sebebiyle hastalandığı düşüncesi ortaktır. Aynı zamanda bu varlıklara seslenişin de ortak olduğunu görmekteyiz.

VI. KÖY SEYİRLİK OYUNLARI

Köylülerin kış gecelerinde, özellikle düğünlerde vakit geçirmek ve eğlenmek için düzenlenen oyunlara “Köy Seyirlik Oyunu” denir. Oyunlar kapalı ve açık alanlarda oynanmaktadır (Elçin 2001-671).

Kırsal bölgelerde görülen köy seyirlik oyunlarının kökleri tarih öncesine kadar uzanmaktadır. Toprağa bağlı olan bu gelenek, köylünün inançlarındaki tutuculuğu sebebiyle günümüze kadar gelmiştir. Eski oyunların yanı sıra yeni oyunlarda bulunmuş ve kültürün içersindeki yerini almıştır (And 1985-43).

Köy seyirlik oyunlarının Anadolu’ya gelişi ise 1071 Malazgirt Zaferi ile birlikte olmuştur (Albayrak 2004-339).

Çalışma sahamızı oluşturan Dodurga köylerinde daha çok SZD köyünde bu oyunların devam ettirildiği görülmüştür. Diğer Dodurga köylerinde bu gelenek tamamen kaybolmuş ve unutulmuştur. SZD köyünde bu oyunların bizzat içersinde bulunarak derleme çalışması yapılmıştır. Çok eski olan oyunların yanı sıra “asker oyunu” 15 yıldır köyde oynanmaya başlanmıştır.

1. Sağdan Onbaşı

Oyun sekiz kişiyle ile oynanır. Oyunda bir ebe seçilir. Bir kişi komutan ve 6 tanede yan oyuncu vardır. Komutan diğer oyuncuları ebenin çevresine yerleştirerek onlara isim verir. Sağ tarafında oturan kişiler sırasıyla sağdan onbaşı, sağdan yüzbaşı ve sağdan binbaşı isimlerini alır. Aynı şekilde komutanın sol tarafındakiler soldan on başı, soldan yüzbaşı, soldan binbaşı isimlerini alırlar. Komutanın ve diğer oyuncuların ellerinde kemerleri vardır. Ebenin üzerine ince bir minder konur. Komutan oyunun açılışını yapar.

“Komşular bu adamın büyük bir suçu var.” der ve yanlış olan bir iş yaptığını söyler. Mesela “Bu adam mallarını milletin tarlalarında yayıyormuş. Bunun cezasını hep beraber keselim.” der. Diğer oyuncular cezası büyük bunun diyerek komutanı desteklerler. Komutan “Hadi o zaman hep beraber” diyerek kemerle ebenin sırtına vurur. Bu emirle diğer oyuncular da hep birlikte ebeye kemerle vururlar. Sonradan komutan ebenin sırtına vurarak kendisinden sonra vurması gereken kişiyi söyler.

Daha önce verdiği isimlerden kimi söylerse o kemerle vurur. Bazen ŐaŐırtmak için aynı oyuncuyu birkaç kez söyleyebilir. Kim sırası gelince vurmazsa ebe olur. Ebe ise yeni ebenin yerine geçerek onun adını alır. Ebelikten kurtulan kişi yeni ebeye daha hırslı vurur çünkü kendisi ebe iken çok canı yanmıŐtır. Oyun bu Şekilde sürer (SZT/ K5, K6, K12).

2. Para Oyunu

Oyunda temel ihtiyaç yukarıda anlattığımız oyunlarda olduğu gibi kemerdur. Oyunda öncelikle bir baş seçilir. Baş olan kişi avucuna aldığı bozuk parayı sırasıyla odadakilerin tamamına bırakır gibi yapar ve daha önce belirlediği bir kişiye bırakır. Sonrasında oynayanlarından birine dönerek “Para kimde?” diye sorar. O kişi de oynayanlardan birini tahmin eder. Eğer bilirse başa geçer bilemezse kemerle cezalandırılır. Baş olan bu sefer kim söylendiyse ona sorar. Bu Şekilde oyun devam edip gider (SZT/ K12).

3. Sınırdaşı

Öncelikle oyunu bilmeyen bir kişi ebe olarak seçilir. Elleri ayaklarıyla birlikte bağlanarak yere bırakılır. Sonra da iki tane tarla sahibi seçilir. Tarla sahipleri tespit edildikten sonra oyuna sonradan dahil olacak muhtar ve hakim seçilir. Tarla sahipleri sınırdaşı adı alan ebenin yanına gelirler ve aralarında geçen konuŐmayla oyun başlar. Oyun Şu Şekilde oynanır;

Tarla sahibinin bir gelir “Yav komşu sen ne uslanmaz adamsın bu sınırdaŐını yine terinden etmiŐsin” der ve ayağıyla sınırdaŐını itelemeye başlar. Diğer oyuncuda “Asıl sen uslanmıyorsun bu taş burda değil aha burada” diyerek sınırdaŐını kucaklayıp eski yerine atar. Diğer oyuncu “GardaŐım biz dededen, ebeden gördük bu daş aha burada” diyerek eski yerine kucaklayıp atar. Aralarında bu münakaŐa devam ederken sonunda Gidip muhtara soralım” derler ve muhtarı ağırırılar. İki birden “Muhtar sen söyle bu taş nerde?” muhtar da “Bu taş ne burada” diyerek ilk yerine kor sonra oradan da kucaklayıp diğer yere atarak “ne de burada. Bu taş aha burada” diyerek iki yerin ortasına kor. Bu sefer köylüler ayakları ile sınırdaŐına vurarak “Muhtar olur mu yle Şey bu taş burda değildi” diye isyan ederler. Son olarak hakimi ağırırılar hakimde sınırdaşı yüzünden geldiği için kızarak sınırdaŐına tekme atar “Lan bu taş ne burda ne de orada bu taş aha burda kalacak yerini bekidin” der. Oyuncuların hepsi ayakları

ile vurarak sınırdaşının yerini bekidirler. Böylece oyun sona ermiş olur (SZT/ K5, K12).

4. Hamurlama

Bu oyun odadakilerden habersiz yapılır. Bir ışıkçı ve iki oyuncu anlaşılır. Işıkçıya biz içeri girdiğimizde sen ışıkları kapa derler. Daha önceden hazırladıkları bir kova un ile bir kova suyun yanına giderler. Oyuncular tam içeri girerken ışıklar kapatılır. Önce oyuncunun biri odadakilerin yüzüne unu atar. Arkasından gelen oyuncu ise oyuncuların üzerine kovayla suyu atar. Işıklar tekrar açıldığında odadakilerin yüzü hamur haline gelmiştir. Tüm odadakiler bir birlerine bakarak gülüşmeye başlarlar (SZT/ K12).

5. Yüzük

Köy düğünlerinde oynanan en eski oyunlardan birisi de fincan oyunudur. Düğün odasında oynayacak kişiler tespit edilir. Oyuncular karşılıklı otururlar. Oyunda olmayanlarda oturdukları grubun tarafından sayılırlar. Oyun için 9 tane fincan bir tane yüzük ve bir tane tepsi gerekir. Ancak ses çıkmasın diye genellikle halburun içerisine konur ve yüzüğün bulunmasını zorlaştırmak için yüzük bir kâğıda sarılır. Bu sayede yüzükten ses çıkmaz ve oyuncular yüzüğü bulmakta zorlanırlar. Bir kişi fincanlarla dışarı çıkar ve yüzüğü fincanlardan birine saklar. Saklayan kişinin tecrübeli olmasına dikkat eldir. Çünkü oyuncu onun yüz ifadesine bakarak yüzüğü bulabilir. Genellikle tahminde bulunacak kişinin yüzüne hiç bakmaz. Yüzükler bulacak olan grubun önüne getirilir. Grup yüzükleri tek tek tahmin edebileceği gibi şu 3'ü boşa deyip tek tahminde fincan sayısını aşağı indirebilir. Eğer boşa dediği fincanların birisinin içerisinden yüzük çıkarsa saklayan grup 1 puan alır. Eğer tahmin eden kişi bu size bu bana der ve size dediğinden yüzük çıkarsa yine kaybetmiş olur. Bu şekilde yüzük 9 kere saklanır. Son elde geride olan grubun önemli bir şansı vardır. Yapacağı tahminle oyunu uzatabilir veya kazanabilir. Fincanı seçip bu 50'ye der ve yüzüğü bulursa oyun yarıya düşer 8 ise 4 olurlar. Ancak fincanı seçerde 100'e derse ve yüzüğü bulursa oyunu kazanmış olurlar. Bulamazlarsa diğer grup oyunu kazanır. Oyunun galibi belli olduktan sonra ceza kesilmeye başlanır. Cezalardan kurtuluş olamaz kesinlikle cezasını çekecektir. Oyun bittikten sonra yenilen gruba çeşitli cezalar verilir. Oyuncular yere yatırılarak hızara vurulur. Yerdeki her vücudunun her yeri aynı hizada olmalıdır yoksa tahtayla vurarak düzeltilir. Kimisi

kütük edilip ayakla vurarak yuvarlanır. Bazen de oyuncular lata gibi yere yatırılır. Ceza veren gruptan birisi “Arkadaşlar bu latalar yeni birbirine yapışmazsa eğilirler. Bunları birbirine yapıştırın üzerine de taş koyun eğilmesinler” der. Bunun üzerine yerdeki oyunculara vurarak aradaki boşluklar kapatılır ve ağır olanlar üzerlerine otururlar. Başka bir ceza ise galip taraftan birinin “Biz bunları eve götürelim orada ceza veririz” demesiyle başlar. Bu sözden sonra oradakiler olaya müdahale ederek “Eve götürmeyin de biz bir şeyler yaparız” demesiyle olur. Bu sözü söyleyenler galip tarafa ziyafet çekmek zorundadırlar (SZT/ K5, K6)

6. Asker Oyunu

Oyunda bir komutan, bir çavuş ve en az 6 tane asker bulunur. Oyuna genellikle dayanıklı ve cezayı kaldırabilecek kişiler alınır. Çünkü oyunda ceza diğer oyunlara göre fazladır. Oyun çavuş ve askerlerinin muhabbeti ile başlar. Çavuş onlarla bir arkadaş gibi konuşur, askerde bunun vermiş olduğu rahatlıkla hiçbir şeyi umursamaz şekilde uzanır. Bu güzel durum komutanın birden içeri girmesiyle bozulur. Komutan bu durumu görünce sinirlenir ve çavuşu çağırır. “ Çavuş sen bu askerlere askerlik öğretmedin mi?” der ve tokat atar. Bunun üzerine çavuş komutanın yanında askere eğitim yaptırır. Ancak asker istenilen emirleri yerine getiremez. Komutan sinirlendikçe çavuşu döver ve “ Ben gidiyorum geri geldiğimde bunlar askere benzesinler” der. Komutan gittikten sonra çavuş askere “Siz nasıl beni rezil edersiniz” diyerek dövmeğe başlar. Askere silah omza, sağa dön, şınav vaziyeti al gibi kısa bilgiler verir. Kısa bir süre sonra komutan tekrar içeri gelir. Çavuşa dönerek “Bunlara askerliği öğrettin mi?” diye sorar. Çavuş “Öğrettim komutanım” cevabını verir. Bunun üzerine komutan askeri içtimaya çeker. Yanlış hareket gördükçe çavuşu döver ve tekrar çıkar. Çavuş tekrar dönüp askeri döver. Bundan sonra komutan bir daha gelir. Çavuş tekrar askeri döveceği sırada bir biriyle anlaşan askerler isyan çıkartıp silah olarak ellerinde tuttıkları kemerlerle çavuşu dövmeğe başlarlar. Bu gürültüye komutan içeri girer. Çavuş askere dönüp ben sizi bunun emriyle dövdüm diyerek askeri komutana hücum ettirir. Hep beraber komutanı döverler. Böylelikle oyun sona ermiş olur (SZT/ K12).

İKİNCİ BÖLÜM

HALK EDEBİYATI

I. MANZUM ANONİM HALK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

1. Türküler

Türkü kelimesinin “Türki” sözcüğünden türediği düşünülmektedir. Türk kelimesi ne getirilen, Arapça “i” eki anlam olarak “Türk’e has” anlamındadır. Halk dilinde zamanla “Türkü” olarak söylene gelmiştir. Türkü kelimesi ise Türkçe söylenmiş şiir anlamındadır (Kaya,1999:131).

Nihad Sami Banarlı: “ *Koşma şeklindeki bir manzumenin her dörtlüğüne bir (beşinci) veya bir (beşinci-altıncı) mısra ilavesiyle söylenen halk şiiridir.*” diye türküyü tanımlamıştır (Banarlı,1950:89).

Pertev Naili Boratav ise türkünün, sözlü gelenekte ezgi ile söylenen tüm halk şiirlerini kapsadığını söylemektedir (Boratav,1969:162).

Türküler üzerine yapılmış bir çok tasnif bulunmaktadır. Türküler genel olarak yapıları, konuları ve ezgilerine göre tasnif edilmiştir. Bu bölümde bu tasniflerden ikisi örnek verilerek, derleme sonucu elde ettiğimiz türküleri bu tasniflere göre sınıflandırılacaktır.

Pertev Naili Boratav, türküleri şu şekilde sınıflandırmıştır.

1. Konularına göre:

1.1. Lirik Türküler

1.2. Taşlama, Yergi ve Güldürü Türküleri

1.3. Anlatı Türküleri

2. Kullanıldıkları Yerler, Gördükleri Vazifeler ya da Söylenmelerini Şartlandıran Vesilelere Göre:

2.1. İş Türküleri

2.2. Tören Türküleri

2.3. Oyun ve Dans Türküleri (Boratav, 1969: 163)

Doğan Kaya, *Anonim Halk Şiiri* adlı eserinde bu sınıflandırmayı yapılarına ve konularına göre yapmıştır.

Dodurga köylerinde yapılan derleme sonucu ortaya çıkan türkülerin sınıflandırması aşağıda olduğu gibidir.

1. Yapısına Göre Türküler
 - 1.1. Yapısına Göre Kararlılık Gösterenler
 - 1.2. Yapısına Göre Kararlılık Göstermeyenler
2. Konularına Göre Türküler
 - 2.1. Düğün Türküleri
 - 2.2. Ağıt Türküleri

Ağıt türküleri “Ağıtlar” başlığı altında inceleneceği için bu bölümde sadece düğün türküleri verilecektir. Düğün Türküleri sıralaması yapılırken yapılarına göre kararlı olan ve kararlı olmayan tasnif edilmiştir.

1.1. Düğün Türküleri

Dodurga köylerinde kadınlar kına gecesinde ve düğünün devam ettiği gecelerde bazen çalgı eşliğinde bazen de çalgısız türküler söylemektedir. Kına yakılırken ve gelin çıkarılırken söylenen türkülerde oyun oynanmamaktadır. Bununla ilgili türküler düğünler anlatırken verilmiştir.

SZT köyünde kadınlara sadece bico oyununu oynarken çalgı eşlik eder. Sözler davul zurna eşliğinde söylenir. Düğünlerde söylenen diğer türkülerde ise herhangi bir çalgı aleti kullanılmaz. Çekilen halaylar söylenen türkünün ezgisine göre şekillenir. 40 yıl öncesinde gelin kınasında kadınların def vb. vurmali çalgıları kullandıkları görülmüştür.

DAD ve BBD köylerinde ise söylenen türkülerde kadınlar kendilerinin çaldıkları müzik aletini kullanırlar. Bunlar genellikle def şeklinde olan vurmali çalgılardır. Def olmadığı zaman ise leğen veya tepsiler ters çevrilerek ritim tutulur.

Derlenen türküler sonucunda ortak türkü bulunamamıştır. Ancak son 15 yıldır oynanan hareketli oyunlarda ortaklıklar vardır. Bunlar özellikle Ankara yöresi olarak bilinen çiftetelli oyunlarıdır.

1.1.1. Yapılarına Göre Kararlı Olan Düğün Türküleri

1

AYDOĞAR AYAN

Ay doğar ayan ayan doğuyor ayan
Düşüm yollara yayan yayan
Yanı gelmez iken koynuğa girmez iken
Yanığa geldim uyan koynuğa girdim uyan

Gün doğar aşmak al yanak yaşmak ister
Ay duğar aşmak ister yanağı yaşmak ister
Şu benim cahil gönlüm viran cahil gönlüm
Yare kavuşmak ister oğlanı görmek ister

Aydoğar iniçini doğuyor iniçini
Yiyem ağzın içini şeker dudakların içini
Sen bugün nerdeydin bu gece nerdeydin
Yanımin yakuşuğu gönlümün güvercini(SZT)

2

IRMAĞIN GEÇELERİ

Irmağın ara yeri
Deryanın ara yeri
Sızılar yar yüreği
Ağrıyor yare yeri

Öpemedim ham kaldı
Saramadım ham kaldı
Göğsünün ara yeri
Memenin ara yeri

İrmak sıraça sıra
Dere sıraça sıra
Yârim gitti mısıra
Oğlan gitti davara

Koyun olsam meleşem
Davar olsam meleşem
Yârimin arkasına
Oğlanın öğürsüne

Irmağı yüzdüm geçtim
Deryayı yüzdüm geçtim
Kumunu süzdüm geçtim
Eloğlu benim neyim
Meylimi verdim geçtim

Yârim havar havar
Yar gediyor davar
Ekinin bastı davar
Kepeği çırpıtı davar

Yar canın sağ olsun
Oğlan canın sağ olsun
Üç günlük yolda ne var
Beş aylık yolda ne var

Köyünüzün içinde
Mahlenizin yanında
Beni bir kız eğliyor
Telli gelin eğliyor

Irmağı sel eğliyor
Gülü bülbül eğliyor
Nazlı yârim kaçarda
Benim aşkım eğliyor

Irmağın geceleri
Kız kaldır peçeleri
Bendeki bu güzellik
Öldürür neçeleri(SZT)

3

İNDİM YÂRİN YAYLASINA

İndim yârin yaylasına
Gittim yârin yaylasına
Bir gül aldım kokmuyor
Güller aldım kokmuyor

Ben aldım yâre verdim
Aldığımı yâre verdim
Kakülene sokmuyor
Yaşmağına sokmuyor

Kara kara kazanlar
İki sıra kazanlar
Kara yazı yazanlar
Bu yazıyı yazanlar

Evlat yüzü görmesin
Hiç oğul okşamasın
Aramızı bozanlar
Beni yardan edenler

Bir bahçeye giremezsin
Yar odaya giremezsin
Yıkık veran eyleme
Sade veran eyleme

Şu benim yıkık gönlümü
Yar benim viran gönlümü
Yıkık veran eyleme
Sade veran eyleme

Ey hamamcı hamamcı
Yar hamamcı hamamcı
Hamamına kim geldi
Güzellerden kim geldi

Hangi birini söylüyüm
Ben niye yalan söylüyüm
Kömür gözlü yar geldi
Al yanaklı kız geldi

Kaldır minderin yüzünü
Çiftidir minderin yüzünü
Kim bilür kalbimizi
El bilmez kalbimizi(SZT)

4

TÜFEĞİM DOLU BURMA

Tüfeğim dolu burma
Kız yol üstünde durma
Tüfeğim dolu burma
Kız yol üstünde durma

Seni alur giderler
Bana mahana bulma
Seni alur kaçarlar
Bana mahana bulma

Tabancamın soreni
Ben bilurum geleni
Tüfeğimun soreni
Ben bilurum geleni

Acep nere gömerler
Sevda ile öleni
Cennet götürürler
Havas ile öleni

Tabancamı doldurdum
Gittim Zara'da durdum
Tüfeğime pul vurdum
Gittim o köyde durdum

El oğlu benim neyim
Dal boyuna vuruldum
El içi benim neyim
Dal boyuna vuruldum

Tabancam dolu dolu
Neyanı yarin yolu
Beni vuran o mu ya
O benim emmim oğlu

Caminin kapısında avlı
Üç ağaç var dayalı
Biri din biri iman
O da yarın hayalı

Camin yaptım taş ister,
Kapısını beş ister
Havlu yaptım taş ister,
Pencereyi beş ister

İçinde yatan oğlan
Benim gibi eş ister
İçinde yatan yiğit
Benim gibi eş ister. (SZT)

5

SÖĞÜDÜN ERENLERİ

Söğüdün erenleri
Çevirin gidenleri
Ah ne güzel baş bağıyor
Söğüdün güzelleri

N'aldırdın beni
Gül iken soldurdun beni
Söğüdün karşısına
Gün doğar çarşısına
Ah insan hile yapar mı?
Kapı bir komşusuna
N'aldırdın beni
Gül iken soldurdun beni(BBD)

6

AY OĞLAN TATAR MISIN

Ay oğlan tatar mısın
Şeftali satar mısın
Şeftali şöyle dursun (ay oğlan)
Benimle kaçır mısın

Haydi yarım kaya başına kaya başına
Al beni yanına yanıbaşına

Ay oğlan imana gel
Dolaş da pınara gel
Hiç bahanen yoğusa (ay oğlan)
Elini yumağa gel

Haydi yarım kaya başına kaya başına
Al beni yanına yanıbaşına(BBD)

7

AŞAĞIDAN GELEN HANIM OYNASIN (ERKEK)

Aşğıdan gelen hanım oynasın
Keklik kebabını yiyen doymasın
Beni yardan ayıranlar onmasın

Beri gel a yarım ben adam yemem
Ellerin yarine yarım ol demem

Yoğurdum var yeşil meşil çanakta
Benleri var ak gerdanda yanakta
Benim yarım şu karşıki konakta

Beri gel a yarım ben adam yemem
Ellerin yarine yarım ol demem(BBD)

8

KIZ PINAR BAŞINDA DESTİ DOLDURUR

Kız pınar başında yatmış uyumuş
Ela gözlerini uyku bürümüş
Herkes sevdiğini almış yürümüş

Elmalar yolladım çevreler salladım
Eğlensin diye sallansın diye

Kız pınar başında testi doldurur

Testinin kulpuna şahin kondurur
Kız senin bakışın adam öldürür

Elmalar yolladım çevreler salladım
Eğlensin diye sallansın diye(BBD)

9

MEŞELİ DAĞLAR MEŞELİ

Meşeli dağlar meşeli (aman aman)
Dibinde halı döşeli (aman aman)
Kül oldum aşka da düşeli (aman aman)

Olmalı yâr güzel olmalı (aman aman)
Bir güzel dengini sulmalı

Sana sana allar da
Bana bana morlar da
Kınalı da keklük de
Eğlencem gel gel aman aman
Bir tanem sen gel

Pınarın ayağını eşmeli (aman aman)
Eşip de suyunu da içmeli (aman aman)
O yârdan nasıl da geçmeli (aman aman)

Olmalı yâr güzel olmalı (aman aman)
Bir güzel dengini bulmalı

Sana sana allar da
bana bana morlar da
Kınalı da keklük de
Eğlencem gel gel aman aman
Bir tanem sen gel(DAD)

10

KONYALIM YÜRÜ

Hani benim elli direm bulgurum
Konyalımın kaşlarına vurgunum

Yürü yavrum yürü
Saçlarımı sürü
Şimdi de şurdan geçecek

Hovardanın biri

Hani benim elii dirhem Őekerim
Sen sarhoŐ ol ben kahrını ekerim

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de Şurdan geçecek
Hovardanın biri

Hani benim elli dirhem eriŐdem
Konyalıdan olsun benim eniŐtem

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de Şurdan geçecek
Hovardanın biri.

Hani benim elli dirhem ırakım
İçer içmez geçmez benim merakım

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de Şurdan geçecek
Hovardanın biri.

Hani benim elli dirhem pırasam
Çıra yaksam Konyalımı arasam

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de Şurdan geçecek
Hovardanın biri.

Hani benim eli dirhem yoğurdum
Konyalıdan ben bir oğlan doğurdum

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de Şurdan geçecek
Hovardanın biri.

Hani benim elli dirhem fıstığım
Alem bilir benim o kıza küstüğüm

Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de şurdan geçecek
Hovardanın biri (DAD)

11

GAYDIRİ GUBBAK CEMİLEM

Cemile'min gezdiği dağlar meşeli imanım,
Haydi üç gün oldu Cemile'm ben bu derde düşeli.

Gaydiri gubbak Cemile'm,
Nasıl nasıl edelim biz bu işe
Nikahımızı kıysın,
Ünnen gelin Koca Memiş'e.

Cemile gız ne gezersin hayatta,
Basma da fistan, parlak da potin ayakta.

Gaydiri gubbak Cemile'm,
Nasıl nasıl edelim biz bu işe
Nikamızı kıysın,
Ünnen gelin Koca Memiş'e.

Cemile'nin fistanı saman sarısı imanım,
Haydi gören sancak Cemile'm gızı memur garısı.

Gaydiri gubbak cemile'm,
Nasıl nasıl edelim biz bu işe
Nikamızı kıysın,
Ünnen gelin Koca Memiş'e (DAD)

1.1.2.Yapılarına Göre Kararsızlık Gösteren Düğün Türküleri

12

ONGUN DERELERİ (ENGİN DERELERİN)

Ongun derelerin gölgesi yerde
Yüce yaylaların gölgesi yerde
Yar elime geçse bir تنها yerde
Kız elime geçse bir تنها yerde
O zaman ne çeker gör memeleri
Yar o zaman ne çeker gör göğüsleri

Yeri yeri de Sivaslım yeri
Yeri yeri sinemin yeri
Şimdi geçti buradan güzellerin biri

Geldi geçti buradan hovardanın biri

Ölsün ölsün yar kaynanan ölsün
Ölsün ölsün yar nenen ölsün
Kaynana yazık yar kaynatan ölsün
Yazık kaynana yar ninen ölsün

Yeri yeri de Sivaslım yeri
Yeri yeri yar sinemin yeri
Şimdi geçti buradan güzellerin biri
Geldi geçti buradan hovardanın biri

Kars'ın yaylaları sıktır geçilmez
Yarin yaylaları sıktır geçilmez
Anadan geçilir yardan geçilmez
Babadan geçilir yardan geçilmez
Soğuktur suları bir tas içilmez
Ne yaman suları bir tas içilmez

Yeri yeri de Sivaslım yeri
Yeri yeri yar sinemin yeri
Şimdi geçti buradan güzellerin biri
Geldi geçti buradan hovardanın biri(SZT)

13

KRALIN KIZI

Erkek
Kralın kızı (aman aman)

Kız
Buyur efendim (aman aman)

Erkek
Kaldır nikabını alayım seni göreyim seni

Kız
Kaldırırsam nikabı neylersin beni (aman aman)
Semadaki mahi gördüğün yok mu
Hiç de kral kızı sevdiğin yok mu

Erkek
Kralın kızı (aman aman)

Kız
Buyur efendim (aman aman)

Erkek
Göster kaşlarını alayım seni göreyim seni

Kız

Çarşarımı görünce neylersin beni (aman aman)

Çarşılarda kalem gördüğün yok mu

Hiç de kral kızı sevdiğin yok mu

Erkek

kralın kızı (aman aman)

Kız

Buyur efendim (aman aman)

Erkek

Göster gözlerini neylersin beni (aman aman)

Gözlerimi görürsen neylersin beni (aman aman)

Kız

Çarşılarda üzüm gördüğün yok mu

Hiç de kral kızı sevdiğin yok mu? (BBD)

(SZT/ K1, K2, K3, K9/DAD/ K2, K8, K9, K12/BBD/ K1, K2, K4, K6)

2. Mani

Mani, Türk halk şiirinde genellikle yedili hece ölçüsüyle söylenen ve üçüncü dizesi serbest, diğerleri kafiyeli dört mısradan oluşan nazım şeklidir (Ayverdi, 2006, c.2: 1932).

Mani kelimesinin Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “*Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri.*” olarak açıklanmıştır.

Az sözle çok anlamların ifade edildiği, ask konusu ağırlıklı olmakla beraber hemen her konuda söylenmiş, genellikle yedili hece vezniyle oluşmuş, müstakil dördlükler halindeki anonim şiirlere mani adı verilmektedir (Kaya, 1999,10).

Hayatla ilgili her türlü olay arasında, ask, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat gibi konuları işleyen manilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini oluşturur (Elçin, 2004:281).

Halk şiirinin en küçük nazım şekli olan mani, yedili hece ölçüsünden ve dört mısradan oluşur. Birinci, ikinci ve dördüncü dizeler kendi arasında kafiyeli, üçüncü

dize ise serbesttir. Maniler 4 dizeden oluşan bir roman veya öyküye benzemektedir. Bu öykünün yüklemi ve öznesi vardır. İlk iki dize maninin eylemini oluşturur ve son iki dizeye hazırlık yapar. Asıl söylenmek istenenler son iki dize de verilir(Önal 2007, 370)

Manilerin tasnifini Doğan Kaya yapılarına ve konularına göre yapmıştır.

Dodurga'da yapılan maniler yapı bakımından dörtlüktür. Kafiye şekli aaba, aaab ve aaaa şeklinde olduğu görülmüştür.

Dodurga'da söylenen manilerin konularının çok çeşitli olduğu görülmüştür. Doğan Kaya'nın yaptığı tasnif örnek alınarak Dodurga köylerinde söylenen manilerin tasnifi şu şekilde yapılmıştır;

1. Sevda Manileri
2. Şehir Manileri
3. Cinsel Konulu Maniler
4. Milli Hislerle Söylenmiş Maniler
5. Mektup Manileri
6. Askerlik Manileri
7. Sosyal Konulu Maniler
8. Felek İçin Söylenmiş Maniler
9. İsimlerle Kurulu Maniler
10. Gurbet Manileri
11. Ayrılık manileri
12. Düğün Manileri

2.1. Sevda Manileri

1

Yüce dağ başında bir çap kaşuk
Kaşuğa mayılam gözüğe aşuk
Yanına gelecem yollar dolaşuk
Ya sen gel ya ben gelem oraya (SZT)

2

Fındık Ceviz dalları,
Sardım beyaz kolları
Ne arıyon oğlan,
Kapatmışlar yolları(DAD)

3

Pınarın başı sarı
Dibinin daşı sarı
Allah bağa mı vermiş
Gözü göğ kaşı sarı (SZT)

4

Lambalı içinde kuruldu bazar
Çıııdı çalmayın gelmesin nazar
Karahil bıyıklı kendisi güzel
Sen bu yerlere gelmemin gayrı(DAD)

5

Şu taşı kaldırmalı
Yılanı öldürmeli
Güzel seven oğlana
Cennete göndermeli (DAD)

6

Mektubu yazdırdım bir ağız mani
Tariği seversen unutma beni
Tavus kuşu gibi ökseni ökseni
Mevla'm kavuşturursun seninle beni (SZT)

7

Altun yüzük bulunmaz
Suya düşse bulanmaz
Var ömrümü telef etsem
El oğludur inanmaz (SZT)

8

Gökteki kuşa bak,
Gözümdeki yaşa bak
Senden gelin olmaz,
Gelecek sene kışa bak(DAD)

9

Altun yüzük yere düşer ben gibi
Bir yiğide meyil verdim sen gibi
Alçak tepelere çağmış gün gibi
Akşam sabah aşıyorsun ne diyem (SZT)

10

A benim bahtiyarım
Gönülde tahtı yârim
Yüzünde göz izi var
Sana kim baktı yârim (SZT)

11

Köprüden geçemiyorum
Düş gördüm seçemiyorum
Sevda bir yeşil ipek
Porsumuş çözemiyorum (SZT)

12

Vallahi azam sensin
Gül yüzlü tazem sensin
Yedi kitap hak için
Kalbimde gezen sensin (SZT)

13

Her sabah her sabah gelir geçersin
Karanfil kokusu tütün içersin
Ne sever ne vazgeçersin
Kanımı kadehe kor içersin (SZT)

14

Mavi maviyi mavuşturur
Yel vurur savuşturur
Yusuf u züleyha gibi
Hak bizi kavuşturur (SZT)

2.2. Şehir Manileri

15

Baharı gördüm yazı gördüm
Güzel gördüm nazı gördüm
Tüm Türkiye'yi dolaştım ama
Senin gibisini az gördüm Dodurga'm. (BBD)

2.3. Cinsel Konulu Maniler

16

Uykusuzum ben tutuldum
Üç gün ilen uyutuldu
Girsem yârin koynuna
Durmaz elim huysuzum(DAD)

2.4. Millî Hislerle Söylenmiş Maniler

17

Düşman askeri inönüye atladı

Afyonda top tüfekler patladı
Zalim savaşların yüzünden
ipiciyle funucu tarlaları topladı. (BBD)

18

Kalenin altı bostan
Ően olsun Şu arabistan
Kan kussun avuç avuç
Beni ayıran dostan. (BBD)

2.5. Mektup Manileri

19

Mektubun dört köşeli
İçine gl dşeli
Günler akşam olmuyor
Senden ayrı dşeli (SZT)

20

Kısmet olur Şu dağları aŐarsam
Karadeniz gibi dalga vurur coŐarsam
Gurbet elde ben aklına düşersem
Seher vakti yaz da yolla bir mektup (SZT)

21

Teyyareler dik gider
İçinde mektup gider
Oku sevdiğim oku
Öğretmen olsan yeter. (BBD)

2.6. Askerlik Manileri

22

orabın ağına bak
Dn de bir bağına bak
Kız Allah'ın seversen
Askerliğin yoluna bak (SZT)

23

ıktımda talime kar diyemedim
Yakasız gmleğe dar diyemedim
Azrail gelmiŐki canımı almaya
Dodurgada sevgilim var diyemedim. (BBD)

24

Asker gelür talimden
Mektup verin yarimden
Mektubunu alalı

Kalkmaz oldum yerimden (SZT)

25

Engin atın iyisine binerler
Binerlerde düz ovada inerler
Asker kağıdını babana verirler
Kuş olukta mavzerle delerler. (BBD)

2.7. Sosyal Konulu Maniler

26

Yazı yabansız olmaz
Gökçe tabansız olmaz
Ben ne utanayım
Sürü çobansız olmaz (SZT)

27

Mani benim naçarım
Dilden güher saçarım
Sizin gibi gençleri
Ökçem ile ezerim (SZT)

2.8. Felek İçin Söylenmiş Maniler

28

Gurbetlük nedür bizde bilmezdük
Tayin karavana yemezdük
Pederim seslenişin ey demezdük
Belimi taşlara çaldın felek (SZT)

29

Koca dağ başında bir yeşil ottur
Hal çare sel seranı çoktur
Sen nasıl korkusun meramın yoktur
Merhem etmez bekarlarım var benim(DAD)

2.9. İsimlerle Kurulu Maniler

30

Karacanın hamamı
Yandan çıkar dumanı
Gaba Aliyi vurduran
Gaba Alinin Ümuhanı. (BBD)

31

Hallefendinin katırı
Mistan çavuşun motoru

Motora elini kıstırmış
Emine karının bekiri (BBD)

32

Sarı buğday özüyüm
Çekirgenin sağ gözüyüm
Varsın gelsin çekirge
Ben hasmelin kızıyım. (BBD)

33

Camilerin buçuğu
Hatem giymiş koçuğu
Kaçmasında dursunmu hatça
Olmayınca ne yapsın çoçuğu. (BBD)

34

Yeşil sandık kilidi
Üstünü tozlar bürüdü
Yolunu bekleye Süleyman
Civan ömrüm çürüdü (BBD)

2.10. Gurbet Manileri

35

Bir mektup yazdırırım kara kaşlarına
Bende seni kattım başı boşlara
Dolanırda gurbet elden gelürsen
Biz karışırız gönlü hoşlara (SZT)

36

Damdan dama ip gerdim
Koparsa ekle yarım
Önümde bir senem var
Seversen bekle yarım. (BBD)

37

Yeşil bülbül dal üstünde ötmesin
Dodurgamı görmeden vadem yetmesin
Anama söyleyin eğer ölürsem
Dalda yaprak yolda çimen bitmesin.(BBD)

2.11. Ayrılık manileri

38

Gökte uçar kırlangıç
Kanadı ayrıç ayrıç
Beni yardan ayıran
Kan kussun avuç avuç. (BBD)

39

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı (SZT)

40

Maniye maraz derler
Güzele kiraz derler
Yarinden ayrılana
Yana yana gez derler (SZT)

41

Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Hasretlik çok zorumuş
Kavuştursun Yaradan (SZT)

42

Dertlerimiz elinden,
Bal akar sözlerinden
Neydim ayrılınca
Kan akar gözlerimden(DAD)

2.15. Öğüt Manileri

43

Kışlada koyun kuzu
Kıvır kıvır boynuzu
Zenginliğe tamah etmeyin
Sevdiğine verin kızı. (BBD)

2.16. Düğün Manileri

44

Kayıcığın başına
Yazı yazdım taşına
Goca gavlak düğün yapıyor
Buyrun gelin kumpir aşına (BBD)

(SZT/ K1, K2, K3, K9/DAD/ K2, K6 /BBD/ K1, K2, K5)

3. Ninniler

Doğan Kaya “Ninniler uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilave edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözler” olarak niniyi tanımlamaktadır (Kaya,1999: 341).

Şükrü Elçin ninniye, “annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözler” olarak tanımlamaktadır (Elçin, 2001: 271).

Ninniler, annelerin çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak için söyledikleri “ ninni yavrum ninni” ifadesiyle başlayan ezgili manzumelerdir. Ninniye söyleyen kişi ya hazır bir şiirden yararlanır ya da doğaçlama yapar (Aça, 2005: 247).

Esmâ Şimşek ninniye tarif ederken anneler diye kısıtlamaz bunu hanımların söylediği ezgili sözler olarak tanımlar.

Ninni sözüne DLT’de “balu balu” olarak söylenir.

Ninniler yapı olarak genellikle yedi hecelidir ve mani tipinde kafiyesi vardır (Aça, 2006: 274).

Ninnide genel olarak annenin çocuğundan beklentileri sıralanmaktadır. Bu her anneye göre ve çocuğun cinsiyetine göre değişiklik göstermektedir.

Dodurga köylerinde tespit edilen ninnilerin hazır ninni ve doğaçlama oldukları tespit edilmiştir.

3.1. Sivas Zara Tödürge Ninnileri

1

Fış fış kayıkçı
Kayıkçının küreği
Tıp tıp atar yüreği
Akşama fincan böreği
Yavrum yesin büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün (SZT/ K9)

2

Bebeğin beşiği çamdan
Yuvarlandı düştü damdan
Beş babası gelir Şam'dan
Nenni nenni nenni

Çamlıbelden çıktım yayan
Dayan dizlerim de dayan
Emmim atlı ben de yayan
Nenni nenni nenni

Bebek beni deyleydi
Yaktı yıktı kül eyledi
Her kapıya kul eyledi
Nenni nenni nenni

Kızlar gelin çaydan geçek
Çay bulanık nerden içek
Bebek ölmüş nere gidek
Nenni nenni neni

Bebeğin beşiği bakır
Yerinden kalkmıyor ağır
Ben sallarım tıngır mıngır
Nenni nenni neni (SZT/ K3)

3

Eledim eledim höllük eledim
Aynalı beşikte canan bebek beledim
Büyüttüm besledim asker eyledim
Gitti de gelmedi canan buna ne çare (SZT/ K3)

4

Elma attım yuvarlandı
Gitti beşiğe dayandı
Bebek uykudan uyandı
Nenni oğul oğul
Nenni yavrum yavrum
Sana bebek diyemedim
Kalkıp meme veremedim
Nenni oğul oğul

3.2. Denizli Acıpayam Dodurga Ninnileri

1

Biner atın iyisine
Çıkar yolun kıyısına

Haber verin oğlumun dayısına
O dağıtsın okusunu
Düğün yaparım ben oğluma
Uyusun da büyüsün ninni
Tıpış tıpış yürüsün ninni

2

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Bostan yemez köken yer
Benim oğlum şeker yer (DAD/K2)

3.3. Bilecik Bozüyük Dodurga Ninnileri

1

Nennim sana ballar olsun,
Yüreğine yağlar olsun.
Nenni yavrum büyür de
Koca oğlan olur
Nenni yavruma (BBD/K5)

2

Sancağımın dibi çukur nenni
Dibinde halı dokur.
Benim yavrum büyür de ezan okur
Nenni yavruma neni
Adı güzel kendi güzel kızıma neni (BBD/K5)

3

Sancağının dibi çukur nenni
Etraf gaytan dokur.
Benim kızım büyür de
Kuran okur nenni.
Nenni kızıma neni
Adı güzel kendi güzel kızım (BBD/K5)

4

İstanbul'dan sandık gelir
İçi dolu fındık gelir
Benim yavrum bayramlıklar gelir.
Nenni yavrum nenni (BBD/K5)

5

Nenniler derim adına
Ballar uymaz tadına
Nenni senin güzel adına
Nenni yavrum nenni(BBD/K5)

6

Sallaya sallaya kolum düştü
Kolumdan kol bağım düştü
Bütün sevilerim yavruma düştü
Nenni yavrum nenni (BBD/K5)

4. Ağıtlar

Şükrü Elçin ağıtın tanımı şöyle yapmaktadır; *İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telâş ve heyecan ânındaki üzüntülerini feryatlarını, isyanlarını, tâlihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve egzersizlerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi'nde umumiyetle ağıt adı verilir. Ağıt söyleyen için ağıtçı sözü yaygınlaşmış ve ağıt yakmak deyimi türemiştir* (Elçin, 2001: 290).

Elçin İslâmiyet'ten önceki devirlerde ağıt yerine kullanılan "sagu" kelimesinin "sıgtamak: ağlamak" fiilinden türemiş olduğunu savunmaktadır (Elçin, 2001: 290).

Doğan Kaya ağıtların ortaya çıkış sebebini ayrılık olarak görür ve "*Başta ölüm olmak üzere ayrılığın yahut üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya konulan lirik ürünler olarak*" tanımlamaktadır.

Ağıtlar, insanların bir arada yaşamaya başladığı ilk devirlerden itibaren var olan sözlü ürünlerdir ve insanlığın ortak özelliklerinden birisidir. İnsanlar, hangi inanç, hangi ırk ve hangi dilden olursa olsunlar ilk çağlardan beri ağıt söylemiş, böylelikle ızdırabını teskin etmek yoluna gitmiştir(Kaya, 1999: 243-244).

Ağıt yakma geleneği yaşadığı acı karşısında üzülen, ağlayan insanların, hüznelerini, duygularını sözlere dökmeleriyle oluşmaktadır. Ağıt yakmanın en eski şekli DLT'de Alp Er Tunga" sagusu olarak karşımıza çıkar. (Önal, 2011,4).

Kaya ağıtları yapısına ve konusuna göre ayırmıştır. Dodurga köylerinde derlemiş olduğumuz ağıtları biz konularına göre tasnif ettik.

Dodurga da tespit edilen üç ağıt olmuştur. Bunların ikisi ölüm üzerine yazılmış iken birisi sosyal bir olay üzerine yazılmıştır.

4.1.Kişilere Yakılan Ağıtlar

4.1.1. Hacı Kâhya'ya Yazılan Ağıt

Hacı Kâhya köyün ilk muhtarlarından olup köy ve ilçe tarafından saygı gösterilen birisidir. Köyün eski camisini kendi olanakları ile yaptırmış, uzun süre İstanbul da ikamet etmiş, hatta saray paşalarına hizmet ettiği de söylenmektedir. Hacı Kâhya'nın ölümü insanları derinden etkilemiştir. Ağıt Hacı Kâhya'nın torunundan derlenmiştir ancak ağıtı kimin yaktığı hakkında kendisinin de bir bilgisi bulunmamaktadır.

Felek çakmağını eyledi çengel
Oğlum ben gidiyorum bileme sen gel
Dostlara yardımcı düşmana denk gel
Zalim felek beni sizden ayırdı

Yıkılacak değirmenin bu bendi
Mevlam bana verdi bu zalim derdi
Cihanda bulunmaz namlıdır kendi
O da kurtulamadı felek elinden

Cebimde parlarsın sarı yaldızım
Devekse'den gelsin mayhi baldızım
Valla düşmüştür benim yıldızım
Bende kurtulamadım felek elinden

Hafız Arif gözlerini siliyor
Zalım bu dert ciğerimi deliyor
Torunları kuzu gibi meliyor
Devir kurmuş zalim felek bu yolda

Hacı Kahya yavrulardan ayrıldı
Ah çekince dumanları savruldu
Oğlu yandı kebab oldu kavruldu
Derdini demeden geçti gidiyor

Hacı Kahya'yı sorarsan ağalarbaşı
Cihanda bulunmaz menendi eşi
Köprüler yaptırır hayırdır işi
O da kurtulamadı bu nefsin elinden (SZT/K5)

4.1.2. Dolaşık Deresi Ağdı

1953 yılının ilkbaharın da köyde yapılan düğünde, düğün ve sonrasında kullanılacak olan odunlar için damat ve yakın arkadaşları sabahın erken saatlerinde düğün evinde toplanırlar. Odun dağında türküler söylenip eğlenilerek odun kesilir. Yemekler yenilip köye hareket edilir. Yolda giderken Ali Dana adındaki genç bir ara arkadaşlarından ayrılır. Gözüne 'Dolaşık taş' denilen sarp kayanın başındaki sarmaşık çiçekleri ilişir. Ali o çiçekleri koparıp düğün bayrağına asmayı ve damada vermeyi düşünür. Kimsenin cesaret edip çıkamadığı o sarp kayanın başına çıkar, sarmaşık çiçeklerini koparmaya çalışır. Ali'nin oduncu arkadaşları onun gelmediğini fark ederler ama arkadan geleceğini düşünerek yollarına devam ederler. Ali korka korka çıktığı kayanın başındaki sarmaşıklardan bir tutum koparır, tuttuğu kayanın kopmasıyla birlikte cansız yere düşerek paramparça olur. Arkadaşları odun yüklü eşekleri ile köye varmışlardır. Bir süre sonra Ali'nin gelmediği anlaşılınca geriye odun dağına dönüp onu aramaya koyulurlar. Arkadaşları Ali'yi 'Dolaşık taş'ın dibinde kanlar içinde ölü olarak bulurlar. Bu acıklı haber köye ulaşır ulaşmaz halk şaşkına döner. Düğün davulsuz zurnasız tamamlanır, gelin getirilir. Ölüm olayından birkaç gün sonra o düğünde çalgıcılık yapan Âşık Ömer San bu ağıtı yakar.

Sabahleyin çıktım odun yoluna
Hiç bakmamışım anam ,sağıma soluma
Dolaşık taşlarda koydum ölümü
Yetiş anam yetiş aldıldın beni
Dolaşık taşlarda koydun ölümü

Issız derelerde sabah olmadı
Çağladı kanlarım anam, dere dolmadı
Bir zamanlar yanıma kimse gelmedi
Yetiş anam yetiş aldıldın beni
Dolaşık taşları öldürdün beni

Oduna gittim Cuma ertesi
Mevkii sorarsan, dolaşık deresi
Anam ne zormuş çiçek alması
Yetiş anam yetiş aldıldın beni
Dolaşık taşlarda koydun ölümü

Doktorlar, savcılar keşfe geldiler,
Al kanlar içinde beni gördüler,
Yazık olmuş eyvah gence dediler,
Yetiş anam yetiş aldırdın beni,
Dolaşık taşlarda öldürdün beni

Yayla yollarının çoktur yokuşu
Düğünler oluyor, gelmez okucu
Köylü matem tuttu, derin bu acı
Yetiş anam yetiş aldırdın beni
Dolaşık taşlarda koydun ölümü

Ali'yi sorarsan 20 yaşında
Ölümü gürmüş idim düşümde
Ecel kıydı beni bu genç yaşımda
Yoktur anam yoktur bunun ilacı
Köyümüze düştü, sönmez bir acı. (DAD/ K1,K5)

4.2.Sosyal olaylar Üzerine Söylenen Ağıtlar

4.2.1. Kör Yusuf

Yusuf' bir gözü görmeyen köyün gariban sayılan kişilerinden evli birisidir. Eşi ise köyün güzel kızlarından birisidir. Evlenmeden önce köyün zenginlerinden birisi beğenmiş ancak kendisine alamamıştır. Yusuf'a karısında gözü olduğunu açıkça beyan edecek kadar da pervasız bu zengin, bir gün Yusuf evde yokken gelir ve karısını alır gider. Bunu guruna yediremeyen Yusuf fırsat kollamaya başlar, ağa çayırılık bir yerde uyurken gider, elindeki bıçakla ağayı öldürür. Bunun üzerine hapsilere düşen Yusuf, bir daha gün yüzü göremez ve orada vefat eder. Köylüler ise başına gelenlere üzüldükleri Yusuf için bu ağıdı yakarlar.

Dodurganın çamları
Yere değer dalları
Yusuf için yapılmış
Bileciğin damları

Çayırda atım kaldı
Ocakta etim kaldı
Arkadaşım don göynek
İsmail'im yetim kaldı

Ekinler ekilirken
Diziye dökülürken
Bir öpücük ver bana
Ayakta dikilirken

Ekin ekili kaldı
Saban dikili kaldı
Gar göbeğin altında
Boynum bükülü kaldı.

Kazan kaynamaz oldu
Göbek oynamaz oldu
Ah goca götlü Kırvade
Boğa beğenmez oldu (BBD/K7)

II. Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

1. Atasözleri

TDK'nın hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte atasözünün açıklaması şu şekildedir; *Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, sav, darbimesel* (Akalm, 2011: 180)

Nazım, nesir, her iki şekli ile eski tecrübeleri 'tam bir fikir' kompozisyonu içinde teşbih, mecaz, kinaye, tezat gibi edebî sanatların kudretinden faydalanarak süslü, kapalı olarak veya bazen açık, mecazsız hususuyla yetişecek gençlere aktaran (Elçin; 1986: 626)

Anonim karakter taşıyan ve atalardan kaldığı kabul edilen bu kısa, özlü, kalıplaşmış hüküm bildiren cümleler, milletimizin hayat anlayışının ortak bir ifadesidir. Belli bir dil, kültür, mantık, tecrübeden geçerek meydana gelen atasözlerinin ilk örnekleri genellikle manzumdur(Elçin,2001:626).

Dodurga köylerinden derlenen atasözleri şu şekildedir;

Acele ile menzil alınmaz (BBD)

Acele işe şeytan karışır (SZT, DAD, BBD)

Acı patlıcanı kırağı çalmaz (SZT, DAD, BBD)

Aç ayı oynamaz (SZT, DAD, BBD)

Ağaca dayanma kurur, insana dayanma ölür (SZT)

Ağaç yaşken eğilir (SZT, DAD, BBD)

Ağlamayan çocuğa meme vermezler (SZT, DAD, BBD)

Ak akçe kara gün içindir (SZT, DAD, BBD)

Akacak kan damarda durmaz (SZT, DAD, BBD)

Akan su pis tutmaz (SZT, DAD, BBD)

Akılsız iti yol kocadır (DAD, BBD)

Akşamın hayrından sabahın şerri iyidir (SZT, DAD, BBD)

Al iyi annenin kötü kızını, gün gelir annesine çeker, alma kötü annenin iyi kızını gün gelir annesine çeker (SZT)

Alışmış kudurmuştan beterdir(SZT, DAD, BBD)

Ananın bastığı yavru incinmez (DAD)

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (SZT, DAD, BBD).

Atın iyisi alayda, kabın iyisi kalayda belli olur (BBD)

Avrat kıtlık bilmez, çoban yokluk bilmez (SZT, DAD, BBD)

Avrat var ev yapar; avrat var ev yıkar (DAD, BBD)

Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun (BBD)

Balık baştan kokar (SZT, DAD, BBD)

Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz (BBD)

Başa gelmedik iş, ayağa gelmedik taş olmaz (SZT, DAD, BBD)

Bekâra karı boşamak kolay. (SZT, DAD, BBD)

Besledik büyüttük danayı, tanımaz oldu anayı. (DAD)

Beterin beteri var. (SZT, DAD, BBD)

Bıçağı kestiren suyu, insanı sevdiren huyu (BBD)

Bir kızı bin kişi ister, bir kişi alır (SZT, DAD, BBD)

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar (SZT, DAD, BBD)

Can boğazdan gelir (SZT, DAD, BBD)

Can çıkmayınca huy çıkmaz (SZT, DAD, BBD)

Cana gelene kadar mala gelsin (SZT, DAD, BBD)

Çağrılan yere erinme, çağrılmayan yere görünme (SZT)
Çayırdı ot beğenen, düğünde kız beğenen aldanır (SZT, BBD)
Çirkefe taş atma, üstüne sıçrar (SZT)
Çivi çiviye söker (SZT, DAD, BBD)
Çocuğu işe gönder, sen arkasından git (SZT, DAD, BBD)
Çocukluğunu bilmeyen çocuğu ile düzen edemez (DAD)
Çocuktan al haberi (SZT, DAD, BBD)
Çok gezenin ayağı boktan kurtulmaz (SZT, DAD, BBD)
Çok malda haram, çok lafta yalan vardır (SZT, DAD, BBD)
Dağ ne kadar yüce olsa yol üstünden aşar (BBD)
Damlaya damlaya göl olur (SZT, DAD, BBD)
Davul bile dengi dengine (SZT, DAD, BBD)
Davulun sesi uzaktan hoş gelir (SZT, DAD, BBD)
Deliye taş atma, başını yarar (SZT, DAD, BBD)
Derdini söylemeyen derman bulamaz (SZT, DAD, BBD)
Dibi görünmeyen sudan geçilmez (SZT, BBD)
Dinsizin hakkından imansız gelir (SZT, DAD, BBD)
Duvarı nem, insanı gam yıkar (SZT, DAD, BBD)
Dünya malı dünyada kalır (SZT, DAD, BBD)
Düşmez kalkmaz bir Allah (SZT, DAD, BBD)
Ekmek aslanın ağzında (SZT, DAD, BBD)
El elden üstündür (SZT, DAD, BBD)
El elin eşeğini türkü çağırarak arar (SZT, DAD, BBD)
El deliye biz akıllıya hasret (SZT, DAD, BBD)
El öpmekle ağız kirlenmez (SZT, DAD, BBD)

Emanet eŖeğin palanı yokuŖa giderken kırılır (SZT)
Emanete hıyanet olmaz (SZT, DAD, BBD)
Emanetin bağrı yufka olur (SZT, DAD, BBD)
Et tırnaktan ayrılmaz (SZT, DAD, BBD)
Evini tavuk eŖiyor, alımlı dağdan aŖıyor. (SZT)
Evlenenle ev alana Allah yardım eder (SZT, DAD, BBD)
Geç olsun da g olmasın (SZT, DAD, BBD)
Gelin binmiŖ deveye, gr kısmeti nereye (SZT, DAD, BBD)
Genliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir (SZT, DAD, BBD)
Gönül ferman dinlemez (SZT, DAD, BBD)
Gören gzn hakkı vardır (SZT, DAD, BBD)
Gurkun ccğn, gzn sayarlar (SZT)
Gülme komŖuna gelir baŖına (SZT, DAD, BBD)
Günde gelene kl, ayda gelene gl dökerler (DAD)
GneŖ girmeyen eve doktor girer (SZT, DAD, BBD)
Güvenme varlığa, dŖersin darlığa (BBD)
Gz gneŖinde kızım, yaz gneŖinde gelinim yansın (SZT)
Güzele bakmak sevaptır (SZT, DAD, BBD)
Hak yerini bulur (SZT, DAD, BBD)
Hamama giren terler (SZT, DAD, BBD)
Harman dven öküzün ağzı bağlanmaz (SZT)
Hatasız kul olmaz. (SZT, DAD, BBD)
Hazıra dağ dayanmaz. (SZT, DAD, BBD)
Her horoz kendi çöplüğünde ter. (SZT, DAD, BBD)
Her iŖte bir hayır vardır. (SZT, DAD, BBD)

Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır. (SZT, DAD, BBD)

Her yokuşun bir inişi vardır. (SZT, DAD, BBD)

Hısım hısımı itmiş, yar başında tutmuş. (SZT)

Huylu huyundan vazgeçmez. (SZT, DAD, BBD)

İki cambaz bir ipte oynamaz. (SZT, DAD, BBD)

İki gönül bir olunca samanlık seyran olur. (SZT, DAD, BBD)

İki karpuz bir koltuğa sığmaz (SZT, DAD, BBD)

İnsanoğlu çiğ süt emmiş. (SZT, DAD, BBD)

İşleyen demir pas tutmaz. (SZT, DAD, BBD)

İşten artmaz dişten artar. (DAD, BBD)

İt ürür kervan yürür. (SZT, DAD, BBD)

İtme el kapısını el ucuyla, iterler kapını kol ucuyla. (BBD)

İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir. (SZT, DAD, BBD)

Kaldın oğul eline, minnet eyle geline. (DAD)

Kalkacağın yere oturma. (SZT, DAD, BBD)

Kanı kanla yumaz, su ile yurlar. (SZT, DAD, BBD)

Kapını iyi kapat, komşunu hırsız çıkarma. (SZT, DAD, BBD)

Kardeş kardeşin ne onduğunu ister ne öldüğünü. (SZT)

Kavun karpuz yata yata büyür. (SZT, DAD, BBD)

Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez. (SZT, DAD, BBD)

Kedi yetişemediği ciğere mundar dermiş. (SZT, DAD, BBD)

Kefenin cebi yoktur. (SZT, DAD, BBD)

Kelin ilacı olsa başına sürer. (SZT, DAD, BBD)

Kendi düşen ağlamaz. (SZT, DAD, BBD)

Kılavuzu karga olanın burnu boktan çıkmaz. (DAD, BBD)

Kızını döğmeyen dizini döver. (SZT, DAD, BBD)

Komşu komşunun külüne muhtaçtır. (SZT, DAD, BBD)

Kork Abrulun beşinden, kömüşü ayırır eşinden. (SZT)

Koyun can derdinde kasap et derdinde. (SZT, DAD, BBD)

Köpeksiz köy bulmuş, değneksiz geziyor. (SZT, DAD, BBD)

Körün istediği bir göz, Allah verdi iki göz. (SZT, DAD, BBD)

Kötü komşu insanı hacet sahibi eder. (SZT)

Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur. (SZT, DAD, BBD)

Kurunun yanında yaş da yanar. (SZT, DAD, BBD)

Laf lafi açar. (SZT, DAD, BBD)

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (SZT, DAD, BBD)

Maşa varken elini ateşe sokma. (SZT, DAD, BBD)

Merhametten maraz doğar. (SZT, DAD, BBD)

Meyve veren ağacı taşlarlar. (SZT, DAD, BBD)

Misafir kısmetiyle gelir. (SZT, DAD, BBD)

Misafir umduğunu değil bulduğunu yer. (SZT, DAD, BBD)

Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz. (SZT, DAD, BBD)

Ne ekersen onu biçersin. (SZT, DAD, BBD)

Nerde çokluk, orda bokluk. (SZT, DAD, BBD)

Oğlan dayıya, kız halaya çeker. (SZT, DAD, BBD)

Olacakla öleceğe çare bulunmaz. (SZT, DAD, BBD)

Otu çeker köküne bakarlar. (SZT, DAD, BBD)

Ödünç, gülerek gider, ağlayarak gelir. (DAD)

Öfkeyle kalkan zararlar oturur. (SZT, DAD, BBD)

Öksüz hırsızlığa çıksa, ay akşamdan doğar. (SZT, DAD)

Öküzün büyük olsun da çekmezse çekmesin. (SZT)

Öpecek ele tükürülmez. (SZT, DAD)

Parayı veren düdüğü çalar. (SZT, DAD, BBD)

Parayla imanın kimde olduğu bilinmez. (SZT, DAD, BBD)

Perşembenin gelişi çarşambadan bellidir. (SZT, DAD, BBD)

Sabreden derviş muradına ermiş. (SZT, DAD, BBD)

Sabrın sonu selamettir. (SZT, DAD, BBD)

Sakınılan göze çöp batar. (SZT, DAD, BBD)

Sakla samanı gelir zamanı. (SZT, DAD, BBD)

Sona kalan dona kalır. (SZT, DAD, BBD)

Sonradan görenle askerden dönenen kork. (SZT, DAD, BBD)

Su testisi su yolunda kırılır. (SZT, DAD, BBD)

Taş düştüğü yerde ağırdır. (SZT, DAD, BBD)

Taşıma suyla değirmen dönmez. (SZT, DAD, BBD)

Tatlı söz yılanı deliğine çıkarır (SZT, DAD, BBD)

Tavşan dağa küsmüş dağın haberi olmamış. (SZT, DAD, BBD)

Terzi kendi söküğünü dikemez. (SZT, DAD, BBD)

Tok acın halinden anlamaz. (SZT, DAD, BBD)

Ucuz etin yahnisi yenmez. (SZT, DAD, BBD)

Ummadık taş baş yarar. (SZT, DAD, BBD)

Üzüm üzüme baka baka kararır. (SZT, DAD, BBD)

Üzümünü ye bağını sorma. (SZT, DAD, BBD)

Varlıktan yokluğa mal sakla. (SZT, DAD, BBD)

Yağmuru yel, insanı el azdırır. (SZT, DAD)

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (SZT, DAD, BBD)

Yangın dediğin çingıdan olur. (SZT)

Yarım hekim candan, yarım hoca dinden eder. (SZT, DAD, BBD)

Yazın yayla ile oba, kışın oda ile soba. (SZT, BBD)

Yerin kulağı vardır. (SZT, DAD, BBD)

Yılanın sevmediği ot deliğinin ağzında biter. (SZT, DAD, BBD)

Yiğidim yiğit olsun, durağım çalı dibi olsun. (SZT)

Yumuşak huylu atın çiftesi pek olur. (SZT, DAD, BBD)

Zararın neresinden dönülse kârdır. (SZT, DAD, BBD)

Zenginın parası züğürdün çenesini yorar. (SZT, DAD, BBD)

Zorla güzellik olmaz. (SZT, DAD, BBD)

(SZT/ K2,K3,K4,K5,K9 /DAD/K1,K2,K5,K11,K12 /BBD/K1,K2,K3,K7,K8)

2. Deyim

TDK'nin hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte duanın açıklaması şu şekildedir; *genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir* (Akalın, 2011: 651)

Deyimler(Tâbirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki veya daha çok kelimedenden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fiil görünüşlü gramer unsurlardır. Deyimlerin birçoğu masdar halindedir (Elçin,2001:643).

Abayı yakmak. (SZT, DAD, BBD)

Açlıktan nefesi kokmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağır başlı olmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağzı sıkı olmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağzı sulanmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağzına geleni söylemek. (SZT, DAD, BBD)

Ağzını ayırmak (SZT, DAD, BBD)

Ağzını bozmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağzının suyu akmak. (SZT, DAD, BBD)

Ağzıyla kuş tutmak. (SZT, DAD, BBD)

Aklı yatmak. (SZT, DAD, BBD)

Aklını oynatmak. (SZT, DAD, BBD)

Al gülüm ver gülüm. (SZT, DAD, BBD)

Alıcı gözüyle bakmak. (SZT, DAD, BBD)

Alın teri dökmek. (SZT, DAD, BBD)

Allem etmek, gullem etmek. (SZT)

Alnını karışlamak. (SZT, DAD, BBD)

Ana baba günü. (SZT, DAD, BBD)

Anasından emdiği süt burnundan gelmek. (SZT, DAD, BBD)

Arka çıkmak. (SZT, DAD, BBD)

Arkadan vurmak. (SZT, DAD, BBD)

Baltayı taşa vurmak. (SZT, DAD, BBD)

Başından savmak. (SZT, DAD, BBD)

Canı tatlı olmak. (SZT, DAD, BBD)

Canından bezmek. (SZT, DAD, BBD)

Canını bilmemek(SZT, DAD, BBD)

Cepsiz olmak (SZT, DAD, BBD)

Çalım satmak. (SZT, BBD)

Çantada keklik olmak. (SZT, DAD, BBD)

Çene çalmak. (SZT, DAD, BBD)

Çiçeği burnunda. (SZT, DAD, BBD)

Çile çekmek. (SZT, DAD, BBD)

Çoluk çocuğa karışmak. (SZT, DAD, BBD)

Dağdan gelip bağdakini kovmak. (SZT, DAD, BBD)

Dal budak salmak. (SZT, DAD, BBD)

Dediği dedik, çaldığı düdük. (SZT, DAD, BBD)

Deliye her gün bayram. (SZT, DAD, BBD)

Dikili ağacı olmamak. (SZT, DAD, BBD)

Dil dökmek. (SZT, DAD, BBD)

Dilden dile dolaşmak. (SZT, DAD, BBD)

Dili damağı kurumak. (SZT, DAD, BBD)

Doğduğuna pişman olmak. (SZT, DAD, BBD)

Dolap çevirmek. (SZT, DAD, BBD)

Eğri oturup doğru konuşmak. (SZT, DAD, BBD)

Ekmek elden su gölden. (SZT, DAD, BBD)

El ayak çekilmek. (SZT, DAD, BBD)

El ele vermek. (SZT, DAD, BBD)

El kadar. (SZT, DAD, BBD)

El koymak. (SZT, DAD, BBD)

El mi yaman beğ mi yaman. (SZT, DAD, BBD)

Elden ayaktan düşmek. (SZT, DAD, BBD)

Ele avuca sığmamak. (SZT, DAD, BBD)

Eli cebine gitmemek. (SZT, DAD, BBD)

Eli kulağında olmak. (SZT, DAD, BBD)

Elinde büyüme(SZT, DAD, BBD)

Elinin hamuruyla erkek işine karışmak. (SZT, DAD, BBD)

Eski köye yeni âdet getirmek. (SZT, DAD, BBD)

Eski tas eski hamam. (SZT, DAD, BBD)

Eyvallah etmemek.. (SZT, DAD, BBD)

Gadasını almak. (SZT)

Gam yememek. (SZT, DAD, BBD)

Gece gündüz dememek. (SZT, DAD, BBD)

Gırtlak patlatmak. (SZT, DAD, BBD)

Gölgesi ağır olmak. (SZT, DAD, BBD)

Gönlü olmak. (SZT, DAD, BBD)

Gönül almak. (SZT, DAD, BBD)

Götüyle köyü göçürmek. (SZT, DAD, BBD)

Göz atmak. (SZT, DAD, BBD)

Göz boyamak. (SZT, DAD, BBD)

Göz koymak. (SZT, DAD, BBD)

Göz nuru dökmek. (SZT, DAD, BBD)

Göze batmak. (SZT, DAD, BBD)

Gözleri yollarda kalmak. (SZT, DAD, BBD)

Gözü arkada kalmak. (SZT, DAD, BBD)

Gözünde büyüme. (SZT, DAD, BBD)

Hak yemek. (SZT, DAD, BBD)

Hakkından gelmek. (SZT, DAD, BBD)

Hatır için çiğ tavuk yemek. (SZT, DAD, BBD)

Hatırı kalmak. (SZT, DAD, BBD)

Hem nalına hem mihına vurmak. (SZT, DAD, BBD)

Hem suçlu hem güçlü olmak. (SZT, DAD, BBD)

Hoş beş etmek. (SZT, DAD, BBD)

İcabına bakmak. (SZT, DAD, BBD)

İçi dışı bir olmak. (SZT, DAD, BBD)

İçi sıkılmak. (SZT, DAD, BBD)

İçine dert olmak. (SZT, DAD, BBD)

İğne ipliğe dönmek. (SZT, DAD, BBD)

İki ayağını bir pabuca sokmak. (SZT, DAD, BBD)

İmanı gevremek(SZT, DAD, BBD)

İmirin iti gibi titremek. (SZT)

İsmi var cismi yok olmak. (SZT, DAD, BBD)

İş bulamayıp it taşlamak. (DAD, BBD)

İş çıkarmak (SZT, DAD, BBD)

İşi tıklarında olmak. (SZT, DAD, BBD)

İşler ayna çal çal oyna. (DAD, BBD)

Kabak tadı vermek. (SZT, DAD, BBD)

Kabir suali sormak. (SZT, DAD, BBD)

Kafa dengi olmak. (SZT, DAD, BBD)

Kafa tutmak. (SZT, DAD, BBD)

Kafa yormak. (SZT, DAD, BBD)

Kan ağlamak. (SZT, DAD, BBD)

Kaşıkla verip sapıyla gözünü çıkarmak. (SZT, DAD, BBD)

Kesenin ağzını açmak. (SZT, DAD, BBD)

Kılı kırk yarmak. (SZT, DAD, BBD)

Kıtlıktan çıkmış gibi yemek. (SZT, DAD, BBD)

Kulağı delik olmak(SZT, DAD, BBD)

Kulak asmamak. (SZT, DAD, BBD)

Kuyusunu kazmak. (SZT, DAD, BBD)

Laf altında kalmamak. (SZT, DAD, BBD)

Laf diye ölmek. (SZT, DAD, BBD)

Lafını bilmek. (SZT, DAD, BBD)

Leblebiden nem kapmak. (BBD)

Mal canlısı olmak. (SZT, DAD, BBD)

Mayası bozuk olmak. (SZT, DAD, BBD)

Maytap geçmek. (SZT)

Meteliğe kurşun atmak. (SZT, DAD, BBD)

Mızgı düşmek (SZT)

Nalları dikmek. (SZT, DAD, BBD)

Nasibi kesilmek. (SZT, DAD, BBD)

Nasibini yemek (SZT, DAD, BBD)

Ne mal olduğunu bilmek. (SZT, DAD, BBD)

Ocağına düşmek. (SZT, DAD, BBD)

Ocağını batırmak. (SZT, DAD, BBD)

On parmağında on marifet olmak. (SZT, DAD, BBD)

Oralı olmamak. (SZT, BBD)

Oyun oynamak. (SZT, DAD, BBD)

Ödü patlamak. (SZT, DAD, BBD)

Öküz altında buzağı aramak. (SZT, DAD, BBD)

Ölüp ölüp dirilmek. (SZT, DAD, BBD)

Palavra atmak. (SZT, DAD, BBD)

Papaz olmak. (SZT, DAD, BBD)

Pılıyı pırtıyı toplamak. (SZT, DAD)

Pireyi deve yapmak. (SZT, DAD, BBD)

Pisi pisine ölmek. (SZT, DAD, BBD)

Rahat yüzü görmemek (SZT, DAD, BBD)

Rahatına düşkün olmak. (SZT, DAD, BBD)

Saati saatine uymamak (SZT, DAD, BBD)

Sabır taşı olmak. (SZT, DAD, BBD)

Sağı solu olmamak. (SZT, DAD, BBD)

Ser verip sır vermemek. (SZT, DAD, BBD)

Sözünü balla kesmek. (SZT, DAD, BBD)

Süt ile süzeğin arasında olmak. (DAD, BBD)

Tadı damağında kalmak. (SZT, DAD, BBD)

Tadı tuzu kalmamak. (SZT, DAD, BBD)

Taşı gediğene koymak. (SZT, DAD, BBD)

Tathya bağlamak. (SZT, DAD, BBD)

Tereciye tere satmak. (SZT, DAD, BBD)

Tilki uykusuna yatmak (SZT, DAD, BBD)

Tuttuğunu koparmak. (SZT, DAD, BBD)

Tükürdüğünü yalamak. (SZT, DAD, BBD)

Ucu bucağı olmamak. (SZT, DAD, BBD)

Ucu ucuna yetmek(SZT, DAD, BBD)

Ucuz kurtulmak. (SZT, DAD, BBD)

Uçan kuşa borcu olmak. (SZT, DAD, BBD)

Uyku gözünden akmak. (SZT, DAD, BBD)

Yabana atmak. (SZT, DAD, BBD)

Yağlı ballı olmak (SZT, DAD, BBD)

Yok bilmemek. (SZT, DAD, BBD)

Yol iz bilmemek. (SZT, DAD, BBD)

Yuvarlanıp gitmek. (SZT, DAD, BBD)

Yük olmak. (SZT, DAD, BBD)

Yüreği ağzına gelmek. (SZT, DAD, BBD)

Yüreği tükenmek. (SZT, DAD, BBD)

Yüreğine ateş düşmek. (SZT, DAD, BBD)

Yüz bulamamak. (SZT, DAD, BBD)

Yüz çevirmek. (SZT, DAD, BBD)

Yüzünü ağartmak. (SZT, DAD, BBD)

Yüzünün kara çıkarmamak. (SZT, DAD, BBD)

Zeytin yağı gibi üste çıkmak. (SZT, DAD, BBD)

Zıvanadan çıkmak. (SZT, DAD, BBD)

(SZT/ K2,K3,K4,K5,K9 /DAD/K1,K2,K5,K11,K12 /BBD/K1,K2,K3,K7,K8)

3. Dua / Beddua

TDK'nın hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte duanın açıklaması şu şekildedir; *Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dini metin* (Akalın, 2011: 720)

Duâ, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve mânevi saâdetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı'ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir.

Eski Türkçemizde <<alkış: ögme>> denilirdi.

TDK'nın hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte bedduanın açıklaması şu şekildedir; *Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış* (Akalın, 2011: 292)

Bedduâ ise, duânın aksi ve zıddı olan lâ'net, inkisar, belâ ve gazap ifâde eden menfî sözlerdir. Farsça <<bed>> ve Arapça duâ (çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tabiri, en eski Türk kaynaklarından 19'uncu asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz çok yaygın <<kargış>> ve <<ilenc>> kelimeleriyle karşılamıştır. (Elçin,2001:662-663).

3.1. Dua

Ah vah demeyesin (SZT, DAD, BBD)

Allah işini rast getire (SZT, DAD, BBD)

Allah ne muradın varsa versin. (SZT, DAD, BBD)

Allah ömrünü uzun, düğününü güzün ede (SZT, DAD, BBD)

Allah senden razı olsun. (SZT, DAD, BBD)

Allah tuttuğunu altın etsin. (SZT, DAD, BBD)

Allah, birini bin ede (SZT, DAD, BBD)

Allah, dünya ahiret muradını vere(SZT, DAD, BBD)

Allah, Halil İbrahim bereketi vere (SZT, DAD, BBD)

Allah, iki cihanda yüzünü güldüre (SZT, DAD, BBD)

Allah, kaza ve belalardan korusun (SZT, DAD, BBD)

Allah, kesene bereket vere (SZT, DAD, BBD)

Allah, seni bir sütü temize düşüre(SZT, DAD, BBD)

Atana rahmet(SZT, DAD, BBD)

Bahtın açık olsun. (SZT, DAD, BBD)

Berhudar olasın (SZT, DAD, BBD)

Cennet hatunu olasın (SZT, DAD, BBD)

Cennetten tahtın, sultan gibi bahtın olsun (BBD)

Darlık yüzü görmeyesin (SZT, DAD, BBD)

Erenler elinden tuta (BBD)

Ermişlerden olasın (DAD)

Fadime anamıza komşu olasın (SZT, DAD, BBD)

Göğsünde ak tüyler bite (SZT, DAD, BBD)

Gökten yağa, yerden toplayasın (SZT, DAD)

Hızır elinden tutsun (SZT, DAD, BBD)

İşin rasgele. (SZT, DAD, BBD)

Ocağına Hızır uğraya (SZT, DAD, BBD)

Ömrün uzun olsun (SZT, DAD, BBD)

Pir ihtiyar olasın (DAD, BBD)

Rızkın bol olsun. (SZT, DAD, BBD)

Sen kimseyi incitmedin, Allah ' ta seni incitmeye (SZT, DAD, BBD)

Su gibi aziz ol (SZT, DAD, BBD)

Toprak diye avuçladığın altın ola (SZT, DAD, BBD)

Yolun açık olsun. (SZT, DAD, BBD)

Yüzün ak ola (SZT, DAD, BBD)

3.2.Beddua

Adm kara yerden gele (SZT)

Al kanlar içinde kalasın. (SZT, DAD, BBD)

Allah seni davul ede (SZT)

Allah senin belanı vere (SZT, DAD, BBD)

Allah uyuz vere de, tırnak vermeye (SZT, DAD)

Başına ateş yağa (SZT, DAD, BBD)

Boynun altında kala (SZT, DAD, BBD)

Boyun yere devrilsin (SZT, DAD, BBD)

Cehennem ateşi ile yanasın (SZT, DAD, BBD)

Cenazen ortada kala (SZT, DAD, BBD)

Ciğerlerin ağzından gele (SZT)

Ciğerlerin karala (SZT)

Çehizi drl kala (SZT, DAD)
Çoluğundan çocuğundan çıka (SZT, DAD, BBD)
Çul çaputa sarılasın (SZT, DAD)
Defterin drle (DAD, BBD)
Derin davula gerile (SZT)
Dilin dişin kitlensin (SZT, BBD)
Elin kırılısın. (SZT, DAD, BBD)
Ellerin teneşire gele (BBD)
Eştiğı kuyuya dşesin (SZT, DAD, BBD)
Evi barkı yıkılasıca. (SZT, DAD, BBD)
Evin başına yıkılısın. (SZT, DAD, BBD)
Gidişi ola da, gelişin olmaya (SZT, DAD, BBD)
Gn yz grmeyesin(SZT, DAD, BBD)
İki yakan bir araya gelmeye (SZT, DAD, BBD)
Kapın kilitli kala (SZT, DAD, BBD)
Kara taşın altında kalasın (SZT)
Karaltun kaybola yok olasın (SZT)
Karın ağırsına yatasın (BBD)
Kıran giresice. (SZT, DAD)
Kur'an çarpa (SZT, DAD, BBD)
Mezarında ot bitmeye (SZT, DAD, BBD)
Ocağı batasıca (SZT, DAD, BBD)
Ocağın ttmeye (SZT, DAD, BBD)
Sabaha çıkmayasın (SZT, DAD, BBD)
Sandığın kilitli kala (SZT, DAD, BBD)

Sesin kara yerden gele (SZT)

Südüklüğün dura (SZT)

Sürüm sürüm sürünesin. (SZT, DAD, BBD)

Töremiyessin (SZT, DAD, BBD)

Yağlı ilmiklere gelesin (SZT, DAD, BBD)

Yağlı kurşunlara gelesin (SZT, DAD, BBD)

Yaşına doyamayasın (SZT, DAD, BBD)

Yediğin boğazında kala (SZT, DAD, BBD)

Yere döşenesin (SZT)

Yetişmeyesice (SZT)

Yılan ola sürünesin (SZT, DAD, BBD)

(SZT/ K2,K3,K4,K5,K9 /DAD/K1,K2,K5,K11,K12 /BBD/K1,K2,K3,K7,K8)

III. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

1. Efsane

Şükrü Elçin: *"İnsanoğlunun tarih sahnesinde ilk görüldüğü devirlerden itibaren aynı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanla inanç, âdet, anane ve merasimlerin tezekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır."*diyerek bunu efsane olarak tanımlar. (Elçin, 2004: 314-315)

Görkem ise *"Şahıs, yer ve hadislerle ilgili olarak anlatılan esas vasfı inandırıcılık olup belirli bir üslubu ve şekli olmayan şahıs ve hadislerle ilgili olanlarında olağanüstü vasıflar görülebilen, bazılarının kaynakları çok eskilere dayanan Anonim Halk Edebiyatı'nın türü"* olarak tanımlar.(Görkem, 2006:29)

Efsane masal, destan ve halk hikayesine göre daha kısa, içinde abartma ve olağanüstülüklerin de bulunduğu nesir antlı türüdür. Somut kanıtları olduğu için inandırıcılığı fazladır(Oğuz, 2011:141)

Farsçadan dilimize geçen efsane kelimesi efsunlu, füsunlu hikâye anlamına gelir. Mecazi anlamı ise, asılsız hikaye, olağanüstü olaydır.(Önal, 2013:19)

M. Naci Önal, Muğla Efsaneleri adlı eserinde Uluslar arası Folklor Araştırma Kurumu'nun Sınıflandırılmasını esas almış bunu Muğla Efsaneleri'ne uygulamıştır. Çalışmamızın bu bölümünde bu tasnifi Dodurga köylerinde karşılaştığımız efsanelere uygulayacağız.

- 1.Yaratılış ve Dönüşüm Efsaneleri
- 2.Tarihi Efsaneler
- 3.Olağanüstü Varlıklar ve Olaylarla ilgili Efsaneler
- 4.Mistik Efsaneler (Önal,2013: 24-25)

Dodurga köylerinde bu tasnifte bulunan başlıklardan üç tanesi ile ilgili anlatı tespit edilmiştir. Bu durumda tasnif şu şekilde olmuştur.

- 1.Tarihi Efsaneler
 - 1.1. Göller ve Sularla İlgili Efsaneler
 - 1.2. Mevkilerle İlgili Efsaneler
- 2.Olağanüstü Varlıklar ve Olaylarla İlgili Efsaneler
 - 2.1. Olağanüstü Olaylarla İlgili Efsaneler.
- 3.Mistik Efsaneler
 - 3.1. Hızırla İlgili Efsaneler

1.1. Tarihi Efsaneler

1.1.1. Göller ve Sularla İlgili Efsaneler

SZT köyünün karşısında yer alan ve köyle aynı adı taşıyan Tödürge Gölü ile ilgili çeşitli efsaneler bulunmaktadır. Bu göl ile ilgili ilk yazılı kaynak İsmail Hakkı Acar'ın “Zara Folkloru” adlı kitabında bulunmaktadır. Göl ile ilgili sorduğumuz sorularda insanlar bu efsanenin yanlışlığından dert yanmaktadırlar. Kitapta geçen efsane onlara göre kendilerini küçük düşürmektedir. Kaynakça belirtilmedi için bu

efsaneye çalışmamızda yer vermedik. Bunun yerine tespit ettiğimiz benzer iki efsaneye yer vereceğiz.

1.1.1.1.Tödürge Gölü(1)

Gölün olduğu yerde önceden bir kaç evin bulunduğu küçük bir yerleşim yeri bulunmaktadır. Bir gün bir dilenci köyden geçerken, ekmek açan bir kadından yiyecek ister. Yiyecek alamayınca “evinizden sular kaynasın” diye bir bedduada bulunur. Bunun üzerine tüm köy sular altında kalır ve insanlar ölür (SZT K6).

1.1.1.2.Tödürge Gölü(2)

Gölün olduğu yer önceden küçük bir yerleşim yeridir. Bir gün dışarıda kalan iki kardeşin yolu buraya düşer. İnsanlardan yiyecek ve kalacak yer isterler. Ancak kimse tanımadıkları bu çocuklara yardım etmezler. Köyün dışına çıkan çocuklar üşüyerek birbirlerine sarılırlar ve “evinizden ocağınızdan su çıksın.” diye beddua ederler. O sırada tüm köy sular altında kalır. İki kardeş ise o şekilde birer ağaca dönüşür. Gölün yukarısında bulunan iki alıç ağacının bu kardeşler olduğu söylenir. Halk tarafından korunurlar. Bu ağaçların ise su ihtiyacı gölden sağlanmaktadır. İnsanlar bu şekilde ilahi adaletin yerini bulduğunu ve kıyamete kadar bu ağaçların o sudan besleneceğini düşünürler (SZT/K4).

1.1.2. Mevkilerle İlgili Efsaneler

İnsanoğlu belirli bir bölgeye ad verirken geçmişte yaşamış olduğu ve derin izleri bulunan bir olayı hatırlatmak amacını düşünür. Adı verilen bölge sayesinde bu olay toplum hafızasında her zaman canlı tutulur. Genel itibariyle olumsuz olan bu olaylar kimi zaman güzel bir sonla bitmektedir. BBD köyünde bu duruma benzer bir mevki adlandırması olmuştur.

1.1.2.1.Gelin Oldu

Bir kış günü kızları ile birlikte köyün yakınlarında mahsur kalan adam, köyden yardım istemeye gider. Yardım için vardığı evde ise başka bir endişe hakimdir. Annesi oğluna durmadan evlenme çağının geldiğini söyler. Çocuk ise “Anne benim kısmetim kendiliğinden gelir” diyerek, annesini hep geçiştirir. Adam evin kapısını vurup, yardım ister. Adama hemen sofraya kurulur, sobanın başında yer verilir. Adam

“kızlarının köyün dışında kaldığını söyler.” Bunun üzerine genç çocuk kızları getirmeye gider. Oraya gidince kızların küçüğünü çok beğenir, kız da çocuğu beğenir. Eve geldiklerinde annesine durumu söyler. Evin büyükleri adama durumu açarlar. Adam da hem genci hem de kendisine gösterilen misafirperverliği beğenmiştir. Düşünmeden kızını verir. O günden sonra insanlar o bölgeye kızın gelin olduğunu hatırlatmak amacıyla “Gelin oldu” derler (BBD K1).

1.2. Olağanüstü Varlıklar ve Olaylarla İlgili Efsaneler

DAD köyünün turist akınına uğrayan yeri Keloğlan Mağarasıdır. Bu mağara sarkıtlardan oluşan Tokat’ın Ballica mağaralarına da benzemektedir. Halk tarafından kelliğe ve astıma iyi geldiğine inanılan bu mağaranın anlatılan bir efsanesi vardır.

1.2.1. Keloğlan Mağarası

Geçmişte bu yörenin beyinin çok çirkin iki tane kızını vardır. Yöre beyi bu yörede konaklayan bir Yörük obasına ziyaretinde obada tuttuğunu koparan, güçlü kuvvetli çok yakışıklı iki delikanlıya kızlarıyla evlendirmek ister. Fakat delikanlılara hem bunu razı olmazlar hem de sevdikleri gönül verdikleri başka kızlar vardır.

Yöre beyi dedik cinsinden illaki benim kızlarımla evlenecekler der. Beye ne dendiye fayda etmez ve delikanlıları hapseder. Bunun üzerine çevrede bulunan Yörükler ayaklanır. Delikanlıları serbest bırakması için beye baskı yaparlar. Bunun üzerine bey çekinir, delikanlıları serbest bırakır ama onların bu kadar yakışıklı oluşunu çekemez. Serbest bırakırken saçlarını, palabıyıklarını, kaşlarını, kirpiklerine varıncaya kadar yoldurur. Serbest kalan delikanlılar bu vaziyette obaya dönmeyi hele bu şekilde sevdikleri kızların karşısına çıkmayı istemezler ve kendilerini dağlara atarlar, dağlarda avlanıp beslenerek yaşamaya başlarlar. O dağ senin bu dağ benim diyerek dağlarda dolaşırlar ve dağlardaki mağaralarda konaklarlar. Fakat dikkatlerini çeken bir şey olur. Dodurga kasabasındaki bu mağaraya geldiklerinde yani burada konkladıklarında çok yavaşta olsa saçlarının çıkmaya başladığını fark ederler. Kendilerini mağaraya hapsederler. Mağaranın sarkıtlarından düşen damlacıklardan dolayı saçlarının çıktığını düşünüp mağarada uzun bir süre dışarı güneşe çıkmazlar ve sonunda saçları, bıyıkları, kaşları, kirpikleri, öyle bir gür çıkar ki buna kendileri bile şaşırırlar ve bu sevinçle aradan geçen uzun zaman sonunda obalarına koşarlar.

Obaları göç etmiştir. Çünkü tüm oba halkı tarafından sevilen bu iki yiğit burada kayboldukları için oba buraya yerleşmeye karar vermiştir.

Obalarına kavuşan yiğitler sevinç ile karşılanmışlar ve sevdikleri kızlarla evlendirilmişler. Oba halkı büyük bir sevinç yaşamış ve burada yerleşik hayata geçmişler (DAD K1,K5).

1.3.Mistik Efsaneler

1.3.1. Ahmet Ali Pehlivan

Köyün yetiştirmiş olduğu nadir pehlivanlardan birisi olan Ahmet Ali pehlivan, ilk dönemlerinde iyi güreş tutamayan bu sebeple de diğer pehlivanlar tarafından güreşlere götürülmeyen birisidir.

Bir gün yine Burdur tarafında yapılacak bir düğünde pehlivanlar boy gösterecektir. Diğer pehlivanlar Ahmet Ali'ye haber vermeden giderler. Onları takip etmek istese de bir yerden sonra gitmeyi gururuna yediremez ve geri döner. Yol üzerinde karşısına yaşlı ak sakallı birisi çıkar. Üzüntülü gördüğü pehlivana ne olduğunu sorar. Ahmet Ali durumu anlatır. Bunun üzerine ak sakallı pehlivana kendisini dereden karşıya geçirmesini ister. Ahmet Ali sırtına ladiğı yaşlıyı derelerden geçirir. Gideceği yere kadar bırakır. Tam gideceği sırada yaşlı kişi Ahmet Ali'nin sırtını sıvazlayarak “ Bundan sonra sırtın yere gelmesin”der. Bu olaydan sonra Ahmet Ali Pehlivanın bir daha sırtı yere gelmez. Her girdiği güreşi kazanarak bölgenin en büyük pehlivanlarından birisi olur. Halk o yaşlı kişinin Hızır olduğuna ve ona yardım ettiği için böyle bir dua ettiğine inanır (DAD K5,K12).

2. Yer Adları (Toponomi)

Yer adlarının veriliş şeklini, anlamını ve geçirmiş olduğu değişimi inceleyen bilim dalı olan toponomi (toponymie) denmektedir (Şahin, 2010: 134).

İnceleme yapılan köy/beldelerde yer isimlerinin daha çok benzetme ile yapıldığı görülmüştür. Her köyün yer isimleri kendi başlıkları altında alfabetik sırayla verilmiştir.

2.1. Sivas Zara Tödürge Köyünün Yer Adları

2.1.1. Çadır Taşı

Arazinin tam ortasında bulunan küçük tepenin üzerinde beyaz bir taş bulunmaktadır. Uzaktan bakılınca bu taş bir çadırı andırmaktadır. Bu benzetme sebebi ile bu mevki için tazı beli adı kullanılır.

2.1.2. Çatal Tepe

Bu mevki adının yan yana olan iki tepeden almaktadır. Birbirleri ile bitişik olan bu tepeler karşıdan bakılınca çatallaşmış bir şekil oluşturur. Bu görüntü sebebi ile de bu ismi almıştır.

2.1.3. Ese tepesi

Ese köyde kullanılan isimlerden birisidir. Mevki ile ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte köylüler burasının önceden ese adlı birisinin olduğunu söylemektedirler.

2.1.4. Gâvur Kuyusu

Köyde yakın bir zamana kadar Ermeniler de Türklerle birlikte yaşıyorlardı. Bu bölgede ise birkaç evden oluşan bir ermeni yerleşkesinin olduğu bilinmektedir. Bu sebeple bu evlere ait olan kuyunun olduğu bölgeye gâvur kuyusu denmiştir.

2.1.5. Göç Yolu

Bugün tamamen terk edilen bir gelenek olan yaylaya çıkma, köyde 40 yıl öncesinde çok yaygındır. Yayla çıkarken götürülen hayvanlar bu bölgeden götürülürdü. Bu sebeple göç edilen yol anlamında bu isim verilmiştir.

2.1.6. Kömüş Tepe

Kömüş Anadolu' da farklı adlandırılması olan bir hayvandır. Camış veya Manda kelimesi de kullanılmaktadır. Çok eski bir dönemde kaybolan ve tepenin kenarında bulunan küçük bir deliğe düşmüş ve orada ölmüş bir kömüş nedeni ile bu isim verilmiştir.

2.1.7. Şehir Yolu

Eski ipek yolunun geçtiği söylenen yol güzergâhına bu isim verilmiştir. Bu aynı zamanda halk tarafından şehre gitmek için kullanılan tek yoldur.

2.1.8. Paşa Yeri

Aynı zamanda Derebaşı da denilen bu yerde zamanında bir paşanın askerleri ile konakladığı söylenmektedir. Kızılırmak'ın hemen yanı başında bulunan bu çayırılığa

bu sebeple “Paşa Yeri” denir. Derebaşı denmesi ise Kızılırmak’ın hemen üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır.

2.1.9. Tazı Beli

Köyün tarlalarının bulunduğu bu bölge de bulunan tepe karşıdan bakılınca bir tazının sırtına benzemektedir. Bu benzetme sebebi ile bu mevki için tazı beli adı kullanılır.

2.1.10. Tohlu(Toklu) Postu

Toklu iki yaşlı erkek koyuna verilen isimlerden birisidir. Burası her yer koyun ve tokluların kırılarak yıkıldığı bölgedir. Bu sebeple böyle bir isim almıştır.

2.1.11. Topraklıh

Tödürge köyünde küp yapımı özellikle yirmi yıl öncesinde önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktaydı. Küplerin yapımında kullanılan toprak bu bölgeden getirildiği için böyle bir adlandırılma verildiği belirtildi.

2.1.12. Yılanlı

Köydeki diğer mevkilere göre burada yılanlara daha fazla rastlanmaktadır. Bu durum sebebiyle köylüler burası için böyle bir isim vermişlerdir (SZT K5,K6,K8).

2.2. Denizli Acıpayam Dodurga Köyünün Yer Adları

2.2.1. Aslan ini:

Mağaranın içindeki figürlerin aslana benzemesinden kaynaklanır.

2.2.2. Gâvur Yolağı:

Tepeden suya kadar inen bir merdiven vardır. Bu merdiven, yerleşim yerinin tek ulaşım olanağıdır. Halk tarafından, gayrimüslimlere verilen isim olan gâvur ismi ile birlikte verilir.

2.2.3. Göksu

Göletlerin içindeki, yosundan kaynaklanarak ad verilmiştir

2.2.4. Kızlar İni

Çoban kız, kayıp olurlar akşam yağmur yağar, kızlar oraya girerler, kaybolan kızları arayan köylüler, bir gün sonra saklandıkları mağarada bulurlar ve kızların saklandıkları yer anlamında kızlar ini demişlerdir.

2.2.5. Şahanlar Deresi

Köye ilk yerleşen Şahanoğlu’nun adı sebebiyle bu bölgeye Şahanlar Deresi denir (DAD K1,K8,K10).

2.3. Bilecik Bozüyük Dodurga Beldesinin Yer Adları

2.3.1. Ali Mecik Taş Kırdığı Yer

Ali Mecik isimli köylünün taş kırarken kaza geçirdiği bölgedir. O günden sonra bu olayın hatırasını canlı tutmak için mevki bu şekilde adlandırılmıştır. Kazanın nasıl olduğunu ise kimse bilmiyor. Çok eski dönemlerde olduğu belirtilmiştir.

2.3.2. Ardıç Altı

Dodurga beldesinin çevresinde ormanlık araziler bulunmaktadır. Ardıç ağaçlarının sık olduğu bu bölgenin Ardıç aşağı kısmına da bu sebeple böyle bir isim verilmiştir.

2.3.3. Armutlu

Yabani armut ağaçlarının çokça görüldüğü bir yer olan mevki bu armutlar sebebiyle böyle bir isim almıştır.

2.3.4. Daş Yataklar

Bu mevki de tarlalar genellikle taşlıdır. Köyüler ihtiyaçları olan taşları bu bölgeden getirirler. Bu sebeple taşın çok olduğu yer anlamına gelen bu isim verilmiştir.

2.3.5. Esir Ovası

Bu bölgede esir alışverişi yapıldığına inanılır. Bu sebeple burasına esir ovası denir.

2.3.6. Gök Pınar

Beldenin yukarı kesiminde bulunan bu pınarın suyu diğer pınarlara göre daha parlaktır. Bu sebeple bu ad verilmiştir.

2.3.7. Kiremitli

Kiremit taşlarına benzer taşlar bulunmaktadır. Bu benzetme sebebiyle bölgeye kiremitli denmiştir (BBD K1,K3,).

Dodurga köylerinde mevkilere verilen yer isimleri verilirken, buralarda daha öncesinde bulunan yerleşim yerleri, mevkide bulunan bir taşın benzemesi, kullanış amacı ya da orada gerçekleşen küçük bir olay etkili olmuştur. İnsanlar yer ve yön

kavramlarını oturtmak ve kaldıkları yurtlara damgalarını vurmak için kendilerine has bu yolu izleyerek isimler verme gereksinimi hissetmişlerdir.

SONUÇ

Türkler dünyanın en eski ve en zengin kültürüne sahip milletlerinden biridir. Tarih boyunca pek çok kültür dairesinden etkilenmiş, aynı zamanda bunlara etkide bulunmuş, bu şekilde varlığını sürdürdüğü coğrafyanın kültürel ortamına yön vermiştir. Türkler atalarından devraldıkları zengin kültür birikiminin üzerine yeni buldukları coğrafyalarda karşılaştıkları kültürü de ekleyip kaynaştırarak, yepyeni unsurların ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Bunun sonucunda kendilerine özgü bir kültür meydana getirmişlerdir.

Kültür, insanlığın tarih boyunca meydana getirdiği maddi ve manevi unsurların bütünüdür ve özelde milletlerin kendine has oluşturmuş olduğu değerlerin toplamı olarak da kabul edilebilir. Millî kültür ise; bir milletin dili, sanatı, sosyal hayatı, halk inanışları, gelenek ve görenekleri, kültürün ortaya çıkardığı ve şekillendirdiği, kültürü var eden ve yaşatan unsurlardır.

Kültürler, milletleri var olma nedeni kılarlarken, aynı zamanda da kaynaştırıcı ve birleştirici bir işlevi de yerine getirmektedirler. Kültürün en alt basamağı olan ve en önemli dalını oluşturan halk kültürü ürünleri, toplumsal birlik ve beraberlikte ayrı bir önem arz etmektedir

Toplumun yaşayışı içinde oluşan, halk kültürünü meydana getiren unsurlar, o toplumun inanışı, kültürü, âdet, gelenek ve göreneklerinin birer yansımasıdır. Gelecek kuşaklara aktarılması gereken bu unsurlar, derlenip yazıya geçirilmediği takdirde, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu tez yapılırken, Dodurga Köy/Beldelerinde yaşayan unsurları, bire bir kayıt altına alıp yazıya geçirerek yok olmasını engellemeyi ve gelecek kuşaklara bu zengin birikimi aktarmak amaçlandı.

Yola çıktığımızda tek bir amaç vardı, o da yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuş sözlü kültür öğelerinin son temsilcileri de unutmadan gelecek kuşaklara aktarmak. Oğuzlar Türk toplumunun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu boylardan birisi olan Dodurgalılar tarih sürecinde bir devlet ya da beylik kurmadıkları için ön plana çıkmamışlardır. Aynı kökten gelen tarihi süreç içerisinde bir birinden ayrılan bu boyun, şu an bir birilerinden çok uzakta olmalarına rağmen hangi kültür öğeleri ve geleneklerinin ortak olduğu tespit edildi. Bu tespit edilen öğeler ışığında akraba

topluluk oldukları gözlemlendi. Ortak gelenek akrabalık için yeterli bir veri değildir. İnsanlar yaşadıkları coğrafyaya belirli bir zaman sonunda ayak uydurarak coğrafyanın ve çevrede bulunan etkin grupların geleneklerini benimseyebilmektedir. Ancak yüzyıllar geçse dahi toplumun kültür kodlarında değişmeyen unsurlar vardır. Özellikle kilim motifleri ve mezar taşları toplumun geçmişini yansıtan birer ayna görevi görmektedir. Dodurga köylerinde yapılmış kilimler, birbirinden farklı coğrafyada olan bu köyler arasındaki bağlantıyı bize açık bir şekilde göstermektedir. Yan köylerindeki kilim motifleri ile benzerlik göstermeyen Dodurga kilimleri üzerinde bulunan bu ortak motifler tarihin geçmiş bir döneminde bu köylerin bir arada yaşam sürdüğünü ve bu motifleri öğreten ustanın ortak kişi olduğunu gösterir. Çünkü kültür içerisinde değişimi en zor olan unsur usta çırak ilişkisi ile devam eden geleneklerdir. Ayrıca Denizli ve Sivas Dodurga köylerinde bulunan ailelere verilen ortak lakaplar da ilgi çekmiş ve bu akrabalık üzerinde düşünmemizi sağlamıştır. Bu yargıdan yola çıkarak, tezi oluşturma amaçlarımız arasında bulunan bu köyler arasında ki bağlantı gün yüzüne çıkmış olmaktadır. Bu köylerin ortak bağlantıları aldıkları isim değil, ortak bir kökten gelmeleridir.

Dodurga Boyu üzerine yapılan bu çalışmanın Türk kültürüne katkı sağlayacağını ve yapılacak olan yeni çalışmaların önünü açacağını düşünüyoruz. Çünkü Türkiye’de birçok Oğuz köyü araştırılmayı beklemektedir.

KAYNAK KİŞİLER

SZT.K1: Medine Coşkun, 72 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K2: Emine Kızılırmak, 60 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K3 Dudu Özkan, 75 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K4 Hafız (Kara) Yavaş, 85 Yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K5 Turan Altıparmak, 54 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K6 İbrahim Önder, 84 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K7 Hamdi Serçe, 62 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K8 Gülbey Yavaş, 56 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K9 Esmé Serçe, 55 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K10 Yusuf Özkan, 80 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K11 Şükrü Altıparmak, 30 yaşında, ilkokul mezunu.

SZT.K12 Kadir Önder, 29 yaşında, üniversite mezunu.

DAD.K1 Halil Mengi,63 yaşında, Emekli öğretmen.

DAD.K2 Fatma Mengi, 53 yaşında, İlk okul mezunu.

DAD.K3 Emine Aksoy, 67 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K4 Fatma Özdemir, 71 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K5 Süleyman Sağ,88 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K6 Hatice Çom,66 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K7 İsmail Sağ,52 yaşında, Ortaokul mezunu.

DAD.K8 Osman Akın,61 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K9 Songül Akdağ,56 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K10 Kamil Çav,65 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K11 Muhittin Toy, 75 yaşında, İlkokul mezunu.

DAD.K12 Mehmet Ali Deniz,78 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K1 Abdullah Altıntaş,55 yaşında, Lise mezunu.

BBD K2Ümmü Gülsüm Altıntaş,77 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K3 Musa Pehlivan, 58 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K4 Selim Özel, 60 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K5 Ayşe Sevinç,52 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K6 Ali Osman Sevinç,62 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K7 İbrahim Çolak,55 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K8 Fatma Özlem Yılmaz,27 yaşında, Üniversite mezunu.

BBD K9 Osman Çiftçi,67 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K10 Firdevs Altıntaş,52 yaşında, İlkokul mezunu.

BBD K11 Ayşe Günnar,67 yaşında, İlkokul mezunu.

KAYNAKÇA

AÇA, Mehmet, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara, 2011.

AKALIN, Şükrü Haluk, Türkçe Sözlük, Ankara, 2011.

ALTINAY Refik, Anadolu'da Türk Aşiretleri, Enderun, İstanbul 1989.

ARTUNAY Mehmet, LAFÇI Ali, Osmanlı Arşiv Belgelerinde ZARA.

ARTUN, Erman, Türk Halkbilimi. İstanbul, 2005.

Atalay, Besim , Divanü Lügati't – Türk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2006.

ATANIYAZOV Soltanğa, “Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği”, bilig-10.

BORATAV, Pertev Naili, 100 Soruda Halk Bilimi, Ankara, 1973.

ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

ELİADE, Mircea, Demirciler ve Simyacılar, İstanbul, 2000.

ERGÜN, Pervin, Türk Kültüründe Ağaç Kültü, İstanbul, 2004.

ERK, Zümrüt, “Anadolu'da Kırklama”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1976.

GÖKBEL Ahmet, Anadolu'da Varsak Türkleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları / Tarih Dizisi, İstanbul, 2007.

GÖKALP, Ziya, Türk Medeniyet Tarihi, (Sadelestiren: Yalçın TOKER), II. Baskı, İstanbul, 1995.

GÜNGÖR, Harun, Yaşayan Eski Türk İnançları Bilgi Şöleni, Ankara, 2007.

GÜLENSOY, Tuncer, “24 Oğuz Boyunun Anadolu'daki İzleri”, Türk Halk Bilimi Araştırmaları Yıllığı, Ankara, 1977.

GÜNDÜZ, Tufan, Anadolu'da Türkmen Aşiretleri –Boz-Ulus Türkmenleri-, Bilge, Ankara 1997.

GÖRKEM, İsmail, “Çukurova'da Yas Törenleri ve Ağıt Söyleme Geleneği”, Çukurova Üniversitesi II. Uluslar arası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, Adana, 1993.

GÖRKEM, İsmail, Elazığ Efsaneleri (İnceleme-Metin), Elazığ, 2006.

HALAÇOĞLU Yusuf, Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara, 1988.

İNAN, Abdülkadir, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara,1986.

KALAFAT, Yaşar, Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri, Ankara,1998.

KAYA Doğan, Anonim Halk Şiiri, Ankara,1999.

KAYA Doğan, Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, Yaz 2005/34, s. 281-306.

KOŞAR, Hamit Zübeyr, Türkiye Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme, Ankara, 1944.

OĞUZ, M. Öcal, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara, 2011.

ORHONLU Cengiz; Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı, İstanbul, 1987.

ÖGEL, Bahattin, Türk Mitolojisi 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi,Ankara,2000.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, Ankara, 1979.

ÖNAL, Mehmet Naci, “Muğla Manilerinde Günlük Yaşam,” IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği (Türk Dünyasında Maniler) Sempozyumu, İzmir, 2007.

ÖNAL, Mehmet Naci, Ağıt Kitabı,(Editör, *NASKALİ GÜRSOY, Emine*) Muğla, 2011.

ÖNAL, Mehmet Naci, “Türk Halk Kültüründe Bayram Kavramı”, III. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı, 21-23 Mart 2011, Muğla, 2011.

ÖNAL, Mehmet Naci, Muğla Efsaneleri, Muğla, 2013.

SÜMER Faruk, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları, İstanbul, 1992.

ŞAHİN, Güven Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Adıyaman, 2010.

ŞİMŞEK, Esmâ , “Kadirli ve Sumbas (Osmaniye)’ta Evlenme Adetleri”, Osmaniye Folkloru ve Halk Kültürü Sempozyumu, Osmaniye, 2003.

TÜRKAY Cevdet; Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 1979.

YALGIN Ali Rıza, Cenupta Türkmen Oymakları, Ankara, 1979.

EKLER

Sivas/Zara Tödürge Köyünde gelin alma merasimi. (Üstte)

Denizli/Acıpayam Dodurga Köyü kınaya hazırlanan kızlar. (Alтта)

Sivas Tödürge köyünde gelin inerken halay çeken kızlar.

Bilecik Dodurga Beldesinde gelin alamyaya gitmeden önce damat ve sağdııcı.

Yukarıdaki resimde Dodurga boyunun damgası olan “VA” damgaları açıkça görülmektedir (DAD).

Aşağıdaki fotoğrafta görülen mezarın bir bayana ait olduğu düşünülmektedir. Saç örgüsü taş üzerine çok net bir şekilde işlenmiştir (DAD).

Denizli Acıpayam Dodurga Köyünde görülen bu mezar üzerine çizilen dünya şekli çok açık görünmektedir. Yaprğa benzeyen çizgilerin çocuk sayısına göre yapıldığı söylenmiştir.

Aşağıda bulunan resim Denizli Acıpayam Dodurga Köyünde bir kadın cenazesi öncesi çekilmiştir.

Sivas Tödürge köyünde bir mezar taşı

Bilecik Dodurga Beldesinde mezarlar, taş ve mermer yerine tekne şekli verilen ağaçlarla çevrilirdi

Sivas Tödürge köyünde kutsal mekan olarak kabul edilen Süt ve Urufiye Pınarları.

Bilecik Dodurga Beldesinde Hidrellez günü gençlerin salıncak kurdukları ağaç.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Osman İLBAŞ

Doğum Yeri : Sivas

Doğum Yılı : 1984

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1998-2002 : Sivas Cumhuriyet Anadolu Lisesi

Lisans 2004-2009 : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLERİ

2011-2012 : Erciyes Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevliliği

2012- : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevliliği